

Ціна 3.00 дол.

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УКРАЇНСЬКИЙ УНІВЕРСАЛЬНИЙ ЖУРНАЛ

Vol. XLI

ЛЮТИЙ — 1990 — FEBRUARY

№ 480

diasporiana.org.ua

NOWI DNI

A Ukrainian Monthly published
every month except August by
the Nowi Dni Co. Ltd.
in Toronto, Ont., Canada

Адреса «Нових Днів»:

NOWI DNI
P.O.Box 400, Stn „D“
TORONTO, ONT., CANADA
M6P 3J9

Second Class Mail Registration Number 1668
International Standard Serial Number
ISSN 0048-1017

Editor-in-Chief: M. Dalney

Business & Advertising manager:
A. Horhota

1 YEAR SUBSCRIPTION — РІЧНА ПЕРЕДПЛАТА:

CANADA: \$25.00

U.S.A.: \$23.00 US

OVERSEAS — ЗАОКЕАНСЬКІ КРАЇНИ
\$23.00 American or equivalent
Avio — \$60.00 American or equivalent

НАШІ ПРЕДСТАВНИЦТВА: AUSTRALIA — АВСТРАЛІЯ:

F. Habelko, 61 Lawson Ave.,
Frankston, 3199, VIC. Australia

GR. BRITAIN — ВЕЛ. БРИТАНІЯ:

Mr. A. Bondarenko,
78 Kensington Park Rd.
London W. 11, England

U.S.A. — СПОЛ. ШТ. АМЕРИКИ:

Чікаро і околиці:

Mr. D. Hrushetsky, 2635 Spruce Street
River Grove, Ill. 60171, USA

Бостон і околиці:

Mrs. L. Dijak, 115 Connel Dr.
Stoughton, Mass., 02072, USA

Засновник і редактор 1950-1969 П. К. Волиняк

Видає Спілка „НОВІ ДНІ“ з обм. відповіальністю

Мар'ян Дальний — головний редактор

Редколегія: Іл. Бондарчук, Тоня Горохович, Василь Гришко,
Дмитро Кислиця, Олексій Коновал.

Адміністратор і Оголошення — Ада Горгота

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Е. Бойко-Дімер, О. Пахльовська, Ол. Олесь — ПОЕЗІЙ	1
Галина Крусь — ЗЛОДІЙ	2
Г. Зарічанський — ХТО ЗАХИСТИТЬ ЖЕРТВИ ЧОРНОБИЛЯ?	5
Павло Мовчан — ВИСТУП НА УСТАНОВЧОМУ ЗІЗДІ НРУП	7
Євген Євтушенко — НЕВИХОВАНІСТЬ ВИХОВАННЯ	10
Ю. Гаврилюк — НОВЕ В ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ВІДНОСИНАХ	14
Христина Годів-Юзич — ЛІТЕРАТОР МАРІЯ ГАРАСЕВИЧ	20
Микола Жулинський — ЗАПІЗНІLE ПОВЕРНЕННЯ	22
Яр Славутич — СВІДЧЕННЯ ПЕРЕД КОМІСІЄЮ ДЛЯ РОЗСЛІДЖУВАННЯ ГОЛОДУ В УКРАЇНІ	24
Леся Стадніченко — ЩО МИ БАЧИЛИ І ПОЧУЛИ В УКРАЇНІ	27
Михайло Качалуба — «СПІВУЧІ ДОЩЕЧКИ»	33
I. Сидорович — МАЛА ЗБІРКА ЦІННИХ ОПОВІДАНЬ	34
xxx — ТРИТОМНИК В. ДОМОНТОВИЧА	34
Ол. Різниченко — ДОСІ НЕ РЕАБІЛІТОВАНА (гумореска)	36
Євген Гаран — ЛЕТЮЧИЙ ГАРБУЗ	37
P. Колісник, М. Костка-Понятовський, кн. В. Старицький і інші — ЛИСТИ ДО РЕДАКЦІЇ	39

На першій сторінці обкладинки: **Музей народної архітектури і по-
буду України. Водяний млин з села Либохора Сколівського Району.**
(Див. стор. 27).

ПОДЯКА МИКОЛІ ЧИШКАЛІ ЗА КНЯЖИЙ ДАР

Нашому зразковому громадянинові-патріотові панові Ми-
колі Чишкалі з Нью-Йорку висловлюємо нашу найширішу по-
дяку за його черговий княжий дар «Новим Дням». Пан Микола
Чишкала часто жертвував поважні суми на українські націо-
нальні потреби, а цим разом прислав новорічний дар на по-
потреби журналу «Нові Дні» в сумі 950.00 амер. доларів.

Щире спасибі, дорогий наш Земляче!

Редакція і Видавництво «Нових Днів».

- Передруки і переклади дозволені за поданням джерела. ● Статті з поданими іменами авторів не конче-
висловлюють погляди редакції. ● Незамовлених матеріалів редакція не повертає. ● Редакція не відповідає
за зміст платних оголошень і застерігає собі право виправляти мову та скорочувати надіслані матеріали.

Література, наука, мистецтво, суспільне життя

Євгенія БОЙКО-ДІМЕР

КРАСА

«Краса врятує світ»
Ф. М. Достоєвський

На рожевій троянді прозора роса,
Захід сонця багряний, крилатий
І шедевр, що в натхненні поет написав...
Переможе в кінці невмируща краса
Вогнедишний напалм і загрозливий АТОМ.

Хай вона доторкнеться до злих ворогів
Свіжим подихом, сонцем умитим.
Ми, прозрівші, покінчим під пісню без слів
З «авілонським змішанням» всіх мов на землі, —
Люди мовою серця почнуть говорити.

Час невпинно біжить, мов стрімкий водоспад;
Віщий дзвін вже лунає сьогодні.
Він і кличе, і вабить в чаруючий сад,
Де збирають любов, як з гілок виноград,
Щоб зігріти всі душі черстві і холодні.

I неждано, — як влітку на голову сніг, —
СповістяТЬ: «Нас краса врятувала».
В урочистий той день небувалий
Скрізь розілеться щирій і радісний сміх,
Знов в кришталях вино заіскриться
I засяють надію й вірою лиця.

Оксана ПАХЛЬОВСЬКА

**

Ріку, будинки, вулиці, мости
тримає холод в пальцах вузуватих.
Дерева ще бояться розцвісти,
і птиці ще бояться заспівати.

Чоло весни високе і круте.
Горить дощів розплетене волосся.
А я не знаю — дерево цвіте
чи, може, просто інеєм взялося.

Холодним рікам тануть береги.
Старим будинкам світяться пороги.
Ідеш до мене крізь усі сніги —
мов світло — не питаючи дороги.

Олександр ОЛЕСЬ

О, СЛОВО РІДНЕ!

*O, слово рідне! Орле скутий!
Чужинцям кинуте на сміх!
Співочий грім батьків моїх
Дітьми безпам'ятно забутий.*

*O, слово рідне! Шум дерев!
Музика зір блакитнооких,
Шовковий спів степів широких,
Дніпра між ними левів рев.*

*O, слово! Будь мечем моїм!
Hi, сонцем стань! Вгорі спинися,
Осяй мій край і розлетися
Дощами суднimi над ним.*

ПОДЯКА ВОЛОДИМИРА ЯВОРІВСЬКОГО

Вельмишановні мої земляки в американській
діаспорі, рідні діти українського народу!

Від'їжджаючи з Америки в Україну, хочу подякувати Вам усім за те, що Ви зберегли у своєму серці святий образ Матері-України, нерозтрачено пронесли крізь літа любов до неї. Я глибоко схвилюваний тим, що всі ви щиро відгукнулися на заклик Народного Руху України за перебудову створити фонд допомоги тій великій частині України, яка важко постраждала від чорнобильської трагедії, найперше — дітям, над якими повисла генетична загроза. З ініціативи Тараса Гунчака і Маріяна Коця такий фонд (ім'я йому Фонд Руху) уже засновано і зібрано чимало грошей в Нью Йорку, Ньюарку, Детройті, Чікаго, Філадельфії.

Головне слово Руху в Україні, його мораль нині — «Єдність!» Фонд актуальний тепер серед українців і тут, в Америці, і в усьому світі, де ми є. Фонд мусить стати матеріальним доказом нашої єдності. Він мусить бути єдиний у всьому світі, маючи в містах і країнах лише свої відділення й рахунки. Така його система дасть можливість Рухові швидко і оперативно вирішувати невідкладні проблеми і порятунку дітей, і відродження України. Нині не маємо права на дрібні амбіції, групівщину й роздрібненість. Цього нам не пробачить ні історія, ні Україна!

Низький поклін Вам. —
Володимир Яворівський

ЗЛОДІЇ

(Із щоденника остатки)

Зима 1944-45.

...І нема на світі сили, що примусила б її, Надю, красти. Вона інтелігентних батьків дитина, у її родині злодіїв не було. Тепло в кімнаті, то й користується теплом, а буде холодно — не нарікатиме. Загорнеться в сірячину, накриється рядном і якось переспить. Удень на фабриці буде грітись. Є в них бажання красти, то й хай крадуть на здоров'я. Може в кого у жилах тече злодійська кров. Та й у колгоспі мистецтва цього змалечку учились. Хіба вона не знає? Треба було аж закону «проти розкрадання соціалістичної власності». Про це в школі вчили...

Що більше Надя говорила, то тихшало в кімнаті. Спостерігши, що їй не перечати, замовкла. І рада, що так легко позбулась халепи, наспівуючи пісеньку, розстелила ліжко й, щаслива, лягла спати. Де ж пак! Із-за дурної торби вугілля життям важити. Життям-не життям, а піймається, то «Русенвізе» не минути. А там по голові гладити не будуть... Швидко й заснула. Не спали тільки дівчата. Вони крутились, переверталися з боку на бік, зідхали, то тут, то тамчувся стогін.

— Ах ти ж, руда! І як ти могла! — не втерпіла Кіля.

— Якилино, замовкни! — grimнула Чайка на свою молодшу сестру.

— Та вона ж...

— Мовчи, бо по губах надаю!

Ой, начувайсь, Надю! Знала б ти, у яку рану отак бездумно соли насипала. Будуть, ой будуть тобі й інтелігентні батьки (лікарі), і «злодійська кров»...

Надя з дніпропетровських дівчат. Не помирившись зі своєю старшою сестрою, поселилася з нами під час останнього переміщення в розбудований табір. У нашій кімнаті ще з 43-го року була в силі постанова, що всі по черзі мають добувати паливо. Бо на кімнату видавалося тільки пів відра вугілля. Наді не раз нагадувалося про цей обов'язок, але вона й вухом не вела. Аж оце розгорілась суперечка.

Дні низалися в тижні, ніхто й словом не загадував про образ. Можна б подумати, що забулося, якби не те, що все, що б не повісила Надя сушити, падало й завжди було притоптане. Невідомо, хто й коли це робив, бо в кімнаті дівчата чомусь тепер не засиджувались. Повечерявши, зникали.

Тож було дивно, коли однієї суботи ми з Ольгою, прийшовши з відвідин знайомих дівчат трохи пізніше ніж звичайно, застали в кімнаті не тільки всіх своїх, а й відвідувачок. Не було ще тільки Наді. Цього дня вона порушила кілька заборон: відпорола значок «ОСТ», зустрілася з кимсь, з ким

їй, остатці, було заборонено, пішла в кіно. Але до табору прийшла вчасно. Про її наближення повідомлено піснею:

Чорнобривець іде, чорнобривку веде...

(За червонясте волосся й дуже начорнені вії та брови, Надю первого ж дня було прозвано квіткою чорнобривцем).

Несучи дошку, слідом за Надею вбігла в кімнату одна з наймолодших дівчат.

— Дівчата! Дивіться яку я, йдучи з фабрики, дошку знайшла. Знайшла й принесла в табір.

Дошка відразу пішла по руках. Ніби яке диво, розглядали її зі всіх сторін. Міряли, зважували, прикидали, на око, на скільки разів стане розпалити в печі. Навіть як спалити саму тільки дошку, то й тоді пішов би теплий дух по хаті. Розглядали та все вихвалили дівчину:

— Оце хазяйського батька дочка! Оце люба дитина! Бач, дошку принесла. Та й пощастило ж: цю дошку міг хтось інший знайти.

— А переді мною руда йшла. На дошку й не глянула. Переступила й пішла собі.

— Що-о-о!! Не взяти отакої дошки?! I вугілля не хоче добувати й дошкою занехтували!

Дошка знову пішла по руках. Тепер, оцінюючи її вартість, на всі лади ганили Надю. Вона боронилася тим, що йшла до хлопця на побачення. Із ним іще раніше домовилася піти в кіно. Не могла ж вона, йдучи на побачення, на дошки роздивлятися! Та дівчата були іншої думки. Мовляв, і на побачення можна йти, і дошку взяти.

— На побачення...із дошкою?! — Шукаючи підтримки, Надя підбігла до мого ліжка. — Скажи, Крусику, чи ти пішла б із дошкою до хлопця на побачення?

Я на побачення до хлопців не ходжу. Не знаю, як би воно виглядало. Хай дівчата пояснять...

Виявляється, що не тільки можна, а й треба з дошками на побачення ходити. Іти до хлопця — обов'язково з дошкою! Наблизившись до нього, заспівати:

Не люби мене, як до церкви йду,
а люби мене, як я гречку жну...

Треба показати себе зі всіх боків, щоб — пізніше — він знат, яку брав... Життя складається в основному з буднів і тільки з небагатьох свят. То треба ж показати себе і в роботі... А ось у кіно з дошкою йти не можна. То мала б сказати:

Ходімо, парубче, під мій табір, віднесімо оцю дошку. Ти почекаєш, поки я занесу, бо там мої посестри від холоду зубами цокають. Я їм трошки тепла подарую.

Чекаючи під табором, він би думав: «Яка оця Надя добра... Золото, не дівчина! Бач, про дівчат дбає. Тож дбатиме вона й про чоловіка свого. Оце ж є та, з якою поєднаюся. Оце вона, моя суджена!

Нарядилася-наквацялася! Що він довідається про неї? Як зможе оцінити її, отаку? А пішла б з дошкою — був би інший борщ...

Мала б Надя козирі в руках, то й тоді не перебалакала б усіх. Тож, махнувши рукою, подалася

до свого ліжка. А дівчата розбрелися по кутах, перегрупувались. Аж ось із одного гурту почувся спів:

А я в сажу брови мажу...

Барабанячи ложками в бляшану посуду, пісню підхопив хор:

Руда я, руда я...

Під цей спів випурхнула з кутка Чайка й пішла в танець. На ній була дорога Надина сукня, на голові — зі стрічок ізоляційних зішита й зафарбована в червонястий колір — перука. І, звичайно ж, дуже намазані сажею брови.

А я брови підмалюю,

Руда я, руда я...

У другому кутку також забарабанили й заспівали:

Дід рудий, баба руда,

Батько рудий, мати руда...

У третьому — своя пісня:

Я на неї задивився,

Візок мені поломився...

Чи ти ба, як гарно Чайка танцює! Як бліскавично переінакшується, достосовується то до тої, то до іншої пісні. Та й чому б ні? У Переяславській учительській школі напевно були різні гуртки.

Хори змагаються, барабани торохкотять, Чайка танцює, котрась гатить по відрі палімакою, а ще інша заповідає, що ці концерти будуть щовечора.

— Галю Чайчевська, — покликала Надя, — як до лиця тобі оця сукня! Ти — вчителька, мала б одягатися по-людському. А ходиш як... Одягаєш селянську спідницю, замотуєшся хусткою — хіба ж це одяг для вчительки? Візьми оцю сукню, а за це принеси за мене вугілля.

Спіznилася ти, Надю. Запропонувала б це перед тим, як виплюнула образу, то, може, котрась би й погодилася. Із одяgom дуже сутужно... Але не тепер і — не Чайці!

— А в моїх жилах злодійської крові немає! Рідні мої були чесні хлібороби. Не покладаючи рук, у поті чола хліб вирощували. Самі мали й інших годували. Із чужої нивки не взяли ніколи й соломинки. А ти пропонуеш плату, щоб я за тебе красти йшла?!

Знову заспівали-забарабанили:

...Не жаль було б того воза...

...Руді музики нам грали...

...Чорнявого поцілую...

...Коли б дівка була гожа...

...Руді гості танцювали...

...Руда я, руда я...

Чайка, здається, з розкуркуленої сім'ї. Щось мені пригадується, як у нашій хаті говорилося. Тільки я не розуміла тоді, про що була мова. Батько сказав був, що в хуторі розтягають Чайчевського, що ось-ось і до нас доберуться. Там хтось із хуторян мав навіть молотарку, яку наше й сусідні села орендували.

А то руда та погана

Мені воза поламала...

І вродилося маленьке,
та й воно було руденьке...

Дід рудий, баба руда,
батько руд...

— Дівчата, стривайте! Не так...
Доконала Надя Ольга.

Не можна сказати, щоб дівчата не любили її. Ставилися до неї, правда, трохи насмішливо, що й відбилося в імені «Чорнобривець». А Надя, здається, почувалася між нами вільніше, ніж між своїми близьчими землячками. Вона гарно співала й ніколи не відмовлялася заспівати ту, чи іншу пісню, або й співати увесь вечір. Я завжди замовляла «Коли розлучаються двоє». Ця пісня дуже розчулює: усі ж бо ми розлучилися з рідними, з Батьківщиною, а хтось, може, й із коханим...

Якось дівчата принесли були новину, що Надя зустрічається з якимись чужими хлопцями. Та й не з одним. Має з кого вибирати. Мовляв, за нашим Чорнобривцем аж сім кіп хлопців чередою.

Отак цілою чередою вони й увалилися були одного недільного вечора в домівку. Напередодні було запекле бомбардування, і світла в домівці не було. Як тільки почало темніти, нечисленні відвідувачі рішили розійтися я замкнула шафу з книжками й віддала ключ бібліотекареві, і всі ми направилися до виходу. Та, почувши кроки по сходах, вирішили поочекати, може будуть якісь новини... Отоді й увалилася ота череда. І Надя між ними. Усі зацікавилися незнайомою:

— Де ж це ви, козаки, підхопили отаку панночку?

— А це наш таборовий соловейко, — сказала Ольга.

Довідавшись, які концерти в своїй кімнаті ми слухаєм вечерами, усі обступили Надю, почали просити:

— Заспівайте ж і нам, панно Надю!

Своїм співом вона всіх приворожила. Якби хтось стояв, скажімо, за стіною й не бачив співачки, подумав би, що це стала сама Оксана Петrusenko, так точно Надя її копіювала. Інженер Роман Білинський, утираючи сльози після «Коли розлучаються...», вигукнув:

— Hi! Не вмре Україна, поки в неї родитимуться отакі дівчата!

Ольга випередила — в неї руки довші — перша штовхнула мене лікtem.

Так-так...такі, як Надя Шатух, як Галинка Гришутіна... Галинку запросив був у Великодню нездію на свячене Ілько Цибрівський, диригент. Він працював у тій самій фабриці, що й вона. Відтоді Гришутіна щонеділі приходила в домівку, чарувала всіх такою гарною мовою. Та коли зачастили до Нюрнбергу повітряні гості, ходити перестала. Усі затурбувалися. І, як на гріх, нікя було довідатися, що сталося. Бо Цибрівський давно переїхав до Австрії.

В остівський табір може зайти тільки хтось із остівців. Тож попросили Ольгу, щоб відвезла Галинці листа. Галина в Німеччині не сама, а з матір'ю. Коли Ольга допиталася, в якому бараці живуть Гришутині, то почула від матері:

—Ана уже пошла в клуб западніков.

Мовляв, сьогодні спокійніше, то й дозволила піти. Пізніше, в розмові з Галинкою, Ольга висловила своє здивування, а вона — своє:

— А ви в своєму таборі хіба не по-російському розмовляєте? Ніколи не подумала б: такі інтелігентні дівчата!..

До табору Надя верталася з нами. Відразу ж за порогом переінакшилась:

— Ух, как я устала разговаривать па-українські!

Стомилася. бідна... Може, воно й справді виснажливо: увесь час була напружена, пильнувалася, щоб не вихопилося яке російське слово. А ми тієї неділі довідалися, що Надя не тільки вміє співати по-українському, а й говорити. Уміє — та не хоче! Як і Гриштина, по-українському розмовляє тільки з галичанами.

Про залежність інтелігентності від російської мови сказала Гриштина, не Надя. Але ж, хіба вона думає інакше? Гриштину не досягнеш, а Надя ось тут.

— Дівчата, не так! Йі це, як горохом об стіну, бо — ана же не панімаєт! Її треба сказати «на языке»...

I Ольга сказала. Віршем...(І де вона його взяла?).

Кажуть, поети не вміють декламувати. Але цього не скажеш про Ольгу. Вона декламує дуже гарно, по-мистецькому.

У вірші, чи пісні, що «на языке» охарактеризувалося жінок — бльондинку, русявку, чорнявку... Та ось дійшла до рудої. Стала на ліжку (ліжка двоповерхові, тож, зрозуміло, на другому поверсі ліжка) й урочисто виголосила:

А рижая такая —
сто лет — всю молодая;
Свойется, как змея,
диханье затая,
і только вскрінеш:
— Ай, с рижей дамой рай!

Немов ужалена, Надя скопилася зі свого ліжка й, шукаючи рятунку, підбігала до мого:

— Крусику, чи ти ходила вже по те прокляте вугілля?

Із цього приводу у мене також була гостра суперечка. Коли Явдоњка сказала була, щоб я вийшла надвір, бо «нам треба побалакати», я відразу наїжачилася. Знову, подумала, оця моя родичка за щось насядеться на мене. Хоч я ще влітку 42 року сказала їй, щоб забула, що я в таборі є. Що надалі вона буде мені чужіша чужої. Що я ненавидітиму її до кінця моого життя, а після нього — ще довше! Вона, не зважаючи на те, що стала для мене порожнім місцем, і далі дослухалася, про що й як я розмовляю з дівчатами... Бідне створіння! Уявilo, що воно розумне... Склала формулу, за якою житиме, то й живи собі. Отже — ні! У таборі мала нагоду спостерегти, що я не така, як вона: не

так думаю, не так відчуваю, не так ненавиджу, не те говорю — і вирішила переінакшити мене. Потрощити-пошматувати мою душу й зліпити на подобу своєї. Та як насядеться, як заведе катеринку... Що я вперта, як її дядько Іван. Її науки не слухаю. Що мій батько не думав так, як усі. Не робив, як усі. Не говорив, як усі. Тому його по тюрям тягали. Знущалися з нашої сім'ї. Тому мати моя, лишивши п'ятеро маленьких сиріт, молодесенькою у могилу пішла.

I почалося це на самому початку нашого життя в таборі. Тоді, коли я сказала була, що значок «ОСТ» — понизливий, що він мене пече. Ой було ж мені, було за це! Кусала й жалила! Рогами колола! Ратицями товкла! У череду заштовхувала... А ще її страшенно обурило мое ставлення до дівчат із нашого села. Що я поводжуся так, ніби вони всі мої приятельки. Що коли розмовляю з ними, або дивлюся в їхню сторону, не бачить у моїх очах ненависті. А я ж мала б усіх цих «сучих дочок» до десятого коліна ненавидіти! Я опинилася в подвійній тюрмі. Одна — німецька: табір за дротами, значок «ОСТ», перших 8 місяців до роботи й з роботи поліції водять. А друга — невимовно тяжча! — держиморда над моєю душою. Якби можна, я тікала б від неї на край світу. Тікала б і не оглядалась. Бо чи є щось жорстокіше над переконування чийогось «я»?

Це так мене приголомшило, що я не задумалась над її відповіддю на мое питання: якщо вона так усіх із нашого села ненавидить, то чому бігала, як квочка, радила триматися разом? Чому не відділилася й не пристала до якоїсь іншої групи? А тому, мовляв, що своїх легше використати. Що вона іх, сучих дочок, нацькує одну на одну, вони й не догадаються. А як її щось треба буде, то по їхніх головах полізе, а таки добуде.

Не задумавшись, я вирішила, що мене це не стосується. Як хоче, так хай і співживе з дівчатами. Яка помилка! Скорі відчула, що це по моїй голові товчеться: я ж найсвоїша... Мало мені шпії не скрутила. Про свою ненависть я заявила тоді, коли збагнула («пойняла»...), що моїми руками задумала запхати дівчину в «Русенвізе». Цього не сталося, але за сам намір.

Якою страшною може бути людина у своїй ненависті! Випихаючи Марію з табору, сказала:

— Нас ніхто не жалів, не жаліймо нікого й ми. Усі вони, прокляті, нас розпинали...

I це про дівчину з Дніпропетровська, нічого про неї не знаючи. Тільки ми розіп'яті, усі інші — розпинателі...

— Ми?... За яким собачим правом ти берешся керувати моїм життям! — обурилась я.

— Правом старшої сестри.

Он як... Може б ще захотіла, щоб я її викала! Справа ж тільки в тім, що для мене вона перестала бути старшою ще І-го вересня 32-го року. Тоді, коли я прийшла в 3-тю клясу, хоч за віком мала б бути в 2-й; і застала Явдоњку, що сиділа 2-гу зиму в 3-й «грубі» (групі), а мала б бути хоч у 5-ій. Вона

ще тільки пробувала по складах читати. Отам, у 3-ій, і залишились навічно. Єдина перевага — це її кінська сила. Та й не одна...

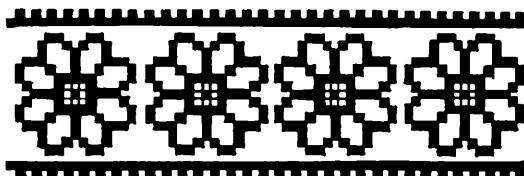
Коли додумаеться, бідне, до чогось, то так уже свою голову розхвалює:

— Шоб до моєї голови, та...

Гм... Як на мене, то її голова й гарбуза гнилого не варта. Кіт, наприклад, також думає, як мишу піймати. Чи не сидить годинами біля нори? А як бавиться, то чи не відпускає її, мовляв, тікай-тікай, побачимо, що з цього буде. Ще й очі зажмурить. А я ще ні разу не чула, щоб хоч один якийсь кіт голову свою вихвалив!

І ось оце «порожнє місце» викликає на балачку мене. Напевно, схоче проковтнути. Не вдастся! Я не та, що була раніше: не плачу, не прошу, а — відгиркуюсь. І це не подобається мені: бо навіщо така риса в моїй вдачі? Ось уже за це можна зневидіти Явдоньку.

(Закінчення в наступному числі)

У ЛЬВОВІ ВІДНОВЛЕНО НТШ

21 жовтня мин. року у Львові відбулися Установчі Збори українських науковців, які проголосили відновлення Наукового Товариства ім. Шевченка, що діяло у Львові з 1873 до 1940 року. Збори відкрив академік АН УРСР Кучер. Доповідали: «Наукове Товариство ім. Шевченка: традиції та перспективи розвитку» — член кор. АН УРСР Олег Романів; «Проект статуту НТШ» — доктор філософічних наук Микола Ільницький і «Про проект програми НТШ» — кандидат філологічних наук Олег Купчинський. В обговоренні доповідей виступили більше як 10 учасників Зборів. Головою Товариства обрано академіка Олега Романова. Збори наголосили, що відновлене Наукове Товариство ім. Шевченка (НТШ) не є конкурентом існуючій Академії Наук УРСР, а лише добровільна Асоціація вчених ентузіастів українознавства.

ЛІТЕРАТУРНИЙ ВЕЧІР О. ТАРНАВСЬКОГО

Заходами 43-ого Відділу Союзу Українок Америки відбудеться в суботу 24 березня 1990 р. о годині 5-ї пополудні в залі Освітно-Культурного Центру у Філадельфії ЛІТЕРАТУРНИЙ ВЕЧІР ОСТАПА ТАРНАВСЬКОГО, поета, прозаїка, літературного і театрального критика, журналіста, який від кількох років є головою літературного об'єднання «СЛОВО».

Крім автора у Вечорі беруть участь: д-р Леонід Рудницький — вступне слово та акторки Євдокія Блавацька, Ірина Лаврівська, Ліза Чепіль, Володимир Шашаровський, Володимир Карпинич і піяністка Леся Рудий.

Після програми зустріч з Автором при перекусці. Прихід призначений на видавничий фонд «Слова» та спільну працю 43-ого Відділу Союзу Українок Америки.

НА АКУАЛЬНІ ТЕМИ

Геннадій ЗАРІЧАНСЬКИЙ

ХТО ЗАХИСТИТЬ ЖЕРТВИ ЧОРНОБИЛЯ?

Після аварії на Чорнобильській атомній станції минуло понад три роки але її наслідки даватимуться візаки ще довго. Сьогодні вже зрозуміло: радіаційне забруднення згубно впливає на все живе на досить великих територіях. Хто ж захистить людей від цього лиха? Це запитання сьогодні виникає все частіше і стосується воно, насамперед, північних районів Житомирської області — Народицького, Лугунського та Овруцького. Усі вони знали радіаційного забруднення, хоча й знаходяться далеко від місця катастрофи. «Цезієві плями» омертвили місцеві сади, поля, ліси, ріки, створили неможливі умови для нормального проживання людей.

Упродовж усього цього часу для жителів північних районів Житомирщини небезпечний рівень радіації — повсякденна реальність. По суті вже більше трьох років триває експеримент на випробування людського організму. Цезієві плями — «заміновані шматки» землі, які загрожують і десьятки років будуть загрожувати здоров'ю людей.

У тому, що події розгортаються сьогодні саме у такому напрямі, є своя сурова логіка, яку можна зрозуміти, але не вибачити. У ті страшні дні квітня 1986 року всю увагу було прикуто до Прип'яті, Чорнобиля, навколоїшніх сіл. В основному враховувалися фактори зовнішнього випромінювання радіоактивно забруднених шматків землі. Звідти, де радіаційний фон був підвищений, людей евакуювали. Але за межами 30-кілометрової зони залишилося чимало сіл, розташованих у так званій зоні «жорсткого» контролю, інакше — на забрудненій радіонуклідами місцевості. Вже через рік після аварії на Чорнобильській атомній станції були складені карти радіаційного забруднення українського Полісся. Є там шматки, де концентрація шкідливого і підступного цезію-137 досягає 100 кюрі на один квадратний кілометр.

На жаль, два роки тому верх взяло бажання зменшити масштаби трагедії. Відлякували й питання, які залишились без відповіді: куди переселяти людей? Де брати кошти?.. А тим часом обстановка почала різко загострюватися. Лише у травні 1989 року під тиском громадськості республіки, народних депутатів уряд Радянського Союзу ухвалив рішення про евакуацію 14 сіл Народицького району, де забрудненість цезієм перевищувала 40 кюрі на квадратний кілометр.

Ще один район українського Полісся — знаходився донедавна ніби у тіні Народичів. Правда, він не такий забруднений, як Народицький, але далеко не чистий.

Нещодавно у цьому районі побував член української неформальної організації на захист навколошнього середовища «Зелений світ» Олександр Покрещук. Ось його свідчення:

«Голова районної Ради Валерій Русецький запропонував мене як юридичного консультанта на сесію районної Ради народних депутатів. На рівні цього районного парламенту розглядалося питання про екологічну обстановку після аварії на Чорнобильській атомній станції. Мені довелося познайомитися з багатьма документами. Лугинський район віднесено до так званої третьої зони забрудненості радіоактивними елементами. А це означає, що тут зареєстровано високі коефіцієнти переходу радіоактивних речовин з ґрунту до рослин та у живі організми. У зв'язку з цим у Лугинському районі обмежено випас худоби, заготівлі для неї сіна, заборонено використовувати як паливо місцеву деревину, введено обов'язкову перевірку риби на вміст у ній радіонуклідів.

Окремо слід сказати про рівень гама-фону. У переважній більшості населених пунктів району він становить 0,06 — 1,5 мілірентгена на годину. До уваги тут беруться дані лише державної гідрометеорологічної служби. Обласна хімічна лабораторія виконує поміри щільноти цезію-137 та стронцію-90 лише на сільгоспугіддях, але не в населених пунктах. Я наводжу власні дані, оскільки користувався персональним дозиметром. Можливо, вони й не зовсім об'ективні, скільки це були разові поміри. Поглиблene обстеження місцевости показало, що потужність дози зовнішнього гамма-опромінювання на території Лугинського району вимірюється у межах 0,012-0,14 мілірентгена на годину, а в окремих місцях досягає рівня 0,44.

Але тут треба мати на увазі те, що навіть менш потужні цезієві плями подібні до джина, який так і рветься вилізти з пляшки. Радіонукліди з цих «плям» пильово розносяться по чистих місцях. Люди палять брудним торфом і дровами. З димом радіонукліди окуповують чисті території, осідають на будівлях, техніці, шляхах. Вирошується на «плямах» і врожай, випасається худоба.

Зрозуміло, що тут виникає питання про те, як позначається обстановка на вироблюваній продукції? Дані, що є у моєму розпорядженні свідчать: вміст радіонуклідів у 80-90 процентах молока, вироблюваного у радгоспах і взятого на перевірку, а також у 100 процентах молока з індивідуальних господарств у 5-30 разів перевищує так звані тимчасові допустимі норми. У 1988 році і за перші три місяці 1989 року лише від населення району через перевищення рівня радіоактивної забрудненості заготівельними організаціями не прийнято майже двісті голів рогатої худоби та свиней. За неповними підрахунками громадянам завдано збитків на суму понад 110 тисяч карбованців».

Я запитав у Олександра Покрещука: хто ж має відшкодовувати збитки населення? І взагалі, хто їх має захистити?

Олександр гірко зітхнув:

«Трагедія занадто жорстоко позначилася на всьому побуті багатьох людей і продовжує завдавати значних збитків. Безумовно, у Лугинському районі дещо робиться для поліпшення становища населення. Обстежуються шкільні заклади, виділяється спеціальна апаратура. Але треба зрозуміти, що всього цього замало. І говорити про відшкодування якихось окремих збитків — значить взагалі ні про що не говорити. Взагалі, проблема подібних катастроф полягає зовсім в іншому. Просто в юридичній практиці не лише нашої країни немає навіть юридичного статусу так званих екологічних жертв. Проблема ця досить серйозна, адже на жаль, ніхто сьогодні не застрахований від аварій, подібних до Чорнобиля. У чому ж тут суть справи? Щоб відповісти на це запитання, пошлюсь на приклад Чорнобильської трагедії.

У нині діючих положеннях про надання допомоги населенню, яке постраждало від Чорнобильської аварії, зафіксовані певні пільги: доплата у розмірі 25 процентів до заробітної плати, першочерговість медичного огляду, будівництво шляхів із твердим покриттям, де його немає, завезення екологічно чистих продуктів тощо. Але навіть цей мінімум допомоги віддано на відкуп республіканській та союзній комісіям по ліквідації наслідків аварії, Міністерству атомної енергетики, іншим міністерствам та відомствам. Тут спрацьовує заскорузла бюрократична система, адже коли відповідає багато відомств, то не можна знайти головну відповідальність особу. Ось і виходить, що усі, хто є причетним до надання допомоги, на свій розсуд вирішують, кому і що дати, скільки і коли. Подібне становище із наданням допомоги жертвам екологічних катастроф можна спостерігати у багатьох випадках. Все це, зрозуміло, наштовхує на думку про те, що людям потрібні юридичні гарантії для захисту, треба визначити юридичний статус жертв екологічних катастроф: хто має бути занесений до такого рангу, які відшкодування вони повинні отримувати, і хто зрештою має нести відповідальність за саму катастрофу, її ліквідацію і дальші заходи по поданню допомоги населенню».

Виходячи саме з такої нагальної потреби часу, Лугинська районна рада народних депутатів прийняла рішення звернутися з позовом до суду про захист конституційних прав та інтересів громадян — охорона здоров'я, материнства, дитинства, право на проживання в екологічно чистому та здоровому середовищі, відшкодування матеріальних збитків. Позов було подано на Чорнобильську атомну станцію, Міністерство атомної енергетики та ряд інших відомств, в якому ставиться вимога про відшкодування ними завданих матеріальних збитків як державі у вигляді забруднення об'єктів природи (земельного, водного та повітряного фондів, тваринного світу тощо), так і окремим підприємствам і організаціям і, зрозуміло, населенню районів, які постраждали від Чорнобильської аварії.

Це рішення місцевої влади є першою спробою

внести юридичний аспект у сферу взаємовідносин місцевих органів влади з державними підприємствами й закладами щодо відшкодування останніми великокасштабних збитків.

Чому звернулися саме до суду? Обстановка, яка весь час погіршується в згаданих районах, вимагає негайних заходів. Це одне. А друге полягає в тому, що нарешті треба створити прецедент, на основі якого вже можна було б розробляти відповідні законодавчі акти щодо юридичного статусу екологічних жертв, екологічних біженців тощо.

Чорнобильська трагедія стала важливою лекцією, з якої треба робити висновки всім. На сьогодні, на завтра, на майбутнє...

(Надіслане з Києва)

ВИСТУП ПАВЛА МОВЧАНА НА УСТАНОВЧОМУ ЗІЗДІ НРУП У КІЄВІ

Я своє слово, шановна громадо, почну з відповіді на запитання, поставлене Яворівським: що ми за народ? Найжертовніший, найупослідженіший, найбезправніший з усіх народів на земній кулі. Народ, який ще недавно вважався найосвіченішим, найцивілізованішим, найбагатшим, найщедрішим, найгостиннішим. Народ, який протягом тисячоліть боронив свою волю, свою історію, свою культуру, своє майбуття, плекав найсвятіші ідеали братерства, раптом, за якихось мізерних півторіччя, почав катастрофічно меншати, звужуватись, як шагрень, — до мізерії в усьому. Проте перше, ніж торкатись чинників, які привели наш народ до стану шагреневого змаління, я хотів би нагадати присутнім, що цей народ посідає особливе місце в історії людства, в історії цивілізації. Та про це нас давно навіть відучили згадувати, хоч наш народ приручив злак ще за часів трипільської культури, приручив землю, яку до цього і потім міряли і копитом, і списом, і перебіжним колесом. Цей народ рушив перелоги, всюди, куди ступала його нога, запліднював усі географічні обшири, куди його лише заштовхували і ті злідні, які виганяли, викорінювали з наших вітчизняних земель. Цей народ обніс колись свої вишгороди земляними валами, але не свою високу культуру, свої плодючі ниви, аби не пустити на них тих, хто своїм життєвим ремеслом зробив смерть, пограбунок та погвалт. Цей народ винячиває те немовля, солодке імення якого — демократія — і досі лоскоче нам слух. Та ми обертаємо свої голови на Захід, вчитуємося у Джона Стюарта Міля, аби збегнути, що таке «воля», без якої донедавна ми не могли просто жити. Ми вдивляємося в Джефферсонівські скрижалі про демократію, що була основою нашого світобачення, бо, як і кожен народ у світі, наш народ боронив послідовно це своє двоєдине поняття «демократія-воля».

Ще сто сорок років тому Микола Костомаров, ідеолог українського руху, зазначав, виступаючи на з'їзді народів у Києві, з великою радістю підкresлював, що всі недемократичні установи, які постали в україн-

КРЕДИТОВА СПІЛКА «БУДУЧНІСТЬ»

ДЛЯ ВАШОЇ ВИГОДИ ТА ПОСЛУГ

- дарові обслуги за електрику, газ і телефон
- едукаційні та пенсійні конта
- термінові депозити
- реєстраційні пенсійні пляни
- моргеджові позики
- особисті позики
- позики на авта
- лінія кредиту
- вогнетривалі скриньки
- грошові перекази
- подорожні чеки

і багато більше!

140 BATHURST STREET, TORONTO, 363-1326
2253 BLOOR STREET WEST, TORONTO, 763-6883
4196 DIXIE ROAD, MISSISSAUGA, 238-1273

Звертайтесь до нас завжди з повним довір'ям.

ARKA LTD

УКРАЇНСЬКА КНИГАРНЯ

Книжки, журнали, часописи, шкільне та бюрове приладдя, різьба, вишивки, нитки, панама, образи, вишивані блузки, кераміка, платівки та касетки, друкарські машинки, обручки й заручинові перстні, різдвяні та велигодні прибори, великий вибір дарунків.

575 Queen St. West. Toronto, Ont.
Tel.: (416) 366-7061 Canada M5V 2B6

YAR HALABAR

YAR'S KID'S THINGS
CHILDREN'S CLOTHING AND FURNITURE

Дитячі убрання і меблі

2314 BLOOR ST. WEST
TORONTO, ONT., M6S 1P2

(416) 767-7880

ському житті, чужі українському народові, а українська мова не була забруднена холуйством та підлещу-

ванням царизмові. Тому замість риторичного питання «Що з нами сталося?» я хотів би вигукнути «Що з нами зробили?» Як нас протягом віків переробили з вольнолюбивих, самодостатніх, гордих — на рабів, додаткових, сколуйщених носіїв єдиної національної прикмети — українських прізвищ?

Я не нагадуватиму вам про те, що 330 років нашого так званого возз'єднання, а насправді — неволі, не минулися даром. Проте ніколи не були такими катастрофічними наші втрати, які сталися за роки соціалістичного державного монополістичного капіталізму. (Цей термін належить директорові Інституту світової літератури імені Горького Олександру Курилову). Ніколи так послидовно нас не грабували, не нищили, не упосліджували, як це сталося за останні півсторіччя. Ми мусимо оголосити нашу республіку реанімаційною зоною, для повернення якій життя та здоров'я потрібні кольосальні міжнародні зусилля.

Що з нами зробили? Ми — найконсервативніша республіка з усього так званого Союзу. Ми стали форпостом брежнєвщини, сталінщини, ми — найслухняніші виконавці чужої волі, ми перші повстаемо в Тирасполях, Рибницях, Талліні. І сьогодні — на сторінках газет — на захист партократичної системи.

Автори найреакційніших дезінформаційних публікацій у *Правде*, *Красной Звезде*, в *Правде України* носять прізвища, які закінчуються на «-енко». Українська ж мова перетворилася на мову провінційну, мову партійно-релігійних гімнів, холуйських похвал та підлещувань. А окремі республіканські політичні лідери перетворилися на політичних блазнів всесоюзного значення. Тому я рішуче відкидаю те твердження, що ми самі в усьому винуваті, і питання ще раз: «Що з нами зробила імперія?» — імперія Романових, Сталініх, Суслових, Брежнєвих? І що з нами хоче зробити імперія Лигачових, Бондаревих та Проханових? Вона зробила з нас гнучкошиєнків, угодівців, когутів, жлобів, прислужників того всього, що звуться партократія.

Тавром бездержавності позначені всі наші чола. Це тавро ганьби, тавро безнадійності. Наши вуха надірвані, а ніздрі надрізані, і до лобової кістки привинено великороджавне клеймо «хохол», і це хохольство ми засвідчуємо сьогодні і на шпалтах згаданих газет, і по сьогоднішньому телебаченню українському. І я запитую, чи легко жити з таким тавром у світі, цебто, чи легко бути українцем? Чи легко бути українцем не за пашпортними даними, а за свідомістю, світоглядом та переконаннями? Та чи взагалі легко нам бути самими собою в атмосфері всевладного шовінізму та легального таврування нас іншим політичним тавром — «націоналіст»? Чи легко нам бути самим собою, не приховуючи своїх поглядів та переконань?

Нас грабували до останньої унції золота з національного запасу. Наши землі та родовища виснажували та виснажують, нас морили голодом, розстрілювали, вичавлювали по містах та селях... Нас виварювали у великороджавному казані, переміщуючи знайддям смерти. Та ми все є. Погляньмо у світ. Є нас і по півднях, і по півночах, і по сходах, і по заходах. Нас є лише в РРФСР, за приблизними даними, понад 10 мільйонів. Ще є нас і в Казахстані близько мільйона, хоч було ще ж 10 років тому півтора. Ще

є нас, необлікованих, і по Туркестанах, і по Прибалтиках. В одній он лише зореносній Москві поназбирається досить вагоме число. Але скільки нас уже немає! Скільки уже відреклося себе, своєї минувшини, своєї будущини в ім'я благополучності і теперішності. Втрачаючи національний інстинкт самозбереження, люди втрачають кореневі зв'язки зі світом, понижують свій моральний рівень, стають виконавцями в імперських руках. Тому я питаю: Скільки наш народ може бути постачальником біологічної сировини? Скільки він може оновлювати своєю кров'ю уже здеградовані етноси? Скільки він може сам деградувати, спиваючись по наймах та заробітчанських мандрах, спідлюючись по різних наборах та вербовках, здеморалізовуючись по всіляких виконавчих пильнувальних роботах чи посадах? Хоча б, здавалося, здеморалізовуватись уже нікуди.

Якщо людина відкидається родової пам'яті та приналежності, вона спроможна на все. Це добре розумів один із кривавих режисерів історії Троцький, котрий перший застосував інтенсивну технологію етноциду, а згодом і його виченник Лазар Каганович, — технологію геноциду. Хоча треба тут принагідно пригадати перші масові депортациі української людності, які запровадив Петро І.

Імперська національна політика завжди намагалась зруйнувати етнічну цілість нашого народу, зруйнувати будь-які зв'язки кожного окремого індивіду з його цілісністю, в чому найбільшого успіху було досягнуто за часу Радянської влади. Пропагандистська машина діяла і діє досі, отрююючи перш за все дитячу свідомість, послаблюючи і так не вельми міцні сімейні зв'язки, а відтак і національні. Батько — вождь, батько — мати, компостують дитячий розум, готовуючи надійний захист та опертя авторитарної системи. Наши національні втрати в ХХ столітті не просто неймовірні, я гадаю, що в сукупності вони сягають 50 мільйонів душ — розстріляних, замордованих війнами та голодоморами; я не говоритиму вже про війну останню, афганську, численними депортаціями з обох частин України. 50 мільйонів! Послухайте, це, очевидно, стільки, скільки втрачає величезний народ упродовж багатьох-багатьох століть, і все це — під похоронний, бадьорий спів «Широка страна моя родна». Справді, «широка», якщо ми до цього часу не можемо полічити ані мертвих, ані живих, ані напівмертвих українців у ній.

Якщо ми маємо можливість полічити українців, які живуть поза межами Союзу, то в межах імперського Союзу нам бракуватиме навіть приблизних даних. І якщо в кожній країні, де живуть українці, існують українські громади, школи, бібліотеки, книгарні, власна преса, релігійні осередки, то мільйони українців, які живуть на території РРФСР, не мають права на жодну свою національну потребу, окрім п'ятої графи в анкеті. Не маємо ми даних і про українців, які живуть за межами республіки. Єдино відомо з перепису останнього об'єктивного 1926 року, що в РРФСР 60 років тому було 5 мільйонів 800 тисяч, в Азійській частині — 2 мільйони 69 тисяч, але ж переду ще були 1927 рік, 1929, 33, 37, 39, 45, 47, 50, 51, 52! Зникло їх більше, аніж три мільйони ще й в наслідок безприкладної політики великороджавного шовінізму, котрий за рахунок повного заперечення

національних потреб та прав української людності домігся значної денационалізації та русифікації українських громадян. Початок масової еміграції протягом XIX та ХХ століть, зумовленої соціальними причинами, що в свою чергу були викликані імперіалістичною політикою панівних держав. Знедолені нащадки вільних козаків двома річечками пливли на захід — за океан та на схід — у Сибір, Уссурійський край. Перше річище створило мільйонні поселення у Північній та Південній Америках і зберегло дух і світло свічки нашої національної. А друге, колонізуючи дикі простори, накопичивши кілька мільйонів український потенціял, розчинилося, розгубилося в безлікуму океані, який поіменуваний Брежнєвим новою етнічною цілісністю — радянським народом. За цими еміграційними потоками почався новий, примусовий, який не припиняється і подосі. Але апогеєм цього були масові перепомповування в роках двадцятих і тридцятих зі східних земель, у п'ятьдесятіх — із західних. З українського організму було вилучено серцевину — його інтелектуалів та професіоналів усіх щаблів нашої спільноти.

Якщо ми знаємо, що це чинив з нами і коли це сталося, то ми мусимо знати, що нам треба робити зараз і як припинити це національне обезкровлення, яке триває через різні оргнaborи, вербовки, вимущені контракти, призначення та військові примуси. Тому перше, що необхідно припинити, — це перетоки населення з України і в Україну, яке вимірюється майже мільйонним показником щороку. Відмовитися від практики, запровадженої ще Троцьким, — запрошення спеціалістів з РРФСР в Україну і готовувати їх в республіці для своїх потреб. Третє — створити фонд сприяння для повернення українців з різних кінців імперії, дбаючи про розбудову житла для них в рідних містах та селах. Зупинити навальну колонізаційну політику, яка провадиться армією та всесоюзними відомствами на території республіки. Скасувати загальну військову повинність, а покищо домагатися, щоб юнаки, покликані до армії, проходили службу в межах республіки. Це все необхідно провадити вже нині, аби запобігти цілковитій асиміляції українського народу. Разом з тим слід створити по всіх усюдах культурні осередки і запровадити викладання рідної мови. На черзі — створення редакцій радіотелебачення, видання журналів і газет, створення педучилищ на території Стародубщини, Кубані, Казахстану, Алтаю, Задонщини, Сходу та в Сибіру, де мешкає за неофіційними даними близько 15 мільйонів українців. Тут принагідно треба пригадати, що українське слово друкувалося 70 років тому навіть в часописі *Дума*, на Забайкальщині, у Читі, що українськими після 1917 року були десять районів на Далекому Сході та Зеленому Клину, де були свої українські школи, бібліотеки, клуби. Адже виходив у Хабаровську щоденник *Соціалістична перебудова*, були українські школи й на Алтаї та в Казахстані. Були. Я скороочуюсь, не говоритиму про діаспору. Проеційний процес обійняв усі області, де живуть українці, потрібно негайно відродити українські культурні осередки, сполучивши поетичний етнос в одне ціле, незнищене, вільне — український народ в його національних державних кордонах.

Протягом цього віку ми, українці, втретє вимовляємо слово відродження. Перше — розстріляне, друге

КРЕДИТОВА СПІЛКА «СОЮЗ»

Кредитова Спілка „Союз“ запрошує Вас стати членом і бути співучасником збільшеної допомоги громаді!

Кредитова Спілка „Союз“ старається дати найкращу обслугу для всіх фінансових потреб!

Кредитова Спілка „Союз“ платить найкращі ставки на відсотки за реченеві депозити!

Кредитова Спілка „Союз“ впovні до Ваших послуг!

Просимо звертатися до нас у всіх потребах!

2299 Bloor Str. West,
Toronto, M6S 1P1
Tel.: 763:5575

406 Bathurst Str.,
Toronto M5T 2S6
Tel.: 363:3994

31 Bloor Street East
Oshawa, Ontario
L1H 3L9

УКРАЇНСЬКА КНИГАРНЯ WEST ARKA BOOK & GIFT STORE

ОЛЬГА І АНДРІЙ ЧОРНІЙ
і син АНДРІЙ — власники

- Книжки, журнали, газети, пластинки машини до писання.
- Різьба, бандури, вишивки, полотна і нитки до вишивання.
- Обруси і полотна з українськими взорами в гуртовій і подрібній продажі.
- Біжuterія, кераміка і криштали.
- Висилка пачок до всіх країн.

«ВЕСТ АРКА»

2282 Bloor St. W. Toronto, Ontario M6S 1N9
Tel. (416) 762-8751

— задушене, третє — ще безіменне. Хай же судиться йому ім'я незнищене, і хай над ним буде гасло: українці всього світу, єднайтеся в ім'я вільної, суверенної України.

(скрочено, Літ. Укр., 5 жовтня 89)

Євген ЄВТУШЕНКО

НЕВИХОВАНІСТЬ ВИХОВАНЯ, АБО МИСТЕЦТВО ЖИТИ ГІДНО

1. Країна починається з аеропорту

Станіславський казав, що театр починається з вішалки.

Країна починається з аеропорту. Інколи — навіть з борту літака.

Минулого року я повертається на нашому літаку з Таїланду. Моїм сусідом був профспілковий діяч — таєць, виточений із вічливості, мов статуетка із слонової кости. Найперше він став шукати навушники і перемикач звукових програм, які звичайно розташовані в бильцях крісл на всіх авіолініях світу, за винятком нашого «Аерофлоту». Коли таєць з жалісливою ввічливістю запитав стюардесу «Where is music», та гордо увімкнула централізовану, як у всіх наших поїздах, радіомережу, і в усіх салонах аеробуса оглушливо гримнуло «Ну почему, почему, был светофор зеленый...» Лише після того, як індуска із сонною дитиною на руках заблагала, «світлофор» вимкнули. Водночас вимкнули і світло — також в усіх салонах відразу. Сусід, який працюючи щось рахував на міні-комп'ютері, марно намагався намацати лампочку в стелі. «Індивідуальне освітлення в проекті цього літака не передбачено...» — з незрозумілою патріотичною гордістю пояснила стюардеса.

Стоянка в аеропорту Делі була немов візит на барвистий ярмарок. Хоч було за північ, сувенірна галерея була відкрита, і привітні, хоча й не дуже причіпливі продавці закликали до своїх крамничок.

Коли ж через кілька годин ми приземлилися в Ташкенті, картина в аеропорту була зовсім інша. Там було закрите все, що повинно було бути відкритим. Входження в зону закритості ми відчули ще в повтірі — перелетівші кордон. Була ніч, та крізь синьо-сріблясте марево внизу, ніби чиєсь розсипане намисто, блимали рідкі вогні кишлаків. Мій таєць, людина, видно, з відчуттям краси, мерщій дістав свою «Мінолту», щоб сфотографувати це фосфоричне диво ночі. Але пильна рука стюардеси перекрила об'єктив. «Зйомки над територією Радянського Союзу заборонені...», сказала вона жорстко. Але ж заборона фотографувати з літака сміховина, бо давним-давно навіть номери автомобілів можна розгледіти в особливу оптику супутників. Усі намагання бюрократії «втерти окуляри» іноземцям, (тобто «вразити» їх блиском і гостинністю — Ред.) безглазі, бо ж їх з перших кроків у нашій країні налякують туполобими заборонами, викликають огиду низьким рівнем ставлення до людини. Мій таєць затравлено зіщулися, коли прикордонник, що стрічав нас на трапі, так похмуро, просвердлююче глину на гостя, ніби у нього під зубною пломбою був захований секретний план зрошувальної системи Узбекістану. Пасажири, перелякано притуливши один до одного, рухались в череві Ташкентського аеропорту по таких собі східцях-чарівницях, що скреготіли зубами, немов стара відьма. По-

всюду були купи сміття. Мешканці Таїланду, яким з дитинства вбивали в голову, що радянські люди — це роботи, нашпиговані пропагандою і готові годувати нею інших, втиснувши голови в плечі, йшли мимо однакових плакатів з Леніним, яких я нарахував двадцять штук. На обідраних стінах також були розвішані самовихваляючі реклами «Аерофлоту»: «Радянська авіація несе на своїх крилах мир і дружбу, сприяє розвитку політичних, економічних і культурних зв'язків держав з різним соціальним ладом...» Ресторан і бар були закриті. Ніякого сувенірного кіоску не було. На стендах була виставлена суцільна примітивна пропагандистська література, при виді якої тайці ще більш по-черепашному втягнули голови в плечі. Виставка блякливих фотокарток «Привілейованого класу радянського суспільства» з нудотною непереконливістю намагалися довести аристократичне життя радянського пролетаріату.

Мій таєць, відвідавши туалет, ніякovo шепнув мені: «Певно, слід повідомити адміністрацію, що туалетний папір скінчився....» Наївний — він там ніколи і не починався. Коли я сказав це сонній прибиральниці, та невизначено гмикнула, зникла, і незабаром попростувала в туалет з оберемком пом'ятих газет, повних залишків до перебудови. Нарешті з'явилася така ж сонна офіціантка, штовхаючи перед собою столик на колесах, із склянками, до половини наповненими якоюсь підозрілою рідинкою чайного кольору. На запитання: «Що це?» вона відповіла коротко, хоча загадкою: «Напій». Діти третього світу, тайці, майже не доторкнулись до цього напитку — в їхній так званій «відсталій країні» подавати напої у відкритому вигляді вважається елементарно негігієнічним, так само як в їхній відсталій країні я ніколи не бачив у вихідниках газет замість туалетного паперу. Коли ми знову йшли до літака, мій сусід, вважаючи себе уже достатньо перевіреним, намагався пройти крізь контроль разом із своїм «дипломатом». Але дзуськи. Здоровенні руки представниці «Аерофлоту» брутално вирвали у нього «дипломат» для перегляду. Коли таєць щось намагався пояснити по-англійськи, його так само грубо штовхнули в спину: «Проходь в накопичувач... Лепечуть казна-що — дідько не розбере... Вивчили б спершу нашу мову, а потім би вже до нас їхали...» Бідолаха смертельно перелякався, що в нього віднімуть «дипломат», а коли віддали, то вже геть по-нашому, по-радянськи, з вдячною принизливою затурканістю зрадів. Представниці «Аерофлоту» і в голову не стрілило, що, працюючи в міжнародному аеропорту, це вона повинна була б вивчити бодай одну іноземну мову. Не прийшло їй в голову, що «накопичувач» — це з тюремного лексикону...

А ви не задумувались над тим, скільки «табірного» (читай — тюремного — Ред.) у нашому повсякденному «вільному» житті — різних накопичувачів, відстійників, черг то за тим, то за цим, як за табірною баландою, насильницьких зганянь до купи, принизливих «шмонів» (обшукув) фізичних і духових, видимих і невидимих колючих дротів...

Коли я з докором сказав представниці «Аерофлоту»: «Чому ви так грубо поводитеся?», вона обурено витріщилася: «Тобто як грубо? Я що — на пузі перед ними повинна плавувати?»

Є категорія людей, які ввічливість вважають при-

ниженням, а грубоші — збереженням власної гідності. Таке у них виховання — невиховане виховання. Тому навіть в очах людей із «слаборозвинених країн» ми виглядаємо, як країна слаборозвиненої чесності.

Але можливо те, що сталося в Ташкентському аеропорті, не могло трапитись в столичному? Ось Шереметьєво-2 — головні повітряні ворота в країну. Чи не кидалось вам увічі, що в фойє ні на що присисті? Певно тому, щоб на лавках не спали, як де-небудь на Казанському вокзалі, щоб не псували світлого враження від СРСР. Але ж сплять! Просто на мармуровій підлозі. Покотом, у випадку нелітньої погоди. Нелітна погода не є чисто радянське явище. Але сплять на підлозі чомусь тільки у нас. Місце у готелях при аеропорті у кілька разів менше, ніж потрібно. «Нічого, переб'ються...» — говорять тут із злорадною посмішкою про іноземців. Та іноземцям перебиватися доводиться лише тимчасово, а ось ми перебиваємося все життя.

Літак приземляється в Шереметьєво. Трапа доводиться чекати інколи по півгодини. На трапі — обов'язковий прикордонник. Він нікого і нічого не перевіряє — він з беззякою пильністю вдивляється в обличчя. Молоденькі прикордонники в будках, можливо зовсім непогані хлопці, напускають на себе похмуру недоброзичливість, інколи вимагають, щоб пасажири зняли шапки. Ні разу я не чув, щоб хто-небудь із цих вартових державних кордонів сказав: «Ласкаво просимо!», «З поверненням!», або хоча б по-людськи посміхнувся. Забороняють ім це, чи що? Адже обличчя прикордонника — це теж обличчя країни.

В усіх цивілізованих аеропортах два виходи — для тих, кому є що декларувати, і для тих, кому декларувати нічого. Професіоналізм працівників митниці і полягає в тому, що багаж вони перевіряють вибірково, покладаючись на інформацію або інтуїцію.. У нас же митники перевіряють майже всім чохом, за винятком членів делегацій, та й то не завжди. В усіх економічно розумних державах податок платять тільки за ввіз того, що можна купити в країні, куди ви в'їжджаєте, щоб не підривати комерцію. У нас все навпаки — ви платите податок за те, чого у нас нема. Чому існує податок на відео і авіокасети, яких вдень з вогнем не знайдеш у наших магазинах? Чому є податок на ввіз комп'ютерів, якщо голова держави закликає до комп'ютеризації, а власні комп'ютери к бісу не годяться? Чому заборонили ввозити «ксерокси» для власного користування? Це тваринний страх перед «нелегальністю», що зберігся з часів застою...

Перебування пасажира в аеропорті Шереметьєво триває години три з половиною після того, як літак приземлиться — приблизно стільки ж, скільки політ Лондон-Москва. Три з половиною години принизливої тяганини й безладдя. Останній раз я бачив свого тайця, який будь-як запихав назад в чемодан перериті чиїмись руками сорочки, шкарпетки. В очах у нього була печаль покірливости і щось нове — призвищення до приниженння...

2. Від царизму до церберизму

При всіх неприємностях іноземець у нас особа привілейована. Смішно і гірко, що цією привілейованістю об'єднані дві категорії: депутати й іноземці, ніби

«Ваші вклади та позички
в чужих фінансових установах
збагачують їх власників
і не дають ніякої користі
українській справі

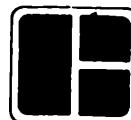
Ваші вклади та позички
в українській кредитовій кооперації
збагачують українську громаду
і допомагають
українській культурі»

УКРАЇНСЬКА КРЕДИТОВА СПІЛКА

UKRAINIAN CREDIT UNION LIMITED

295 College St., Toronto	922-1402
2397 Bloor St., Toronto	762-6961
225 The East Mall, Etobicoke	233-1254
3635 Cawthra Rd., Mississauga	272-0468
247 Adelaide St. S., London	649-1671
38 Jackson Avenue, Oshawa	571-4777
1093 Ottawa St., Windsor	256-2955

Користайте з наших фінансових послуг!

CONSULTEC LTD.
consulting engineers

4180 Dundas St. W. Toronto, Ont. Canada M8X 1X8
Tel. (416) 236-2426 Telex: 06-984797

Інж. ЮРІЙ А. ОХРИМ
Президент

● Консультативна інженерська фірма міжнародного засягу. ● Виконує всі фази плянування, будови і перевірки більших індустріальних проектів у Канаді, США, та в інших частинах світу.

BABY POINT LOUNGE

343 Jane St., Toronto

tel. 767-2623 або 231-6739

**ПРИЄМНЕ І ВИГДНЕ ПРИМІЩЕННЯ НА
ВСЯКІ ОКАЗІЇ**

- Повна кухонна обслуга.
- Українські й інші страви,
в наших або інших залах.

**БУДЬТЕ ГОСТЕМ НА ВЛАСНОМУ СВЯТІ!
ПРО ВСЕ МИ ЗА ВАС ПОДБАЄМО!**

всі депутати — іноземці, а всі іноземці — депутати. Інакше чим пояснити окремі кімнати відпочинку, окремі білетні каси, окремі буфети в аеропортах для депутатів і іноземців? Але радянські депутатські привілеї кінчаються перед мордою валютного вибивали, що монументально застиг на посту перед дверима крамниці, за якими наш «рупъ» вже не дійсний. Наш карбованець можна приймати в товариство «Пам'ять», бо ж він настільки ультрапатріот, що ворогам не продається. Отруйно насмішкуватий парадокс, коли на теплоході, що носить ім'я великого російського поета «Александр Блок», — валютний ресторани, куди російські люди з їх рублями не допускаються. Зрештою, шоколадний набір «Казки Пушкіна» вже теж давнім-давно продається тільки за валюту в магазині «Березка». Ставлення до іноземців у нас віддавна складається із двох крайностей, із шпигуноманії і з валютоманії...

Чому разом із закликами до правової держави нас весь час принижують, дають нам на нашій же власній шкурі знущальницькі уроки безправности?

Росія була останньою європейською країною, яка скасувала кріпосне право. Соціалізм стали будувати за схемою кріпацтва. Насильницька колективізація — економічна троєкурівщина (Троєкуров — літературний образ жорстокого російського поміщика, гнобителя селян. — Ред.) Кріпацтво породило прошарок наглядачів — церберів. Кайдани царату розпались, але, на жаль, разом з ланцюгами, на яких сиділи пси-цербери. Стати цербером — заманлива перспектива для будь-якого безпородного пса, який згоден за кістку, кинуту йому, кусати когонебудь, на кого нацькують, а якщо треба, то й придушити. Цербери дореволюційної формациї керувались кріпосниками. Цербери нової формациї керувались лише страхом один одного при пірамідальній структурі церберської ієрархії...

Цербери, як собаки-людоїди, пожирали саме носів моральності і культури. Невихованість нашого виховання — це поживне середовище для церберизму. Ми всі страждаємо від щоденного взаємного гавкання, щодених побутових взаємоукусів. Чи існує хоча б один радянський громадянин, ні разу не хапнутий жодним цербером?..

В наших готелях панує напружена атмосфера табірної зони, де в дверях стоять цербери з золотими галунами і з сибірським минулім. Одного разу, прийшовши з одним колишнім табірником в московський «Національ», я став приголомшеним свідком його майже теплої зустрічі з колишнім майором-охранником, що нині перейшов у більш високооплачуваний ранг — ресторанного гардеробщика. Непримириме «непущательство» цих сторожових псів «Інтуриста» насправді ж фікція, бо ж всі ресторани і бари набиті проститутками, фарцовщиками, торговельною мафією.

Як швейцари наших державних кордонів, поводяться деякі працівники ОВІРу, зображені з себе таємничу неприступність під якою інколи приховується прагнення хапнути хабара за пом'якшення патріотичної пильності. А хіба не так поводять себе ідеологічні «непущателі», по-церберськи пильнуочі, щоб не просочилися «не ті» люди, книги, ідеї, винаходи? Зовні ця поліцейська охорона виглядає, як пуританський фанатизм, та за дверима, які охороняють ці ідеологічні вишибали, такий же бардак, як в інту-

ристівських отелях.

Головний принцип кадрового церберизму — не допустити так званих «некерованих людей» і вибірково впустити «керованих» — тобто тих, хто слухняно звивається разом з генеральною лінією. Саме ці «керовані» і докерували нашу країну майже до прірви — моральної і економічної. Церберська паніка охопила зараз райкоми, райвиконкоми, вибіркоми при висуванні «некерованих» кандидатів. Цербери і не подумали загавкати — хоча б про людське око — на чорносотенні витівки, що ображають кандидатів. Зате вони проявили свою церберську пильність в здирянні оголошень про зустрічі з кандидатами, в набиванні залів проінструктованими виборцями, в сумнівному підрахунку голосів, в «непущательстві» на вибори представників преси і громадськості.

Але було б нечесно приписувати церберизм тільки бюрократам, а самих себе виставляти в сентиментальному образі сенбернарів-рятівників. В наших сім'ях, магазинах, на вулицях весь часчується церберське гарчання один на одного, церберське клачання зубів. Всі ми покусані один одним.

3. Звідки беруться цинікі?

Церберизм — це продукт нашої моральної невихованості. Морально, духовно виховане суспільство не дозволило б, щоб цербери, чие місце на ланцюгі, самі саджали б людей на ланцюг. А виховання-то у нас невиховане. Педагогіка моральності повинна почнатися з виховання вихователів.

Виховання моральності аморальними людьми — це перетворення освіти у фабрику, що штампует циніків. Ніяким «загниваючим західним впливом» не можна виправдати масовий цинізм, перед лицем якого ми опинились і вжахнулись, — а чи не наше це з вами обличчя, генетично повторене в лицах наших дітей?

Хіба це не педагогічна аморальність — концепція людини, як гвинтика державної машини, вбивання в голову казармового «надо», теорія переваги класової боротьби над загальнолюдськими цінностями? Попспішна канонізація колишніх єретиків як святих і перетворення колишніх святих у зліх чаклунів привело багатьох юніх до цинізму... Хіба ми, стільки разів обдурені колишні діти, не обдурювали своїх дітей обіцянками «догнати і перегнати», «жити при комунізмі» і т. д.? Хіба не ми проводжали їх оркестровими благословленнями на так звані великі будови, де наші діти обдирали на морозі шкіру з долонь, укладаючи розрекламовані нами «рейки майбутнього», котрі першого ж літа провалювались у розкислу, далеко не вічну, як виявилось, мерзлоту?.. Хіба не ми, друкуючи ювілейні статті про знищених Сталіним видатних діячів революції, доходили у своєму ханженстві до того, що інколи навіть не називали дати їхньої загибелі — 1937 рік, бо ж по такій даті наші могли все-таки здогадатися, що ці люди не вмерли у своєму ліжку? Хіба не ми відправляли наших дітей в Афганістан, боягузливо ховаючи наш батьківський біль, який міг би врятувати наших дітей? Ми самі...

4. Національний такт — перша ознака інтелігентності

Треба прищеплювати національний такт ще в школі. Обурливі випадки невикладання національної мови

FOR COURTEOUS FRIENDLY SERVICE

ВВІЧЛИВА І СПРИЯТЛИВА ОБСЛУГА

2271 BLOOR STREET WEST, TORONTO, ONTARIO, M6S 1P1

в школі — це образа національної гідності. Та не менш важливо, ніж особиста і національна гідність, — гідність інтернаціональна. Людина, яка вихваляє тільки свій народ, а при цьому принижує інший народ, навіть не помічає, що втрачає свою особисту і національну гідність. Пора вживати найсуворіших моральних і судочинних заходів до таких, наприклад, образливих висловів і словечок, як «російська свиня», «хохландія», «всі грузини — торгаші», «жид», «армяшка», «чучмек»... Ми повинні рятувати чистоту наших мов, красу наших національних культур, неповторність природи наших рідних місць, особливості наших звичаїв і вірувань — не відчужуючись, не взаємопротиставляючись, а разом. Нема народу, який фатально приречений бути ворогом іншому народові на всю історію, навіть якщо між ними колись пролилася кров.

5. Антіінтелігентність — це антинародність

Соромно було бачити на нинішніх передвиборних зібраннях і навколо них крикливи спроби протиставити народ інтелігенції.

Наша інтелігенція — багатостраждане дитя нашого народу. Наша інтелігенція — захисниця народу.

Журнал «Новий мир», який очолювався народним інтелігентом Олександром Твардовським, захищав інтереси обманутого сплюндрованого селянства значно більше, ніж обвішані медалями безлісові передовики полів, що засідали у Верховній Раді і слухняно голосували за все, що їм пропонувалось з трибуни.

Нацьковування народу на інтелігенцію — це нацьковування народу на його захисників. Антіінтелігентність — це антинародність.

6. Сором — це рушій прогресу

Вчитель — це також письменник, який пише не книги, а живих людей. Брехливий вчитель перетворюється в масового творця майбутніх брехунів. Поганих дітей, як і погані книги, не можна випускати надто великим тиражем. Випуск гарних людей і гарних книг надто малим тиражем небезпечний для духовного генофонду. Всі дефіцити антигуманістичні. Та один із самих антигуманістичних дефіцитів — книжковий...

ЗВЕРТАЙТЕСЯ З ДОВІР'ЯМ
ДО КОММЮНІТИ ТРАСТ
У ВСІХ ФІНАНСОВИХ
І БАНКОВИХ ПОТРЕБАХ

PHONE: 763-7333

Книжковий дефіцит сьогодні — це серцекастрація майбутнього. Моральні двічники — це ті, хто пропускає великі книги... Боротьбу з цією двіччиною номенклатурою слід починати ще зі школи, бо ж уже там зароджуються ембріональні тирані, які можуть, якщо дати їм вирости, задушити ще не зміцнілу гласність і демократію...

Для того, щоб виховати нове покоління в розумінні гласності не як тимчасового дару згори, а як повітря, необхідного для природного розвитку особистості, вчитель сам повинен бути особистістю — тобто людиною із своїм обличчям, а не з обличчям, кожна рисочка якого затверджена Наросвітою. Для вчителів, як і для народних суддів, не повинно бути ніякої вказівки згори, окрім найвищої вказівки — народних інтересів і власної совісти.

Ніхто не приніс стільки шкоди марксизму, як його нездари-вдовблювачі. В школах і вузах треба читати не кастровану, а повну світову філософію, включаючи й історію релігій. Ні в якому разі в технічних вузах не можна виключати курсу літератури, мистецтва. Інакше не буде гармонійно розвиненої інтелігенції. Треба подвоїти години з іноземних мов. У сучасному світі людина, яка не володіє хоча б однією іноземною мовою, як ключиком до решти світу, не має права вважати себе повноцінною. Треба зняти всі бар'єри для обмінних поїздок наших учителів, школярів, студентів за кордон. Нове мислення неможливе без мислення глобального. Поєднання трьох вартостей — особистого, національного, інтернаціонального — і є триєдина гідність людини.

Треба вчити дітей, котрі особисто не винні в помилках і злочинах минулого, мужності прийняття на плечі історичної вини. Якщо вони не відчувають історичного сорому, то, ставши дорослими, можуть повторити здійснені в минулому помилки і, не дай бог, злочини. Комфортабельне уникання відповідальнosti за минуле переходить у втікання від відповідальнosti за теперішнє і майбутнє. Це також невихованість виховання. Соромне тільки в безсоромництві. В історичному соромі немає сорому. Сором — це двигун прогресу. Яке в країні виховання — такий і народ. (Передруковано з деяким скороченням з газети «Советская культура», 11 березня 1989 р. Стаття почальна й для багатьох діаспорних провідників — Ред.)

Юрій ГАВРИЛЮК

НОВЕ В ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ВІДНОСИНАХ

Характерним явищем останніх років є зростання зацікавлення українськими справами, Україною, серед польського суспільства. Очевидно, причини ці є дуже різні. Дуже часто це просто оприлюднення, не маючих досі змоги виявлення себе, симпатій і сентиментів поляків, зокрема львів'ян, які були по війні переселені з «кресів» передвоєнної Речі Посполитої. Для української сторони більше привабливим і важливим являється однак інший струмінь польської суспільної думки, а саме — живе зацікавлення проблемами сусіднього народу й перспективою збудування в майбутньому нормальних сусідських відносин, подолання дотеперішніх стереотипів й упереджень. Очевидно тенденції до польсько-українського діялогу помічалися й раніше, однак відносилися вони до кіл польської і української еміграції, які, вирвавшись з обставин фізичного суспільства обох націй, швидше змогли випрацювати нові норми взаємин.

У самій Польщі моментом, який започаткував нові течії в польсько-українських відносинах став 1981 рік. Тоді то на хвилі пробудження й відновлення політичного мислення широких кругів польського суспільства, зокрема інтелігенції, постало питання українців у Польщі і українське питання в маштабі міжнаціональних, міждержавних, відносин. Впровадження воєнного стану в Польщі зняло цю проблему зі сторінок газет і інших площин масової політичної дискусії, а один з генералів страшив з сеймової трибуни польське суспільство українським націоналізмом, однак вона не здезактивізувалася. Дискусії над поєднанням і новим способом співжиття перенеслися до підпільних видань »другого обігу«, а в якісь мірі знайшли свій вияв і на сторінках легальних католицьких часописів, як «Тигодник Повсіехни» чи «Знак», хоч тут немалим обмеженням була цензура, яка не допустила м.ін. до видання спеціального числа місячника «Знак» присвяченого в цілості польсько-українським взаєминам.

Нове ставлення до питання польсько-українських відносин знайшло свій прояв хоч би в творенні в «другому обігові» окремих журналів, присвячених цій проблемі, як «Dialog», «Buletyn Polsko-Ukraiński» чи таких як «Nowa Koalicja», «ABC», «Zona» де українській проблематиці відводиться чи не найбільше місце. Доповненням цього стали також різного роду зустрічі й семінари, організовані так науковими як і церковними установами. Немалій відгук дало також видання польськомовного зошита «Сучасності», який був в кількох версіях передрукований польськими незалежними видавництвами.

Нові можливості для розгортання польсько-українського діялогу створили політичні процеси в Польщі, тзв. «демократизація», які почалися в другій половині 1988 року.

Вже у грудні 1988 р. зареєстровано Товариство «Помост», яке створено на основі неформального дискусійного клубу, діючого від осені 1986 р. Як стверджує декларація Товариства, його основною ціллю є перемогти упередження й стереотипи, які обтяжують відносини поляків з сусідніми націями, зокрема слов'янськими, а також будування пошани й довір'я між ними. Спеціальне значення приписує Товариство співпраці з представниками меншинних національних спільнот у Польщі. Свою ціль Товариство «Помост» хоче реалізувати передусім через популяризацію знань про історію й культуру білорусів, литовців, серболужичан, словаків і українців, а передусім відомостей про історичні й культурні зв'язки цих націй з Польщею і поляками, не обминаючи очевидно й тих подій, які стали джерелом взаємних упереджень і конфліктів.

Іншою, політичною вже, ініціативою було створення в січні 1989 року Комісії з питань Національних Меншостей Громадянського Комітету при Голові НСЗЗ «Солідарність». В її склад увійшли значніші представники з-посеред білорусів, українців, литовців, жидів а також поляки — разом 20 осіб. Зі сторони української знайшлися в цій Комісії Володимир Мокрій з Krakova, а з Варшави Роксоляна Семерак і Василіянин Марко Скірка.

Завданням Комісії є між ін. підготовка виступів Комітету в справах постулюваних національними меншостями; опрацювання і оцінка проектів правних постанов гарантуючих дійсну рівноправність меншостей; активізування суспільства для покращання співжиття різних національних громад; підтримування дій національних меншостей для розвитку їхньої тотожності; створення Фонду Співпраці як матеріальної бази для здійснювання завдань Комісії; популяризація духовних досягнень національних меншостей і націй до яких ці меншості належать серед польського суспільства; допомога в охороні історичних пам'яток меншостей; опрацювання подрібного рапорту про ситуацію національних меншостей, постійне інформування Громадянського Комітету і польського суспільства про діяльність суспільно-культурної дійсності в країні, зайнятівців дослідницького осередка тощо.

В пакеті документів засновницьких засідань Комісії є також проект становища Громадянського Комітету, опрацюваний цією Комісією. Говориться в ньому, що для загварантування проживаючим у Польщі національним меншостям дійсної рівноправності, в тому можливості підтримування й розвитку власної національності, мови, культури і традиції, необхідне є виповнення польською державою таких постулатів:

- 1) Меншості повинні мати запевнену свободу творення об'єднань й суспільних, релігійних, просвітніх, культурних, наукових і подібних фундацій, а також партій і політичних клубів, згідно з загаль-

ними засадами суспільного й політичного плюралізму, який бажаний є в Польщі. Існуючі досі суспільно-культурні товариства меншостей не повинні заховувати монополістичної ні привілейованої позиції (високістю державних дотацій, доступом до засобів масової інформації чи іншим способом); не повинні бути підпорядковані Міністерствові Внутрішніх Справ, а їхні статути, управління повинні бути формовані виключно самими їх членами.

2) Конституція польської держави повинна охоплювати гарантії прав національних меншостей. Громадяни Польщі повинні мати право вільного декларування національної приналежності, а численність окремих національних груп повинна бути стверджувана державними органами на основі переписів. Майбутня демократична виборча ординація до польського парламенту і регіональних та льокальних самоуправ повинна запевнити національним меншостям реальну можливість уведення власних представників.

3) В цих регіонах Польщі, де населення іншої як польська національності проживає в компактних історичних скупченнях, його мова повинна бути — поруч польської — стосована в державних установах і судах, а також вивчувана в початкових та середніх школах; також офіційні географічні назви — в тому на придорожніх дошках тощо — повинні бути двомовні. В цих регіонах знання про історію й національну культуру співмешканців повинні бути привілейовані в програмах польських шкіл.

4) Національні меншості повинні мати волю засновування в цілій державі суспільних та приватних шкіл й інших освітніх та виховних інституцій з власною програмою навчання (беручи до уваги загальнопольський мінімум), при чому польська держава повинна їх дотувати, а мережа державних шкіл з характером достосованим до потреб меншостей повинна бути виразно поширенена (зокрема на український ліцей з інтернатом у Варшаві). Подібну волю й допомогу повинні мати ініціативи творення культурних і мистецьких осередків (в тому читалень, театрів, музичних колективів тощо).

5) Національні меншості повинні мати волю користування друком (в тому творення власних видавництв і часописів), а також іншими засобами поширення інформації.

6) Архіви МВС, в яких зберігаються майже всі документи важливі для історії національних меншостей в сучасній Польщі, повинні бути відкриті для дослідників.

Крім цього Комісія вимагає поширення шкільних програм основними відомостями про історію, культуру й літературу білоруського, українського, литовського й жидівського народів, створення за державні кошти музеїв й наукових інститутів історії та культури цих народів, уведення до Польського Радіо і Телебачення програм про національні меншості й навчання їхніх мов, а також визнання владою ПНР як безправного насильного виселення українців з застосуванням збріної відповідальності в рамках тзв. Акції «Вієла», з уможливі-

**ВЕЛИКИЙ ВИБІР
НАЙНОВІШИХ ЖІНОЧИХ
МОДНИХ ОДЯГІВ**

DANYA

FASHION SHOPPE
2378 BLOOR STREET W.
TORONTO, ONT., M6S 1P4
Телефон: 766-4511

ГОВОРIMO ПО-УКРАЇНСЬКИ

Купуйте продукти в наших вигідних крамницях

SWANSEA IGA SUPERMARKET

П. Божик і С. Станько — власники

2295 Bloor St. W
1094 St. Clair Ave W.
1304 King St. W.
Toronto, Ont.

arka shoes

- Великий вибір вигідного і модного взуття
- Регулярні і ширші фасони.
- Помагаємо клієнтам з відтисками та з іншими проблемами.

— ROMIKA — SALAMANDER — LA VALLE
— GALLUS — ORTHOPAEDIC SHOES
ПЕНСІОНЕРАМ 10% ЗНИЖКА

2196 BLOOR ST.W. (at Runnymede) TONY HRUBI
TORONTO, ONT. M6S 1N4 (416) 763-1851

M - C DAIRY

- ЙОГУРТ
  - ГУСЛЯНКА
  - БІЛІЙ СИР
  - СМЕТАНА
- 212 Mavety Street
TORONTO, ONTARIO
Tel: 766-6711

У С Е С МАЧ Н Е,
Д О Б Р О Я К И С Н Е!

"PROMBANK" INVESTMENT LTD. and THE JACYK GROUP

1260 Eglinton Ave. East, Mississauga, Ontario, Canada L4W 1K8. Tel. (416) 625-2171

- Якісні індустриальні і комерційні будинки та розбудови;
- Різні умови оренди або купівлі.

ленням вільного повернення на рідні землі й права домагатись матеріального відшкодування на загальних засадах.

Стільки пропозиції; їх реалізації поки що не видно, але й не було ще на це часу, бо увага цілого суспільства звернена була на інші події — передусім вибори до Сейму й Сенату в місяці червні.

Вибори ці також не пройшли без українських акцентів. Одним з них є хоч би, опублікований також по-українськи, «Лист до виборців про національні і релігійні меншості», підписаний від імені Громадянського Комітету Лехом Валенсою, з 27.04.1989 р. Лист цей починається словами:

«У Польщі проживають разом з нами українці і білоруси, менш чисельні групи литвинів, словаків, німців, чехів, вірменів, татарів, православні й греко-католики та християни, які виводяться від Реформації. Це наша надзвичайно важлива і гарна спадщина по давній Речі Посполитій багатьох народів. У момент нового пробудження національних сподівань ми повинні відродити традицію толерантності і поваги як в ім'я спільногого минулого, так і майбутнього.

Ці люди, які проживають між нами, поляками, найчастіше від діда прадіда несуть такий самий вантаж. Мають подібні до наших побоювання та надії. З цією тільки різницею, що доходять їм специфічні турботи: про збереження в польському оточенні власної релігійної тотожності, про свою культуру, школи і храми. Про свою гідність без «переодягання себе» в поляків, про виховання для власної нації і Церкви своїх дітей».

Закликаючи під час виборчої кампанії до врахування інтересів меншостей, автор листа стверджує: «Було в нашій історії багато конфліктів і взаємних кривд. Пам'ять про них, на жаль, живе і до нинішнього дня. Не дозвольмо, однак, щоб ці почування і «рації» взяли верх над поєднанням, бо момент нині дуже важливий. Не дозвольмо також никому на цьому грати!

У Польщі немає округу без менш або більш чи-

сельної групи співгромадян іншої національності або віроісповідання. Наші кандидати повинні присвятити їм і їхнім справам належну увагу. І то не лише у кандидатських обіцянках, але і в вашій пізнішій парламентарній праці!»

Крім цього згадати можна про факт випущення брошур з українською мовою версією виборчої програми Громадянського Комітету.

Найбільш однак видимим підтвердженням зацікавлення «Солідарності» розв'язанням української проблеми у Польщі було уведення у ряди кандидатів від Громадянського Комітету Володимира Мокрого, який отримав у виборах посольський мандат в одному з виборчих округів в західній Польщі.

Коли скажемо, що Володимир Мокрій, науковий працівник Ягеллонського університету, від довгих років не зупиняється в зусиллях, щоб показати польському суспільству факт існування українців в Польщі, усвідомлення його, що на сході Польща межує з Україною, а не Росією і що від позитивного для обох сторін вирішення питання українсько-польських взаємин залежить також майбутня доля Польщі, не стане дивним чому то якраз польська (тодішня) опозиція вирішила дати його кандидатурі свою підтримку. Варто згадати, що В. Мокрій отримав у 1987 р. нагороду Фундації папи Іоана Павла II за свою працю на ниві польсько-українського поєднання, яку то нагороду в цілості перезначив на заснування фундації, що підтримує українську культуру й польсько-українське зближення.

Час передвиборчої кампанії і численні зустрічі з виборцями мали не малий вплив на вироблення нового способу думання про польсько-українські співвідношення. Вартим заситування є хоч би вислів одного з поляків, присутнього на зустрічі з В. Мокрим: «В моїй родині, на Волині, загинуло з українських рук декілька осіб. Не буду описувати обставин. Але я 4 червня віддам свій голос за пана Мокрого. Захопив мене якось. Захопила мене атмосфера цієї цілої нашої довгої дебати. Але найва-

жливіше: врешті колись ті наші українсько-польські справи треба спробувати укладати по-новому».

Цікаві матеріали про українсько-польські справи почали також появлятися на сторінках відновленого по майже восьми роках «Тиждника Солідарності». Вже в першому його числі надрукована була стаття А. Фрішке «Наша східня політика», автор якої веде роздум над способом укладення відносин зі своїми східними сусідами. Виключно українських тем торкається стаття Богдана Скардзінського з дуже вимовним заголовком «Білі плями» власного хову» (нр.15), де старається він знайти об'єктивну пропорцію добра і зла по обох боках барикади в кривавих конфліктах часу останньої війни в Галичині й на Волині. В 17 числі «Тиждника Солідарності» увагу привертає невелика стаття Марка Зюлковського, в якій він приводить декілька відповідей української молоді з Польщі на одне з запитань анкети «Молоді грекокатолики в сучасній Польщі». Запитання це звучало: «Що думаєш про ідею польсько-українського поєднання?» З 15 відповідей більшість оцінює цю ідею як потрібну і перспективну, хоч майже всі підкреслюють, що здійснення її не буде легке.

Новим елементом стала також широка присутність України на сторінках преси, а також і в телебаченні. Оскільки преса сторони, яка досі була при владі, описуючи найновіші бурхливи події в Україні задовольняється найчастіше передруками з московської «Правди», преса пов'язана з «Солідарністю», а зокрема щоденна «Газета Виборча» користає з послуг власних кореспондентів, а також шукає контактів з представниками демократичних груп українського суспільства. Започаткуванням цих контактів став приїзд до Польщі, в липні, діяча Української Гельсінської Спілки Богдана Горіння. Власне «Газета Виборча» помістила інтерв'ю з ним під промовистим заголовком «Хочемо бути самостійною державою». Делегація з Польщі, в якої складі були м.ін. Володимир Мокрій та головний редактор «Газети Виборчої» Адам Міхнік, присутня була на З'їзді Народного Руху України 8-10 вересня.

Порівнюючи останнє десятиріччя з попередною епохою українсько-польських відносин треба підкреслити велику зміну в наставленні польської сторони. Оскільки роки 50-ті й 70-ті були періодом ворожнечі й мовчання, то в роках 80-х провідні демократичні верстви польського суспільства почали добачувати потребу іншого погляду на українське питання й шукати нових способів уложення своїх відносин з українцями як в межах Польщі, так і в рамках «східної політики», яку зрештою треба ще буде довго випрацьовувати. Проявом цього в маштабі держави може бути покликання сеймової Комісії для справ національних меншин, якої головою став Яцек Куронь, автор гасла «Без вільної України не може бути вільної Польщі», а у відношенні до України — підтримка для Народного Руху України та широке інформування польського суспільства про події в Україні й стремління

LOT
пропонує єдине
безпосереднє сполучення
Монреал — Варшава. Відліт
з Мірабел у вівторки і п'ятниці.
Пропонуємо також сполучення
до Риму, Банкоку. Делі і до
більшості європейських
столиць. Сердечно
зaproшуємо.

За більшими інформаціями телефонувати
в Монреалі: **(514) 844-2674** в Торонто
(416) 364-2035

ПОСИЛКИ НА УКРАЇНУ!

УВАГА ВАЖЛИВЕ ПОВІДОМЛЕННЯ!

Фірма „Українська Книга“ в Торонто і „Внешпосилторг“ із Радянського Союзу підписали договір про висилання повнооплачених посилок — подарунків від індивідуальних канадців та організацій своїм рідним і друзям, проживаючим в СРСР.

Українська громадо! Всі митні, поштові та інші оплати можна заплатити канадськими долярами без додаткових оплат тих, хто їх отримує.

„Українська книга“ має філіали у Вінніпегу, Едмонтоні, Ванкувері, Монреалі.

Українська книга,
962 Блур стріт, захід,
Торонто, Онтаріо. M6H 1L6.
Телефон — (416) 534-7551.

 Ukrainska Knyha,
962 Bloor Street West,
Toronto, Ontario. M6H 1L6.

ЛАСКАВО ПРОСИМО!

українського руху до національного й політичного відродження.

Це, очевидно, щойно початок українсько-польського діялогу й поєднання, однак поширення цієї течії треба визнати як неминуче, тим більш, що актуальні переміни, як у Польщі так і в Україні, мають на це сильний і позитивний вплив.

05.10.1989 р.

Юрій Гаврилюк

КРЕДИТОВА СПІЛКА
при Церкві Св. Покрови (Торонто)
дає позики і платить високі відсотки
від ощадностевих вкладів.

ST. MARY'S (Toronto)
CREDIT UNION LTD
832 Bloor St. West (near Shaw St.)
Tel.: 537-2163
4 Bellwods Ave. Tel.: 360-8355

УКРАЇНА ПІД ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ В ДОКУМЕНТАХ

Український дослідний і документаційний центр плянує видати окремими томами всі документи, які відносяться Україні в рр. 1939 — 1945. Ми переконані, що тільки документи, які знаходяться в архівах західних держав, скажуть остаточну правду про український народ, його трагедію і його боротьбу за право на самостійне існування.

Плянується видати шість томів, а може й більше — залежно від матеріальної допомоги яку одержимо від українських громад.

Перший том під назвою «Карпатська Україна», в який ввійдуть документи чеські, мадярські, німецькі та українські, приготовляє Олександер Баран, професор Манітобського університету.

Другий том, який охоплює період 1940 — 1941 рр., підготовляє проф. Тарас Гунчак. Цей том складається в більшості з документів, які походять з німецьких архівів. Значну частину, однаке, складають документи з інших чужинецьких (польських, англійських, американських) архівів.

Проект без сумніву важливий і дуже потрібний, його здійснення, однаке, залежить від Вас — шановні жертвовавці.

Пожертви звільнені від податку. Чеки виписувати на: Ukrainian Research and Documentation Center

Наша адреса:

Ukrainian Research and Documentation Center
of the Ukrainian Institute of America
2 East 79 Street
New York, NY 10021

Дирекція УДДЦентру

ЯКЩО МАЄТЕ ФІНАНСОВІ КЛОПОТИ

- при купівлі або направі авта,
- при купівлі нового урядження хати,
- при консолідації всіх боргів,
- при купівлі або перебудові дому, —

РАДИМО ВІДВІДАТИ КРЕДИТОВУ КООПЕРАТИВУ ПІВНІЧНОГО ВІННІПЕГУ

Вона радо допоможе Вам усі ці
клопоти усунути!

NORTH WINNIPEG CREDIT UNION LTD.
544 Selkirk Avenue
Winnipeg, Manitoba R2W 2M9
Telephone: 586-8460 i 584-8469

ЗРОБІТЬ ПРИЄМНІСТЬ І КОРИСНУ
ПОСЛУГУ СВОІМ РІДНИМ ТА ПРИ-
ЯТЕЛЯМ, ПЕРЕДПЛАТИТЬ ДЛЯ НІХ
ЯК ПОДАРУНОК ЖУРНАЛ „НОВІ ДНІ“!

МІЖНАРОДНИЙ СИМПОЗІЮМ ПРО ГОЛОД 1933 РОКУ

У Києві у вересні 1990 року відбудеться міжнародний симпозіюм «Голод 33-го на Україні».

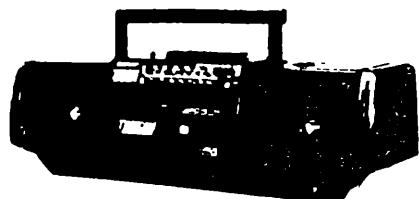
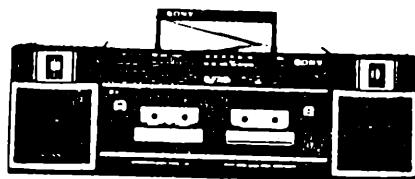
Це вперше науковці, письменники й журналісти і з України, і з Сполучених Штатів, Канади й Європи спільно й всебічно розглянуть голод, який спустошив Україну на початку 1930-х років.

Симпозіюм організується за ініціативою Марка Царинника, наукового співробітника Катедри українських студій. Він недавно відвідав Київ на запрошення Спілки кінематографів і Спілки письменників України. Його пропозицію скликати симпозіюм прийнято на засіданні керівників громадських організацій України в Києві 2 жовтня.

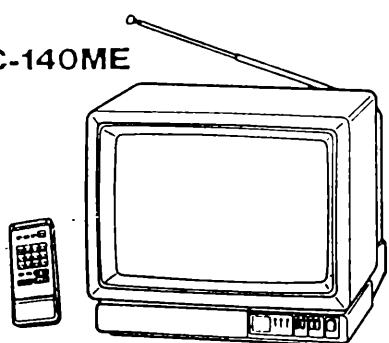
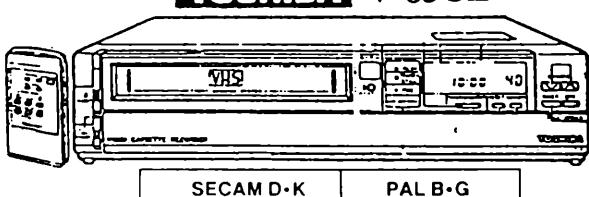
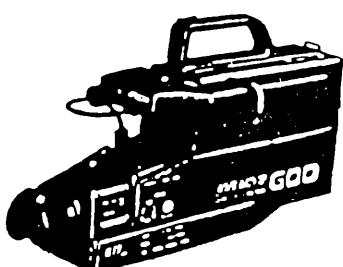
Серед організаторів конференції — Народний Рух України, Товариство української мови ім. Тараса Шевченка, Республіканське товариство «Меморіял», Інститут літератури Академії наук УРСР, Канадський інститут українських студій при Альбертському університеті і Катедра українських студій при Торонтському університеті.

Підготовчий комітет очолює Олесь Гончар. До складу комітету входять також В'ячеслав Брюховецький, Михайло Горинь, Іван Драч, Микола Жулинський, Володимир Маняк, Борис Тимошенко і Марко Царинник.

За додатковими відомостями звертатися до Марка Царинника на адресу: Chair of Ukrainian Studies, University of Toronto, 100 St. George St., Toronto, Ontario, Canada M5S 1A1.

SONA**HI****FI****УСЕ НА УКРАЇНУ****SHARP WQ-T221Z****SONY CFS-W365**

Великий вибір відеомагнітофонів (VCR), телевізорів, стереосистем, багатохвилевих радіоприймачів (з діапазонами довгих, середніх і коротких хвиль ФМ і АМ), стереомагнітофонів і іншої звуко- і відеоапаратури.

JVC C-140ME**TOSHIBA V-83CZ**
HITACHI
VM-600E

НАПРУГА 110-220 вольт
ЧАСТОТА 50-60 герц.

ТЕЛЕВІЗІЙНА АПАРАТУРА
ВПОВНІ ВІДПОВІДАЄ ПРИЙНЯТИЙ НА
УКРАЇНІ СИСТЕМІ SECAM

NATIONAL PANASONIC NV-M7EN

Всі товари — продукції відомих світових фірм — SONY, JVC, AKAI,
AIWA, NATIONAL, PANASONIC, SHARP, HITACHI, TOSHIBA,
SANYO, SANSUI і PHILIPS

МИ ПРИСТОСОВУЄМО СОВЕТСЬКІ ВІДЕОКАСЕТИ НА КАНАДСЬКУ СИСТЕМУ

SONA**HI****FI**

332 YONGE STREET
(North of Eaton Centre)
TORONTO, ONT.
(416) 591-6616

232 RIDEAU STREET,
OTTAWA, ONT.
(613) 238-7090

Христина ГОДІВ-ЮЗИЧ

ЛІТЕРАТОР МАРІЯ ГАРАСЕВИЧ

*Глибокошановній, Дорогій Пані
Марії, вписую слова моєї пошани
як творцеві, літературному критику, душезнавцеві із
мовою музикознавця.*

*Завжди Ваш
Григорій Китастий*

Так підписав наш славний кобзар і композитор присвячену йому книжку, даруючи її Марії Гарасевич. Надзвичайним у цих словах, поруч висловлення пошани, є те, що підкреслено її вийняткову прикмету, як «душезнавця» — її особливо чутливе розуміння душі людини: творчої людини і людини взагалі. Цими щирими словами мистця, ми сьогоднішнім Вечором вписуємо і свою пошану для Марії Гарасевич за її літературну працю, яка протягом більше трьох десятків років збагачувала наше життя у метрополії Детройту та зробила вклад у літературно-критичне надбання на еміграції.

Марія Гарасевич — літературознавець, літературний критик, журналіст і письменник походить з родини, де домінувала інженерно-технічна освіта. Батько визнавав лише точні науки, а гуманістичні, хоч любив, (особливо історію), але не був їх прихильником як професії для своїх дітей, бо в той час це була велика небезпека.

«Моя мама, каже Марія Гарасевич, мала найбільш поетичне сприйняття світу, яке мені зустрілося на всьому моєму життєвому шляху. Ніщо не минуло її вразливої душі: ні жоден нюанс «Божої краси світу» (вислів матері), ні краси людської душі, ні людські страждання. Була подивугідно милосердна. При тому висловлювала свої спостереження світу, спостереження долі людської, що залишило на мені великий слід до сьогодні. Мама й передала мені й моїм сестрам, (було їх три небагато старших від мене), вразливість до краси взагалі і до людини зокрема. А батько виховав у мені дисциплінованість і відповідальність у праці.

Думаючи ретроспективно про моїх батьків, я завжди дивуюсь як вони у тому складному, тяжкому й страшному житті, зуміли дати нам таке гарне домашнє вогнище, освіту й так естетично вирости. Свого життя вони фактично не мали — були посвячені дітям абсолютно. Крута доля їм припала й жорстоке лихоліття. Лише велика любов дітей і внуків вносила в їхнє життя світло й щастя. За все, що вони мені дали й чого навчили, я їм безмежно вдячна.

Недивлячись на те, що часом переслідування безпосередньо зачіпало нас, що сліз було досить, вся родина мала сильний нахил до гумору та співу. Тож, коли з'їжджалися до батьків, а стало нас, ра-

Марія Гарасевич

зом з чоловіками сестер та їхніми дітьми, дванадцятеро, то сміху й співу було повний дім, а вечорами часто бували справжні концерти української народної пісні».

1936 року, Марія Гарасевич закінчила середню школу і як відмінниця, за тодішніми постановами, мала право вступу в кожну вищу школу без конкурсних іспитів.

Того ж року вступила в Київський Державний Університет ім. Тараса Шевченка на літературно-лінгвістичний факультет, який у 1937 р. був перейменований на філологічний. Тож, коли вибрала літературу, то це було її справжнє покликання. Закінчила університет 1941 р. із присудженням їй диплому та присвоєнням кваліфікації філолога. Працювала в роки війни завідуючим педагогічної частини середньої школи, інспектором-методистом для середніх шкіл і завідуючим методичного кабінету при Мінерало-водському Районовому Відділі Народної Освіти на Північному Кавказі, деякий час викладала літературу у вищій школі.

Про творчу літературну працю Марії Гарасевич говоритиме поет Олекса Веретенченко. Я хочу коротенько зупинитись на вкладі її праці у життя нашої громади.

Спочатку, між 1950 і 57 роками, працювала в школах українознавства, але незадовго вийшла на ширшу літературну арену. Літературну діяльність Марії Гарасевич для українського суспільства треба поділити на дві категорії: академічні літературні доповіді, коли вона одна виповнювала цілий вечір, (до них належать такі доповіді, як «Сучасна поезія в Україні», «Сатира й гумор у сучасній Україні», «Джан Стайнбек», «Софія Парфанович» та інші). До другої категорії належать літературні вечори для письменників з її доповідю та художнім читанням творів даного письменника виконав-

цями. В більшості на таких вечорах були присутні і самі письменники, як Улас Самчук, Олекса Веретенченко, Яр Славутич, Борис Олександров, Федір Одрач, Софія Парфанович, Володимир Несторович, Микола Ковшун та інші. Сюди належать також академічні вечори такі як: «Марко Вовчок», «Богдан Лепкий», «Андрій Чайковський».

Підготування таких Вечорів забирає не менше двох місяців напруженії праці. Вони відбувалися у нас кожного року і завжди стояли на високому академічному й художньому рівні та, либо ж, були найкращими на еміграції.

Треба відзначити, що лише завдяки ініціативі, наполегливій праці, великому знанню літератури і творчій силі Марії Гарасевич, Детройт міг мати такої якості літературні вечори.

Марія Гарасевич має талант учити художнього читання, як і дібрати для кожного виконавця відповідний для нього твір. Вона не шкодує ні сил, ні часу у цій тяжкій праці. Коло тридцяти осіб вже брало участь у художньому читанні на цих Вечорах і до кожного вона знайшла індивідуальний підхід.

Мені пощастило працювати з Марією Гарасевич довгі роки, брати участь в усіх Вечорах майже від самого початку — я пізнала її близче і як літератора, і як людину.

В елегантній постаті Марії Гарасевич знаходиться ніжне серце сповнене любов'ю до кожного. По своїй природі вона людина стримана й толерантна. У всьому відчувається щирість, любов, хвилювання. Її світогляд дуже широкий, знання велике, дійсність сприймає емоційно, а при тому зрівноважено. Її світосприймання реальне, хоч повне лірики й романтики, повне оптимізму й почуття гумору. М. Гарасевич відзначається вимогливістю до інших і одночасно є прикладом працьовитості, зорганізованості, точності. За успіхи завжди винагороджує словами похвали та заохочує до дальшої праці, вона має велике здібності вчити.

Наші письменники високо оцінюють працю Марії Гарасевич — її літературно-критичні писання. Олекса Веретенченко, Яр Славутич, Теодор Курпіта, Анатолій Юрінський, Борис Олександров, Світ-

лана Кузьменко, присвятили їй свої твори. І так, як і Григорій Китастий, цінять її особливо за те, що вона вміє проникнути в людську душу, зрозуміти її, відчути у їхній творчості. Це гарно висловила у своєму вірші «Промені», присвяченому Марії Гарасевич, Світлану Кузьменко;

Лунають світом різні голоси,
А я шукаю серця людський голос,
Як суть життя: як сонця — хлібний колос:
Щоб жити і рости.

У світляній безкрайій повені,
Де промені зібралися усі:
Найлагідніші, найсвітліші промені
Промінять людям з людської душі.

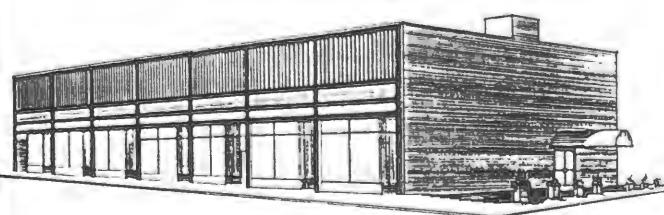

На вечорі, присвяченому творчій праці Марії Гарасевич. Зліва направо: О. Лончина — голова окружної Ради СУА, Марія Гарасевич, В. Баран — голова Культурно-громадського клубу, Ол. Веретенченко, В. Андрушків, Христина Юзич.

НЕ ЗАБУДЬТЕ ВІДНОВИТИ ПЕРЕДПЛАТУ СВОЄЧАСНО!

КАНАДСЬКО-УКРАЇНСЬКА МИСТЕЦЬКА ФУНДАЦІЯ В ТОРООНТО

Тел. (416) 766-6802

Адреса: 2118-A BLOOR STREET WEST
TORONTO, ONT., M6S 1M8

Перша і єдина в Канаді Фундація українського мистецтва, заснована в 1975 р.

- Formuje образотворчу Галерею-Музей
- Влаштовує виставки і продаж мистецьких творів
- Організовує конференції, доповіді, читання на мистецькі теми ▪ Видає книги, альбоми репродукцій, проспекти тощо.
- Ставайте членами, прихильниками і спонсорами КУМФ! Підтримуйте її для збереження і розвитку української культури!

КУМФ відкрита від понеділка до суботи (за винятком середи) від 12:00 до 18:00; у неділю від 13:00 до 17:00 год. Вступ до галерії за добровільними датками.

ЗАПІЗНІЛЕ ПОВЕРНЕННЯ

Дев'ятнадцяте листопада. Неділя. Рік 1989-ий. Так уже судилося, що цього дня українська земля прийняла вимучене тюромами і таборами тіло поета. Поета Василя Стуса. Поряд із ним лягли у могили на Байковому кладовищі його побратими Олекса Тихий і Юрій Литвин. Лягли у рідну землю, щоб хоч цим трагічно запізнілим поверненням на батьківщину пригасити на якусь мить журбу рідних і друзів, а нашу громадянську совість розбудити і відкрити перед нами самими непереступиме провалля компромісів і гіркого каяття.

Скорботна неділя. Чи стане вона історичним уроком для нашого суспільства? Невже мало нам було тих мільйонів жертв голоду 33-го, сталінсько-берієвської сваволі, убитих і покалічених у кривавій війні з фашизмом для трагічного прозріння? Чому було послано на муки і на смерть ще й тих інакодумців, які першими ковтнули розрідженої весняного повітря «відлиги»? Довірливі поети і художники, вони повірили першими, бо їм без творчої свободи і необмеженого обширу не підняться на крилах натхнення — без свободи творчості митці гинуть, нема їм чим дихати.

Їх було небагато. Вони не остерігались — вірили «на слово», не очікуючи юридичних, правових гарантій свободи слова, свободи віросповідування, свободи творчого самовиявлення. Повірили — і жорстоко поплатилися за довіру. Не були вони самотні. Узагалі, поети не бувають одинокі. Ще Адам Міцкевич говорив: «Я мільйон, бо за мільйони страждаю», ще Іван Франко закликав:

Кожний думай, що на тобі
Мільйонів стан стоять,
Що за долю мільйонів
Мусиш дати ти одвіт.

У цих стражданнях і сила духу, і джерело натхнення, і віра в істину та красу свіtotворення.

«Читаю душі ваші, наче книги, я
і сам цвіту-ридаю, як роса...
Ах на землі одна, одна релігія —
Страждань краса».

Це Тичина Павло 1915 року. Поет, якому відкрилось взаємовідзеркалення епох і душ.

Дев'ятнадцяте століття і двадцяте. Тарас Шевченко і... Я зупинився перед прізвищем «Василь Стус». Скажуть: «неспівмірні величини». А хто порівняє? І за якими критеріями? Прочитаймо тую славу Стуса Василя і вжахнімось, уздрівши обличчя поета в трагічному ореолі виразника наших ще недостоту усвідомлених жадань і поривів. Важкою ціною здобуває народ великого поета. Ціною його передчасної загибелі і свого прозріння. Так виходить, що долі українських поетів писалися на перехрестях нашої трагічної історії. Збагнімо тичинське «страждань краса». Страждання очищають душу і душі витворюють прозірливе сприй-

мання краси. Скорбота зобов'язує до чистого сумління.

...Три домовини, перевезені сином Василя Стуса Дмитром із друзями з Уралу та поетом Олегом Орачем з Бориспільського аеропорту до Свято-Покровської церкви, сповито червоною китайкою. На трунах в уголові сяють круглі хлібини з тонкими золотавими свічками. В ногах — вінки тернові, з яких кров'ю жахтять калинові грона. Зажурені обличчя рідних і друзів. Слів уже немає — виплакано, висушене гірким німим болем, спалено непоправністю втрат. Море людей обтікає дорогі домовини. Викапують свічки, біліють, живтіють київські, львівські, івано-франківські живі квіти, калинові кетяги. Співають хори — церковний: творить недільну службу, згори долина спів професійний. Хорова капела виконує класичну духовну музику українських композиторів — Бортнянського, Веделя, Березовського... Урочисто і тривожно. Зійшлося, поєдналося минуле і сучасне, в звершенні похоронного обряду з підспівуванням у церкві, з громадським вшануванням пам'ті тих, хто передчасно полишив цей світ і ліг у сибірську землю без обряду очищення і прощання. Аж ось тепер завдяки численним клопотанням рідних, друзів і побратимів — Спілки письменників України, Народного руху України за перебудову, Гельсінської спілки, товариства «Меморіал» та при сприянні виконкому Київської міської Ради народних депутатів відбулося перехоронення цих жертв режиму застою.

Прийшли попрощатися, віддати жалобну шану поетам Василеві Стусу, Юрієві Литвину, філологу Олексі Тихому тисячі киян та громадян з багатьох інших областей України. З вінками, гаслами, корогвами, з саморобними атрибутами історичної народної символіки. Найбільше зі Львова, від Товариства Лева. А ще з Вінниччини — родової землі Василя Стуса. З Донеччини — останній поклін земляку Юрієві Литвину. З Ромнів Сумської області, з Івано-Франківщини, з Ровенщини... Переважно молод — вона виклично струшує з себе закутість і острах, закам'яніння недавноминулих часів.

Священик православної Свято-Покровської церкви намагається зупинити прибулих зі Львова двох священиків української автокефальної церкви, які не змогли дочекатися завершення традиційного недільного богослужіння і почали свою заупокійну службу.

...Заупокійна відправа біля будинку 13-А на Чорнобильській — тут кілька коротких місяців між двома ув'язненнями прожив Василь Стус у сім'ї.

...Вітер коливає пелюстки свічок у руках тисяч людей на площі Богдана Хмельницького біля Софії. Людські долоні прихищають трепетні вогники, гріються і закривають од вітру пломінці живої народної пам'яті. На автобусі-катафалку з прахом Василя Стуса — на чорному тлі напис: «Несіть мене, лелеченьки, мертвого додому». І згадується біля Софії Київської його, Василеве, пророче:

*Над цей тюремний мур, над цю журу
І над Софіївську дзвініцю зносить
мене мій дух. Нехай-но і помру —
та він за мене відтонкого голосить
три тисячі пропащих вечорів,
три тисячі світанків, що зблудили,
як оленями йшли між чагарів
і мертвого мене не розбудили...*

Його невпокірливий дух витає тут, над Софійською дзвіницею, і веде за собою всіх, хто поділяє журбу його останньої дороги по рідній землі. У траурній жалобі рухається процесія по вулиці Володимирській до пам'ятника Тарасові Шевченку, перед університетом зрідка шепоти: «Кого так хоронять?» У відповідь погляди — здивовані, вражені, очі в слузозах... Нові й нові хвили збільшують людське море, порушився заздалегідь домовлений припис не зашкодити рухові міського транспорту, та — обійшлося, не перечила міська влада, виказуючи розсудливе розуміння вже некерованої ситуації. Навпаки, допомагають пройти процесії.

...Завершується дорога поета, «дорога долі», «дорога болю»; вона молитовно пророкувалася ним на початку його тернистого шляху:

*Благословляю твою сваволю,
дорого долі, дорого болю.
На всерозхресті люті і жаху,
На всепрорізні смертного скрику
дай, Україно, гордого шляху,
дай, Україно, гордого лицю.*

І пропливли огорнути китайкою домовини навколо сумного Тараса, і рушили до останнього притулку в оточенні скорботного люду, іспитуючи, «як золото та пробу» не лише коханих, рідних, дітей і друзів, а й тих, хто, мабуть, недавно тільки діткнувся до поетичного світу Василя Стуса, а про життя і творчість його побратимів Олекси Тихого і Юрія Литвина ще не знає досі нічого.

Не про все почули люди і на Байковому кладовищі, де на траурному мітингу виголосили прощальне слово Михайло Горинь, Іван Драч, Олег Орач, Вячеслав Чорновіл, Левко Лук'яненко, Михайлина Коцюбинська, Оксана Мешко, Василь Овсієнко...

Процитуємо тут скороочено бодай один виступ — Олега Орача: «Питаєш — як ведеться? — писав мені Василь із заслання. — Все ще насоки, навали — відбиваються ніяк. Тому мушу стояти — як при останній стіні. Головне — вміти тримати голову. Навіть тоді, коли не держиться на в'язах... Одне слово — я як рокований на розтерзання дикими звірами в римському цирку. Оббріханий, зневажений, але гордо тримаю голову — аж ім кров із зубів... Що міг — я зробив. Що зможу, ще зроблю. Але без України мені моторошно. І тут, на Колимі, і там, коли випхають чи випхаються. Прошу тільки вірити, що я нітрохи не змінився проти студентських літ... У мене є мій народ, який мої друзі інших національностей називають багатостра-

АНДРІЙ ЛАТИШКО

ДОПОМОЖЕ КУПИТИ
або ПРОДАТИ

апартаменти, будинки,
бізнеси, котеджі і фарми

Прошу телефонувати:

236-2666 — бюро
620-4953 — дім

CHOLKAN CORPORATION • REALTOR
5302 Dundas St. W., Toronto, Ont., M9B 1B2.

Naturopathic Clinic

Д-р Галина СРОЧИНСЬКА, М.Д., Н.Д.І

Д-р Лідія ДОБОШ, М.Д. Н.Д.

(ЗІЛЛЯ, ГОМЕОПАТИЯ, ДІЄТА,
АКЮПАНЧЮР, ГІДРОТЕРАПІЯ,
ФІЗІОТЕРАПІЯ)

Vis Medicatrix Naturae

ЛІКУВАННЯ:
алергій, артриту, ревматизму, простуди, болі голови, мігрени, виразок шлунка, нестравності, надмірної ваги, паразитів системи травлення, болі спини, хвороб шкіри (екземи), жиляків, налогу курення, профілактика збереження доброго здоров'я.

1595 Bloor St. West, Subway: DUNDAS WEST,
Toronto, Ont., M6P 1A6   Тел.: 534-0050

ЗДОРОВИЙ і СМАЧНИЙ ХЛІБ

та інші печива випікає

Українська пекарня

THE FUTURE BAKERY

власниками якої є Родина Вжесневських

— можна набути також ріжні українські
страви у нашій каварні
відкрито 7 днів у тижні!

735 Queen St. W., Toronto, Ont.
Tel. 368-4235

жданним. Його муки — то єдина моя скорб. Я мушу стояти, на чому досі стояв».

Далі Олесь Орач читає вірш Василя Стуса:

*Як добре те, що смерті не боюсь я
і не питаюсь, чи тяжкий мій хрест.
Що перед вами, судді, не клонюся
в передчутті недовідомих верст.
Що жив, любив і не набрався скверни,
ненависти, прокльону, каяття.
Народе мій, до тебе я ще верну,
як в смерті обернуся до життя,
своїм стражденним і незлим обличчям.
Як син, тобі доземно уклонюсь
і чесно гляну в твої чесні вічі,
і в смерті з рідним краєм поріднююсь.*

Холодний вітер пронизував, здавалося, до кісток, люди тулились одне до одного, намагаючись зігритися, прислухаючись до заупокійного молебня, до слів про всебіди передчасно померлих, долонями обтуляючи нервове тремтіння свічок. Чи не тепер вони вихоплювали зі своєї пам'яті рідкі просвіти у своїх вчораших і позавчораших перестрахуваннях, надмірних обачностях? Чи не в ці хвилини свідомість багатьох наверталась до оборони своєї національної чести й гідності, до природного статусу рідного слова, до гіркого осмислення долі несправедливо репресованих, жорстоко скараних? Кинуті на труни грудочки землі стукали багатьох у власне серце і, мов жарини, пекли сумління... Чому ми лишаємося такі неспростовно закуті в круги власного перестраху і домашнього спокою, що біди наших співвітчизників не збулюють наші серця? Чому ми не відчуваємо і не усвідомлюємо себе народом, нацією? Яких ще нам треба історичних уроків, щоб усім миром творити демократичне суспільство? Справді, яких ще треба нам жертв і потрясінь, аби прозріти і духовно випростатися на повен зрист національної гідності і правоти? Невже наш народ приречений на фатально обов'язкове народження героїв, які б повсюдя і примусово зривали нас із якорів байдужості і сповідуваного нами історичного безсилля та безвході?

Гірко і непростимо те, що поети змушені йти на дочасну страту, своєю жертвністю добуваючи для нас іскри прозріння. Тільки в хвилини неоскаржуваних прозрінь, які наступають на межі між життям і смертю, народжуються такі їдкі, безжалісно категоричні присуди, які читаємо в «Тренах М. Г. Чернишевського» Василя Стуса:

*Народе мій, коли тобі проститься
крик передсмертний і тяжка слюза
розстріляних, замучених, забитих
по соловках, сибірах, магаданах...*

Поет попрощається там, у таборах за Уралом, з Україною, навіки попрощається, не плекаючи жодної іскорки надії на повернення додому живим.

*Процай, Україно, моя Україно,
чужа Україно, навіки прощай.*

І це поетове «чужа Україно» буде лунати незатонулім дзвоном нашої вини за його муки і скорботи. Спокутувати цю фатальну вину за поетову Голгофу ще не пізно. Нашим трагічним прозрінням.

(Київ. «Л.У.»)

Микола Жулинський

Яр СЛАВУТИЧ

СВІДЧЕННЯ ПЕРЕД МІЖНАРОДНОЮ КОМІСІЄЮ ДЛЯ РОЗСЛІДЖУВАННЯ ГОЛОДУ В УКРАЇНІ

(Нью-Йорк, 1988 р.)

Мене запросили як свідка, щоб розповів, як підготовляли й запроваджували голод 1932-1933 років в Україні та які були його наслідки. Переслухування (друге з черги, після Брюсселю) відбулося 31 жовтня — 5 листопада 1988 року в Нью-Йорку, в United Nations Plaza Hotel, поряд будинку Організації Об'єднаних Націй. Таким чином, справу голоду внесено на світовий форум. Організатором цього переслухування був Світовий Конгрес Вільних Українців. Запросив мене д-р Ярослав Кальба, керівник акції, після прочитання моєї книжки **Місцями запорозькими** (1985), де вміщено спогад про згаданий голод.

Міжнародний трибунал —International Commission of Inquiry Into the 1932-33 Famine in Ukraine — складався з таких осіб: професори Covey T. Oliver, John P. Humphrey, Ricardo Levene (hijo), G.I. A. Draper, Joe Verhoeven, Georges Levasseur; President — Professor Jacob W.E. Sundberg; General Counsel — Prof. I.A. Hunter. Від імені СКВУ дуже вміло реферував свідчення торонтський правник Вільям Лібер. Мої спогади я подавав англійською мовою. Свідчення інших осіб були українською. Працювало дві перевідкладачки. Усе сказане в залі взято на відеозапис, свідків і членів трибуналу сфільмовано. Крім того, постійно вели записи дві стенографістки.

Я свідчив двічі. Уперше (після М. Боровика, П. Сокури й П. Глушаниці) в понеділок 31 жовтня — давав фактичні відомості про голод і про розстріли української еліти, зокрема письменників і науковців. У друге — 1 листопада, на прохання трибуналу, висловлював свою характеристику тогочасних явищ. Ішла мова переважно про політичну мету Кремля, національну політику Комуністичної партії та радянського уряду взагалі.

Мое перше свідчення було основане на тому, що я часто говорив у різних інтерв'ю для преси чи в доповідях і писав не раз і не два протягом останніх сорока років, зокрема в таких виданнях: **The Black Deeds of the Kremlin: A White Book** (Торонто, 1953, Том 1), Розстріляна музя (Детройт, 1955), **The Muse in Prison: Eleven Sketches of Ukrainian Poets Killed by Communists and Twenty-Two Translations of Their Poems** (Джерсі Сіті, 1956), «Початок життєпису», Трофеї (Едмонтон, 1963), «Голод 1932-1933 років у межах сільради», **Місцями запорозькими: Нариси та спогади** (Едмонтон, 1985), «The Famine of 1932-1933 as it Affected One Rural Council», **The Ukrainian Quarterly** (1983, vol. 39, no. 2), «Едмонтонське вшанування пам'яти жертв голоду», **У вири багатокультурності** (Едмонтон).

Як зазначено в моєму афідовіті, приготованому заздалегідь і засвідченому представником провінційного уряду Альберти в Канаді, я зосередив мої досить широкі свідчення на таких основних пунктах:

1. Урожай 1932 року на півдні України був надзвичайно багатий. Я, чотирнадцятьрічний, допомагав батькові косити й молотити і бачив це на власні очі.

2. Згідно з «пляном до двору», мій батько мусив віддати державі майже все зерно, кілька корів і коней та заплатити великий грошовий податок, поズбуваючись навіть заощаджених грошей протягом НЕП-у. Те, що зоставалося, ледве вистачило на прожиток до нового врожаю.

3. Незабаром після виконання першого «пляну до двору» прийшов другий, удвічі більший, ніби на сміх. Виконати його не було змоги, ані відкупитися грошима, яких уже нестало.

4. Оскільки мій батько не виконав другого «пляну до двору» і не хотів іти до колгоспу, нацьковані незаможники й комсомольці (привезені з сусідніх сіл), під проводом комуніста-росіяніна «з центру» (мені не відомо, обласного чи вищого), уночі оточили наш предковічний хутір, батька й мене заарештували, відвезли на станцію (полустанок) Висунь і запхнули в повний людей потяг, уже під охороною міліції, призначений на Сибір. Матір із малими дітьми, моїми сестрами, вигнали з хутора. Все хатнє майно, одежду та решту зерна пограбували й повезли до сільського клубу, а там поділилися здобиччю між собою.

5. Я втік із потяга (юнаки та старші проламали дірку в стелі старого вагона — хто хотів, міг вискочити, коли потяг притишив хід десь на північ від Харкова). Батько з розбитою головою (під час арешту його вдарив револьвером озброєний єврей, що супроводжував росіяніна «з центру»), поблагословивши мене, поїхав на заслання. Місяць пізніше, подорожуючи пішки або «зайцем» у вагонах, я повернувся до свого хутора, що проіснував близько 300 років, і побачив суцільну руїну: клуні спалено, бляшаний дах із будинку здерто, колодязь засипано

землею. З великими труднощами я відшукав матір і малих сестер на околиці міста Кривого Рогу.

6. Тому що все зерно пограбували, люди вмиралі з голоду вже у грудні 1932 року. Коней, собак і котів, як і всю городину, вже поїли. Я бачив багато трупів уздовж дороги, їх замерзлих ніхто не підбирає до весни, коли вони починали розкладатися й наповнювали смородом окопиці. Моя бабуся померла на початку 1933 року (відмовилась їсти, щоб було більше поживи для дітей), незабаром померла наймолодша піврічна сестричка Галочка, бо ніде не було молока. Наприкінці травня або на початку червня 1933 року помер мій улюблений дід, якого я рятував протягом усієї весни, доглядаючи худобу в радгоспі «Скотар». Помер на моїх руках — після того я склав перед ним присягу: «Вижити й розказати всьому світові, як Москва ніщить Україну...» Тепер, 1988 року, в столиці світу — Нью-Йорку, перед міжнародною комісією я виконую врочисту обіцянку, яку проказував мені мій дід, а я зі слізами повторював його слова... Мені надзвичайно боляче, що я не зміг його врятувати, хоч і приносив йому щотижня тяжко заощаджений окраєць хліба, торбиночку пшона для супу, дрібку солі та пляшку потайки надоеного молока, іноді голівку замерзлої капусти або картоплину...

7. У той час, коли масово вмиралі голодні люди, пограбоване в селян зерно лежало на станціях у величезних ворохах. Його було так багато, що не вистачало вагонів, щоб вивезти на обмін за машини, куповані радянським урядом у Західній Європі. Лежало ледве прикрите брезентами і гнило під дощами. Якщо хтось наблизявся, щоб узяти — в розпушці — жменю зерна, поставлені охоронці того на місці безжалюно розстрілювали. Серед цих озброєних сторожів переважали прислані зі сходу калмики. Українцям не довіряли й не давали зброї.

Мій висновок, оснований на вище наведених семи пунктах, такий: голод 1932-1933 років був запланований і переведений з наказу Кремля для того, щоб зламати хребет селянству — основі української нації. Одночасно відбувалося масове

- Спальні
- Іdalyni
- Вітальні
- Домашні прилади
- Матраси
- Софи
- Декоративні вироби

1995 Dundas St. E. Mississauga, Ont.
(1 km W. of Hwy 427) Tel. 624-4411

Since 1953

Власники запрошуєть Вас відвідати найбільшу в світі українську крамницю меблів і домашнього устаткування. Приязна атмосфера. Недорогі ціни.

нищення української інтелігенції, зокрема розстріли українських письменників, щоб убити мозок української нації, позбавити її проводу, а тоді поставити чередника, пастуха — Кагановича, Постишева чи, як тепер, Щербицького — для зросійщення решти населення.

Величезних втрат завдав Україні російський імперіалізм, схований під пропором комуністичного інтернаціоналізму. Майже третину української нації знищено. Лише протягом семи «голодних місяців» (грудень, 1932 — червень, 1933) померло **сім** мільйонів селян. Протягом тридцятих років розстріляно чи заморено каторжною працею в «гулагах» щонайменше 250 українських письменників (це число в сучасній радянській пресі тепер подвоюють). Я був першим, хто склав мартиролог української літератури, працюючи над ним із 1941 року. Хоч і не повний, він був надрукований у *The Black Deeds of the Kremlin: A White Book* (Торонто, 1953), а потім у моїй книжці *The Muse in Prison* (Джерсі Сіті, 1956), англійському різновиді моєї *Розстріляної музи* (1955).

1 листопада міжнародна комісія, після свідчень інших осіб, зокрема В. Чміленка, покликала мене вдруге (за програмою цього не передбачалося). Якщо за першого разу я повинен був триматися лише фактичних даних чи опису дійсних подій (щоправда, мені зрідка вдавалося уставити речення чи бодай кілька слів щодо моєї власної опінії), то за другого разу мене попросили дати характеристику явищ, зв'язаних із голодом і масовими розстрілами (напр. у Винниці) та з'ясувати вивоз українців до тaborів каторжницької праці в Сибіру чи на півночі Росії (це було порушене у виступах інших свідків).

На самому початку проф. І.А. Гантер, що виступав у ролі нібито оборонця радянської влади, поставив питання, чи вважаю я себе суспільствознавцем (соціологом) і політичним експертом. Я наголосив, що вважаю себе спеціалістом з української мови й літератури, що я дуже добре ознайомлений із національною політикою Комуністичної партії, що вивчав твори Леніна й Сталіна ще в Україні, добре знаю недавню історію, політичні рухи ХХ ст. і т.п. І ще й додав, що українська література (я викладав і досліджував її протягом усього свого професорування) переплітається з історією Сходу Європи, державною політикою тощо. Згадав і те, що я — автор кількох назвозначних та соціо-лінгвістичних наукових статей і просторого дослідження *«Soviet Language Policy: The Case of Ukrainian»*, яке надруковане в одному зі збірників Українського Вільного Університету в Мюнхені. Після цього, переглянувшись, члени трибуналу чи пак міжнародної комісії устами президента Якова В. Е. Санберга вирішили: я маю достатні кваліфікації говорити «як експерт» і давати свою професійну опінію-характеристику.

Проф. Гантер висловився, що існує такий погляд: усе, що сталося, було наслідком колективізації та індустриялізації — саме вони створили дезор-

ганізацію (розклад, хаос) у країні. Чи можна після цього твердити, як сказано попереднього дня, що то було нищення української нації? Винна у всьому дезорганізація! Я підкresлив, що НЕ поділяю цього погляду. До речі, його підтримує сучасна радянська преса, зокрема та, що виразно тимається інтерпретації Політбюро КПРС, скидаючи всю вину на Сталіна й Кагановича (між іншим, цей останній доживає свій вік у великих достatkах у Москві). Для мене абсолютно ясно: голод був добре зорганізований, голодомор був навмисне створений із метою — знищити селянство, основу української нації; розстріли українських письменників, мистців, науковців та іншої еліти відбувалися з метою — вбити провід нації. Я називаю це народовбивством (*genocide*), нищенням української нації та її культури, щоб опіля легше було зросійщити решту українського населення. Це робиться й тепер — в Україні навмисно створено більше російських шкіл, ніж українських. Отже, провадиться мововбивство (*linguicide*).

Наспіli деякі пересправи між проф. Гантером і мною. Потім члени міжнародної комісії ставили різні питання, щоб я (так мені здавалося) хоч трохи відхилився від щойно сформульованого погляду. Використовуючи нагоду, я згадав про обмеження національної культури в Україні за Сталіна та Брежнєва, про систематичне нищення релігійного життя, руйнування церков і ліквідацію усіх священників... Торкнувшись також переслідування правозахисників, борців за самостійну Україну... Ще й додав, що голод був лише в Україні та в сусідніх неросійських країнах. У самій Росії голоду не було.

Після цієї сесії, на перерві, окремі члени міжнародної комісії вже приватно говорили зі мною — одні згоджувались, інші пробували зменшити категоричність моого твердження про пляноване, систематичне нищення української нації. Тоді я ще раз переконався, що міжнародна комісія не бере все за чисту монету, вона діє цілком незалежно, тримається максимальної об'єктивності, уважно вислуховує різні погляди... Цікаво буде прочитати її висновки. Адже голодомору й масових розстрілів українських письменників, мистців і науковців тепер уже ніхто не заперечує. Це вже доведені й відомі факти. Наше чергове завдання — дати відповідну, правдиву інтерпретацію московського голодомору в Україні, всебічно наслідлити сталінське народовбивство, що його здійснюють в Україні та інших неросійських республіках. Якраз це й я намагався зробити. Навіть наводив слова Хрущова про те, що Сталін хотів вивезти всіх українців на Сибір, але їх було забагато. Хіба це не народовбивство?

Підсумовуючи, я вважаю, що мої свідчення перед Міжнародною комісією для розслідування голоду в Україні 1932-1933 років були завершенням того, що я робив упродовж останніх 40 років, поширюючи при кожній нагоді правду про Україну... Хотілось би зачитувати Франкове «Сорок літ...» із

ЗДАЛЕКА І ЗБЛИЗЬКА

Леся СТАДНИЧЕНКО

ЩО МИ БАЧИЛИ І ПОЧУЛИ В УКРАЇНІ

Їдемо в Україну! Оглянувши безліч барвистих травелогів і мап, ми з дочкою вибрали цікаву туру, відважно запляновану одним із українських подорожних бюр. Не хотілося б, щоб мої спомини виглядали як реклама для нашої агенції, але тому, що більшість тур в Україну обмежується звичайно Тернополем і Львовом, плян переїхати хоч мілкий але не легкий часто до перебриття Збруч, широкий Дніпро і добитись аж до крутого тихого Дінця, муши назвати таки відважним. Будапешт — Ужгород — Львів — Одеса — Запоріжжя — Хортиця — Харків — Полтава — Київ — Канів — чотири тижні добре розплянованого часу і транспорту, спальні вагони, що заощаджують раховані в дорозі на вагу золота дні, вигідні автобуси удень дозволяють любуватися напричуд гарними краєвидами України, ба, навіть люксус: аерофлот з Одеси на лівий берег Дніпра!

Будапешт

Будапешт — наша перша зупинка. Після досить довгого лету з Нью-Йорку наша група вигідно розмістилась в елегантному готелі «Беке» у центрі міста. Наш гід — ввічливий, бувалий, володіє добре українською мовою, просить звати його Василем. Василь не жаліє ані своєї уваги, ані часу, навіть довше поза приписаними годинами водить нас столичним гарним містом, з гордістю розказує нам історію Мадярщини, про її місію на сході Європи... Везе нас до заквітчаного пам'ятника Люїса Кошути, з автобуса нашвидку показує теж дільницю біля парламенту де почалася «мала» — як каже — революція в 1956 році.

Зауважуємо багато усякого добра в крамницях, в тому харчів, одежі, взуття, по усяких цінах. На вулицях людно, гамірно, придорожні каварні і чайні заповнені людьми. Безліч туристів з цілого Європи і щасливців з цілого Советського Союзу, що діставши дозвіл приїхати сюди, товпляться біля вітрин крамниць не приховуючи свого захвату.

В готелі угожали нас дуже смачною вечерею. До вечері пригравали цигани-скрипалі. Не знаю, чи

його «Мойсєя»... У всякому разі, моя книжка **Правдоносці** (1948) була початком, а свідчення перед міжнародною комісією — успішним фіналом (1988).

На мій погляд, СКВУ заслуговує всебічної підтримки й великої подяки від українців усього світу за винесення жахливого стану України на світовий форум.

Ужгород. «Музей під небом». Церква
й дзвіниця, перевезені сюди
з села Кольчина.

від стомлення, чи від мадярського старого винадурману ми заснули як убиті. Вранці, мандруючи уже самі містом, пішли приглянутись ближче до кварталу, де почалася кривава мадярська революція. Ще і досі помітні її сліди — порозбивані розривними стрільнами стіни будинків, порубані брами домів, розірвані гранатами вікна — входи до пивниць в яких хоронились повстанці.

Прохожі мадяри радо говорять з нами, розказують про воєнні події, знищених домів не направляють — залишають на пригадку тим, що забули... «Конфлікт» коштував мадярам 100 тисяч убитих. Ніхто не підрахував скількості погиблих «російських» солдатів, яких пригнали сюди віддати життя за імперію...

Не думали ми, що наша зустріч з Україною пічнеться уже в Будапешті. Тихо підійшли з дочкою до пам'ятника поляглим бійцям з дивним передчуттям у душі. Почали відчитувати прізвища погиблих. Одне, друге, третє — більш як половина убитих були українцями. Умираючи далеко від батьківщини, вони, мабуть, не надіялись, що невдовзі уже їхні земляки заступляться за них не тихим, а голосним відважним словом. Його почує весь світ.

Закарпаття

Прощаючись з нами перед від'їздом на Закарпаття Василь не забув нам сказати, що в Ужгороді ми зупинимось у модерному, на європейський лад збудованому готелі, який проєктували славні мадярські будівничі.

Дорога до Закарпаття через славнозвісний Чоп не легка, але не порадиш — кажуть, конечне зло! Правда, мене пограничники не чіпали зовсім, — дочку спитали куди і чого їде і що везе.

З Чопу до Ужгорода недалеко — приблизно 45 хвилин їди автобусом. Закарпаття зустріло нас соняшним, теплим ранком, привітно широко і куди б

ми не повернулись — милим звуком рідної мови. Не розпакувавшись навіть як слід у готелі, біжимо оглядати місто. Багато зелені, квітів, зупиняємось на мості на річці Уж, приглядаємось до рибалок на березі. З людьми легко нав'язати розмову — ми тішимися ними, як рідними. Питають нас про все, що іх цікавить, — питаемо й ми їх. Жаліються, що іхнє чарівне і багате Закарпаття перестає бути зеленим... Вирубано ліси, розвинено важку індустрію, загрожений дуже екологічний баланс країни. Повноводний колись Уж і інші ріки — висихають, риба гине від хемікалій. Правда, на протести і домагання населення плянується останньо багато, щоб врятувати Закарпаття від заглади. Обіцяють зменшити розвиток індустрії, плянувати краще лісопромисел, відчистити засмічені ставки і джерела з лікувальними водами і грязями, побудувати domi відпочинку, літні і зимові оселі для молоді і дітво-ри, зробити з Закарпаття т.зв. рекреаційну і санаторійну зону «для цілої країни».

Будучи в Україні часто приходилося нам почути оце «для цілої країни». Дивуємося, для якої країни? Де вона починається і кінчиться? Зауважуємо скоро, що на нашій батьківщині чомусь слово Україна рідко вживане. Грізним може стати слово — навіть одне слово! Чуємо зате часто його дивовижні підмінки, як: вітчизна, наша країна, радянська земля, республіка... Уникається також прікметника «український», його замінюються словом «народний», «місцевий», «народницький», «республіканський» тощо. Необізнаному туристові неукраїнцеві, мабуть, не легко довідатися, де він опинився, дізнатись про політичну, географічну чи історичну приналежність землі, яку він відвідує. Ціла чи «наша країна» там не Україна, а Советський Союз.

У готелі вгощали нас дуже смачними мінеральними водами — на пляшках кольоритні гарні наліпки — зацікавлені прочитати, що п'ємо — не повірили очам — «Лічничі води Закарпаття відкрив цар Петро Великий, мандруючи туди зі своїми військами на півден, на допомогу братній Болгарії в її боротьбі з турками»...

В Ужгороді ми мали нагоду відвідати великий закарпатський Сканzen*, Музей народної архітектури, побуту і мистецтва зокрема прикладного. Відвідали музичну школу для талановитих дітей, були захоплені меморіальним музеєм Федора Манайла, основоположника художньої школи в Ужгороді.

Наша мила Гід, справжня красуня, уродженка Закарпаття, не дармує ані на мить возячи нас по Ужгороді і його околиці. Наслухались ми від неї багато давніх закарпатських легенд, любувались її закарпатськими піснями. Преціково, з непрітаєною любов'ю до рідної землі, вона розказувала нам історію старинних закарпатських замків. Зокрема її розповідь про замок у Мукачеві була дуже зворушлива.

Багато в Ужгороді іноземців — росіян, мадярів, німців, поляків, туристів, промисловців і «бізнесменів». Процвітає торгівля з Мадярчиною, до

якої відносно легко дістати звідтіль пропуск. У крамницях не бракує товару — по усяких цінах, на чорному ринку зокрема багато усякого добра.

Львів

Вигідний автобус з Ужгороду до Львова їде через мальовничі Карпати, через Стрий. Львів щораз то близче, мені спішно й цікаво, яка буде зустріч з родиною, з містом, яке я залишила весною 1944 р. у молодості, у дуже сумний час. Вітання з родиною, що уже ждала на нас біля готелю «Дністер», в якому ми зупинилися, було міле і зворушиле. Дуже близьких своїків уже в нас немає, зате багато двоюрідних, троюрідних, що приїхали зустрічати нас зі синами, дочками, зятями, невістками та ще й онуками — усіх приблизно понад 30 осіб! Зразу ми з дочкою ними поділились — хто з ким і куди... Усі українці, держаться свого коріння! Ми подивляємо їх — під нечуваним тиском, у час терору, русифікації, вони задержали своє. «Свята Галичина» — писав один з відомих українських поетів — мабуть, Симоненко.

У Львові треба навчитись скоро орудувати майстерно часом, бо біжить він тут зі швидкістю світла! Часом треба його «викрадати»... Від туристів, які відвідували Україну, багато наслухались часто більше золота, як доброго, але у довгі роки, які ми провели на чужині, ми ніколи не хотіли вірити у те, що Україна визбулася своєї самобутності та що деспотизм і страх викликав там цілковитий суспільний параліж, збайдужіння. Ми не приняли теж за правду, що у нашій батьківщині витворилася відома психіка «обложеної фортеці», яка спотворила мораль, розсіяла зневіру, відібрала рештки надії...

Львів наче б не змінився. Мило було привітати місто, показати його дочці. Церкви, музеї, славний Ринок, Личаківський цвинтар. Зайти в Університет Івана Франка, приглянутись до численної української молоді, що чекала нетерпільно на висліди іспитів, жадібна знання, плянувала новий навчальний рік.

Вечером в оперному театрі слухали «Онегіна». Арію: «О де ви, де розвіялися снами», елегантний Евгеній виконав блискуче...

На «Запорожці за Дунаєм» у постановці Львівського драматичного театру сиділи щасливі у дуже парадній льожі (тільки за 2 рублі!), слухаючи уважливо — не відкроїли Львівяни нічого! Недаром же «ходимо поміж левами» — думаю...

З раннього дитинства пам'ятаю ще добре дім Олексі Новаківського — тепер меморіальний музей, зокрема простору, дуже ясну залю з величезними вікнами, де було колись ательє мистця. Мама привезла сюди моого старшого брата на навчання малюнку і взяла мене зі собою. Пам'ятаю як Новаківський поклав мені на голову свою костищу велику руку і я дуже перелякалась старого бородатого пана. Час не усунув з пам'яті деяких картин, які я тоді побачила.

Зокрема добре запам'ятала кольористу «Дзвін-

ку» і великий портрет пана, якого мама назвала Барвінським. Він запам'ятає мені тому, що був набагато більший і кращий від усіх, які я дотепер бачила. Коли я запитала паню, яка піклується тепер галерею, де подівся відомий портрет, вона відповіла мені, що пішов до реставрації. Багато ми чули про ці «реставрації» в Україні, зокрема коли запитували про відомі пам'ятки з нашого минулого, які, ми знали, пропали безвісти....

У музеї ми мали приємність зустріти молодого внука Новаківського — Андрія, який є тепер директором Музею Українського Мистецтва при вул. Драгоманова.

Він був у товаристві молодої, вродливої художниці Тамари Гордової з Черкас. Вона мала у Львові свою виставку українського декоративного розпису, яку ми відвідали.

Досить часу ми провели в центральному сквері Львова де львів'яни завзялися збудувати пам'ятник Шевченкові. Здавалося нам, що весь Львів збігся сюди домагатись своїх прав, обстоювати свої бажання.

На заквітчаній площі стоять люди на сторожі, не залишають місця ні вдень, ні вночі. Люди з цілої України складають пожертви на будову пам'ятника. Щедро також відгукнулися на заклик львівян земляки з Америки, Австралії і Канади.

Недалеко від місця, де має стати пам'ятник-монумент — площа Міцкевича і відомий пам'ятник польському майстрові слова. Не цурався б наш Шевченко станути у цьому — сусідстві.

Шевченко і Міцкевич — дві великі постаті — жили і творили майже у той сам час. Обидва словом боролись «за нашу і вашу волю» проти імперії, що стала народам тюрмою.

Як і Шевченко, Міцкевич не був байдужим до долі поневолених сусідів. Він п'яtnував безжалісно своїх земляків-кар'єристів, яких мав блеск Петербургу. Віщував сумний неминучий кінець пишній столиці «за Литви кров, за слози України». Розуміючи важливість згоди і порозуміння між сусідами у боротьбі з московським можновладством, Шевченко, будучи на засланні в Оренбурзькій твердині, писав польським патріотам, які карались з ним у неволі: «О так-то ляше, друже, брате..., подай же руку козакові і серце шире подай!»

Не дійшла мудрість про конечність згоди і досі до умів наших західних сусідів. Багато їх у Львові — ведуть себе голосно і по «такому», щоб ми усі відчули там їхню присутність. Перед від'ездом зі Львова ми вступили до історичного музею в Ринку 46. В одній кімнаті зачепила нас настирлива доглядачка: «Ви откуда?»? «З Америки», — кажу і собі голосно, щоби нас почула...» А Вам за-чем зде́сь? «Як за чим?» — питаю?! Їдемо самі сюди, привозимо наших дітей, щоб побачили Україну!

Доглядачка спаленіла і в несамовитій люті мені покнула: «Здесь не Україна! і, витягнувши мабуть на схід, товстого, оперстененого пальця, додала: «Україна там, в Кійове». Неважко було мені догадатись її національну принадлежність...

OVER
30
YEARS OF
SERVICE

ПОНДАД
30
РОКІВ
ПОСЛУГ

КУПНО, ПРОДАЖ та ОЦІНКИ РЕАЛЬНОСТЕЙ
CHOLKAN CORPORATION • REALTOR

Real estate — Appraisals

ЦЕНТРАЛЬНЕ БЮРО:

527 Bloor St. W., Toronto, Ont., M5S 1Y5 (416) 532-4404

OTHER BRANCHES:

2336 Bloor St. W., Toronto, Ont., M6S 1P3 763-5555

5302 Dundas St. W., Etobicoke, Ont., M1B 1B2 236-2666
Main St., Port Sydney, Ont., P0B 1L0 (705) 385-2983

COMPLETE CATERING SERVICE.

Banquet Facilities (up to 500 persons)

UKRAINIAN CARAVAN
Restaurant Cabaret

5245 Dundas St. W. (at Kipling) • 231-7447

ISLINGTON, ONTARIO M9B 1A6

- ГОТУЄМО Й ДОСТАВЛЯЄМО РІЗНІ СМАЧНІ СТРАВИ НА ВЕСІЛЛЯ, ХРЕСТИНИ, ЗАБАВИ, ПОМИНКИ І НА ІНШІ ПРИЙНЯТТЯ;
- ПОВНА КУХОННА ОБСЛУГА;

Chevrolet Oldsmobile

3200 BLOOR ST. WEST

236-1011

КОВАЛЬСЬКА ХРИСТЯ

— НАЙЛІПШИЙ ВИБІР НОВИХ І ВЖИВАНИХ АВТ; НАЙКРАЩІ ЦІНИ!

— Христя Ковальська допоможе Вам купити або винайняти відповідне авто, полагодити позику, гарантію тощо.

Фахова і солідна обслуга, можна порозумітись українською мовою.

Крамниці у Львові порожніші і набагато біdnіші як в Ужгороді, зате процвітає чорний ринок. Допомагають тут залишені туристами важкі валізи, які вони постійно до Львова довозять.

Московська мова лунає усюди, але українська, мабуть, їй не уступає. Будучи в Україні ми навчились теж — придивлятись та прислухатись. Ми несправедливі, коли вернувшись до Америки говоримо, що рідної мови ми ніде не чули.

Оце твердження туристи нерідко роблять з деяким гейби дводоленням. «Ми Вам казали: Україна заснула, втопила у грязі серце»...

Не насторожуймо наше вухо, не напружуймо око, щоби заздалегіть побачити і почути все, що московське, бо не доглянемо, що наше українське...

Завдаймо собі труду та не щадімо часу — пристанько і не проходім повз земляків німо байдуже... Заговорімо — вони відозвуться радо нашою, напричуд гарною мовою.

Роздобувши у Львові кілька чисел цікавого журналу «Жовтень» та іншої літератури на дорогу — від'їхали вечірним поїздом до Одеси. Навіть не погано виспались у спальному вагоні. Пізнім ранком опинились на великому двірці у голосній і дуже кольористій Одесі!

Одеса

Ми не скоро дістали автобус до готелю. Зате мали досить часу оглянути імпозантний одеський «вокзал» — його фронтову і бічні площи. Він наче мікрокосм Одеси. Тут відчувається зразу подув великого порту. Незліченна гомінка товпа поспішає, метушиться. Люди усіх рас і клас, різномовні і багатомовні. Одні мають охоту до розмови, другі використовують можливість торговлі, нагоду добrego купна, зокрема від недосвідчених ще приїжджих... Безліч великих автобусів — усюди вештається з візками метка обслуга і, ігноруючи міліцію, що пильнує закони, незаконно бере славно явно франки, марки і долари...

Наш готель «Чорноморе» майже у середмісті — добрий усюди доступ. Наш «гід» дуже непривітна, хоч україномовна, мабуть, росіянка. Неважко було нам зауважити, що все українське було їй не по душі...

Хоч незвична «гідувати», як каже, по-українському, мусить це робити на наше домагання. Одеса головна база чорноморського мореплавства. Коли царські війська при великій допомозі українського козацтва, при кінці XVIII століття відвоявали від турків і татар північне побережжя Чорного моря, вони дощенту знищили малу оселю Хаджибей і на її місці взялися відразу за будову військової гавані і торговельної пристані.

Рік 1774 уважається роком заснування Одеси — її заледве 200 років. Одеса — місто геометричних ліній, обсаджених тінистими деревами модерних бульварів з широкими тротуарами для пішоходів і просторих площ.

Своєрідна архітектура цікава прерізними, але не-суперечливими стилями.

У своїй молодості Одеса мусила бути справжньою красунею. Хоч сліди її давньої вроди залишились ще по сьогодні, вона виглядає занедбана, майже неохайна. Численні напіврозвалені будинки, хоч і замешкані, чекають ремонту, мабуть, ще від

Моряки, очолювані офіцером і механічним інженером корабля Олександром Коваленком заявили свою готовість до боротьби з царським безправ'ям, збунтувались з метою стати на чолі повстання усієї Чорноморської флоти.

Хоч повстання, як пише Коваленко у своїх споминах*, не можна було ще тоді назвати революційним актом за визволення України, то в ньому було багато українського.

Воно було вагомою подією під час загальної революції в році 1905, що сколихнула до основ імперію — тюрму народів.

З порту вторгні міста, не беру підйоми, що возить туди людей. Підіймаюсь по славних Потьомкінських сходах... На горі стоїть статуя Рішельє — пам'ятник будівничому сходів і міста. У лівій руці він держить якусь «бумагу», а правою запрошує гостинно прищельців.

В Одесі мали зустріч з товариством «Україна». Гадаю, що «гласність» торкнулась організаторів цих зустрічей. Не думаю, що треба нам іх з патріотизму бойкотувати.

Після зустрічі ми познайомилися з кількома членами Т-ва «Меморіял», що ждали на «американців» недалеко будинку, в якому відбувалися зустрічі. Навчені у Львові, ми пізнавали «активістів» по синьо-жовтих стрічках, прип'ятах до ковнірців одягу. Ми довідалися від них, що в ССР є два «Меморіали», один «всесоюзний» толерований державою, і другий «неформальний», якого члени є зацікавлені виключно наболілим минулим України. В Одесі крім УГС та РУХУ існують ще: Історичне Т-во захисту середовища, «протинаклепницьке» і інші.

Аерофлотом від'їхали з Одеси до Запоріжжя. Зближаемось до Дніпра — крізь вікно літака видно цього велетня уже здалеку. У душі дивний трепет. Відчуваємо його тільки тоді, коли нам радісно, коли ми зворушені до глибини цілого нашого ества.

Запоріжжя

Місто за порогами на лівому березі «Славути» було засноване запорожцями в другій половині 18 ст. недалеко від московської військової фортеці. Місто називалось Олексandrівськ, а 1923 р. змінено його назву на Запоріжжя. Олексandrівськ був малим містечком, яке зараз по зруйнованні Січі дуже розбудувалось. Тепер Запоріжжя є великим індустриальним центром придніпровського регіону, багатого на вартісні копалини, руди металів — заліза, мангану, алюмінію, титану і інших. Розвинена тут дуже хемічна і машинобудівельна промисловість. Запоріжжя — місто парк, добре розплановане, просторе, зовнішньо чисте. Приглядаючись до свіжої соковитої зелені дерев, до плеканих усюди квітів, важко однак зрозуміти як вони зеленіють, як цвітуть? Як живуть тут люди? У повітрі густі руді хмарі випарів, що несуться з комінів незліченних заводів, пилюги, диму. Містом несеться вдень і вночі кіслий сопух. Запоріжжя

Tel: (416) 763-1093

MEAT PRODUCTS LIMITED
Specialists for over thirty years

- Найкращої якості м'ясні продукти власного виробу;
- Вареники, флячки, квашена капуста та інші європейські ласощі;
- Замовлення на весілля та на інші прийняття;
- Говоримо по-українськи;
- Власник Е. Рембач до Ваших послуг.

2238 BLOOR STREET WEST
TORONTO, ONTARIO, M6S 1N6

PALADIN INSURANCE LTD

Тел. 239-7392

Павло Колодій Insurance Broker

Забезпечуємо: дому, апартаменти, котеджі, автомобілі, торгові підприємства, каліцтво, життя! Також групова асекурація!

**97 Six Point Rd.
Etobicoke, Ontario
M8Z 2X3**

Homeowners
Tenants
Commercial
Automobile
Life
Disability

GEO. H. CREBER (від 1897 року)
208 Kingston Rd. at Woodbine

**УКРАЇНСЬКА ФІРМА ПАМ'ЯТНИКІВ
У ТОРОНТО**

— першорядні майстри, скульптори і кресляри;
— імпортовані і місцеві граніт, бронза;
— фотографії на порцеляні, магнітні написи;
— хоч замовлення виконують висококваліфіковані майстри — наши ціни найноміркованіші!

Тел.. вдень — 691-5712 і увечорі — 762-3503

РОМАН ДЕМКІВ

Дніпро. Пороги.

стало на грані екологічної катастрофи. Дуже по-мітно, що тут кращі умови прожитку, як в інших містах, кращі житлові приміщення, великі можливості доброго заробітку. На вулицях людно, у парку бавляться діти — вдихають отруту. Багато добрих шкіл, університет, гуртожитки притягають до міста молодь.

На спортивному грищі недалеко від нашого готелю, невтомно бігають за м'ячем юнаки — на мураві сидять, приглядаються дівчата. Чуємо, говорять на «общепонятному». Підходимо з дочкою ближче, говоримо голосно по — нашому. Вони насторожуються, зразу дві підходять до нас. «Ви туристи, да? А звідкіль, з Польщі? — зразу міняють «язика».

Ні, ми з Америки, — відповідаємо. «О-о, з Америки? Гей, послухайте! Туристи з Америки!» — гукають подругам. Ті зриваються немовби під ними щось горіло. Оточують нас і питают, питают... Дивуються, як ми забрили сюди? Нам радісно, любуємось іхньою мовою. В торбинках у нас «суveniri» — простягаємо до дівчат: косметика, пера, «колодки» — дівчата відмовляються — «незручно», кажуть, «немає у нас нічого, що б Вам подавувати»...

Оце «незручно» чули ми в Україні багато разів — ставало і нам незручно, мусіли нераз, коли хотіли щонебудь комусь подарувати, братися на хитрощі. Люди тут ще не звикли до щедрих американських своїк, вибагливих дарунків...

Велике враження зробила на нас славна гребля Дніпровської гідроелектростанції. Вона справді величина, потужна, висока — набагато імпозантніша як виглядає на фотографіях у книжках чи журналах. Коли б ми були господарями на своїй землі — енергії, яку постачає Дніпрогес — вистачало б, маєтъ, на цілу Україну. Наш провідник, старий уже чоловік, говіркий, веселий інженер-пенсіонер — розказує цікаво і багато про історію електростанції від самих початків її існування. Він працював тут молодим юнаком — навіть підвішився від американців, які були там затруднені — «вашої мови» — каже...

Він відбудовував теж греблю, яка майже була

знищена, під час війни. Я хвалю його, за гарну українську мову... «А як же мені говорити з Вами бачу, що Ви українці. Такі як і я — сміється — тільки в одному документі мені написали: «хахол — у важному документі! Коли мене важко поранили під час війни і відвезли в Тулу умирati — до глядачка запитала мене, яка у мене національність? Я з болю і з досади, що гину тут за ніщо, да легко від рідної землі, сказав їй люто: «хахол»... А вона, дура, і записала. Я не вмер, а вижив, звільнюючи мене почесно з армії, в документ навіть не глянули, «їм» же всю рівно!!! Так я і залишився хахлом.

Рукою показав нам на дніпрові пороги: «А осівони — ще не затоплено, не розрито їх зусім, ще милують людині око». Повели нас теж поглянути на 700 літнього велетня — запорізького дуба. Обведений він тепер огорожею, має окрему службу — «догляд», що піклується його здоров'ям. Розказують нам, що тут відпочивав перед походом наш великий гетьман Богдан Хмельницький. Тут випробовували силу і вміlosti молодих козаків, які вибирались на Хортицю. Селекція була строга, жюрі вибачливе. Тут теж під дубом відбувались масові вінчання козаків з дівчатами, які залишились самі вдома, але хотіли стати молодицями.

У готелі ми зустріли «хлопців зі Львова» — ансамбль народної і естрадної музики «Зеркало».. Вони живуть постійно у Запоріжжі. Пізнали їх по синьо-жовтих стрічках на комірах — звичайно їх в Україні носять «неформали».

У гарній їdalyni, прикрашений українськими декоративними розписами, ми зустріли запоріжан, що приходять сюди повечеряти чи потанцовувати. Ми довідалися, що в Запоріжжі існує кілька груп «неформалів».

Крім УГС і РУХ-у найактивнішим є «Зелений світ», Товариство Української мови, «Берегиня» (нагляд і оборона всього, що українське) і «Історичне товариство».

* Див. «Нові Дні», березень 1984.

(Далі буде)

СВІТОВИЙ КОНГРЕС ЛІКАРІВ ВІДБУДЕТЬСЯ В УКРАЇНІ

У висліді порозуміння поміж представниками Світової Федерації Українських Лікарських Товариств, Міністерством охорони здоров'я УРСР і Товариством «Україна», наступний світовий конгрес українських лікарів відбудеться від 3-го до 10-го серпня 1990 в Києві і від 10-го до 16-го серпня у Львові. В Конгресі передбачена участь 1000 осіб, у тому понад 300 з української діаспори.

Уже опрацьовано програму і порядок переведення Конгресу. До редакційної колегії «Лікарського Вісника», що виходить в Чікаго, мають бути кооптовані також лікарі з України. Туристичними справами Конгресу займається фірма «Скоп» з Ньюарку і Асоціація українського іноземного туризму при співпраці Товариства «Україна» з Києва.

Михайло КАЧАЛУБА

«СПІВУЧІ ДОЩЕЧКИ»

З такою назвою одержав книгу відомого нашого поета — лірика, Юрія Буряківця. (Видавництво «Вільна Думка», 463 стор., Нью-Йорк, 1987).

«Співучі дощечки» поділені на три частини. Перша — це «Тягло Хозарське», бессмертна епопея героїчного епосу нашого українського народу, на зорі його існування. Друга частина — «Барвінкова Далечінь», або жмут поетичних колосків, переплетених волошками та іншими польовими квітами. Третя частина — «Розмаїття», завершує цю величну книгу автора.

Сама епопея «Тягло Хозарського» складається з 27 пісень. Усі вони пов’язані з людьми українського ро-ду, що жили в часі напівтемних століть нашої історії, а саме в IV-VII ст. по Христі.

В «Прологі» до «Тягла Хозарського» поет пише:

— В Чорнобилі, де я колись родивсь,
Одного разу людських душ Губитель,
Засипаний колодязь розкопав,
І в гніві атомовому з’явився ....

Криниці отруїти наказав
Хозарський цар, Буланом називався;
Це ж він накоїв лиха і спалив,
Оточений з усіх кінців Чорнобиль
Тож коло зачароване віків
Вертається й реальністю повір’я
Стають для нових в світі поколінь
На Україні, що була і буде!»

Як мотто до «Прологу» Юрій Буряківець цитує Одкровення святого Йоана Богослова, що «...впала з неба зоря велика, а на ймення зорі «Полин» — «(Чорнобиль), тим «полином» стала третина вод і багато людей померло.» Далі поет описує страхіття, що від атомового пилу все в околицях Чорнобиля пов’яне «а незрима сарана, вилізши з бездоння пекла, вселиться в людей, завдаючи їм невимовних мук...)»

І стане знов Чорнобиль, як в часи
Тягla хозарського — сумним повір’ям;
Його Агамденоном назовуть
Народи по цілому світі сущі.

Першу пісню «Тягла Хозарського» поет починає такими рядками:

— Коли гнуздали янголи вітри,
Щоб всеруйнуючу спинити бурю,
То на Всешишнім вділеній землі,
Орій давав із ворогами раду. —

Оцей Орій, мітичний цар — володар старо-українських племен на землі Великої Скитії, десь з повноводних долин Тигру й Евфрату, з лютої неволі асирійців вивів до берегів Славути цілу Русь. Також, Орій «І гал і лемків поселив в Карпатах!»

Потім описує поет звіттяжні походи наших предків, багаті здобичі та гіркі розчарування й поразки на полі крові, писані закони володарів Русі й додає, що ми прозвалися слов’янами від «вогняного слова» законів.

У другій «Пісні» оспівана наша історична давнина. Згадується про наших ворогів-сусідів та про власні міжплемінні свари:

Мабуть по цілім краю племена
Хозарське лихоліття й обминули б,
Якби, мов стадо в злагоді жили,
Бо вовк бойтесь дружньої родини.
Біда, що Україна в пору ту
Вітрильником була, що в громовицю
Його на гострі скелі штурм погнав,
І буря потопить уже готова.»

I так хозари «аж по Случ і Прип’ять заняли військом ціле Придніпров’я, накоївши великих спустошень і терпінь. Пануючи над полянами, хозари здирають з них данину, а в Київ у VII столітті уводять гарнізон, та наставляють князем над місцевою людністю угорського князя Альмуша.

Хозарський каган — програвши з Ісламом на Кавказі бій, зобов’язався їм платити щорічно данину: кукурудзою та дітьми. В дальших «Піснях» поет описує, як тих для мусульманської неволі дітей, краде князь Альмуш у чорнобильців. Починається боротьба між окупантами українських земель та деревлянами-чорнобильцями. Альмуша вбивають в Києві чорнобильські жінки, які дізнаються, що тих половлених хлопчиків й дівчаток було відправлено до каліфа Багдаду. Дуже зворушливо поет описує тризну, що її справляли недобитки чорнобильців на загищах своєї рідної твердині, яку спалив і знищив хозарський цар Булан. Весною на порослі руїни Чорнобиля прилітають лелеки:

«Німа зустріла птахівтишина
На загищах кутків; свавільний вітер
Хитав бур’ян високий і зривав
Суцвіття на городи здичавілі.»

В останніх «Піснях» Юрій Буряківець відзеркалює горе місцевої людності Руси-України описом поодиноких терпінь.

Ціла епопея дуже схожа на наше всезагальне лихоліття ХХ століття. Все ж «Тягло Хозарське» за-кінчується надійно:

«Тож слава всім, що відстояли честь,
Ім’я в народі доброго зажили;
Та з перемогою у край вернулись.
Вшануємо ще й рідних матерів,
Дай Боже, пам’ять, тож у твердій вірі,
Не похитнулись, множачи наш рід,
За це їм на віки прийдешні: Слава!»

Треба висловити признання авторові за його надзвичайну працю при студіюванні біблійних та історичних фактів. Може саме тому епопею «Тягло Хозарське» читається важче, ніж ось історичний роман Ліни Констенко «Маруся Чурай», чи «Мойсей» Івана Франка, через накопичування повір’їв та переказів.

Прекрасні поезії другої частини «Барвінкова Далечінь» та «Розмаїття» заслуговують на окрему рецензію.

ЩЕ РАЗ ПРОСИМО НЕ ПРИСИЛАТИ НАМ МАТЕРІАЛІВ, КОПІЇ З ЯКИХ ВИСИЛАЄТЕ І ДО ІНШИХ ГАЗЕТ ЧИ ЖУРНАЛІВ!
— РЕД.

ТРИТОМНИК В. ДОМОНТОВИЧА

В. Домонтович. ПРОЗА. Три томи. Редакція й супровідна стаття Юрія Шевельова.

ТОМ ДРУГИЙ В-во «Сучасність», 1989, 447 стор. Примітки Ю. Шевельова; тверда оправа, суперобкладинка Ярослави Геруляк; безкислотний папір.

ISBN 3-89268-009-9 (т.2) Ціна: 30.00 ам. доларів

ISBN 3/89278-011-0 (тт. 1,2,3) Разом: 75.00 ам. доларів

ТОМ ДРУГИЙ закінчує наше найновіше видання творів В. Домонтовича (Віктора Петрова). До книжки ввійшли дві повісті — *Романи Куліша (про Пантелеїмона Куліша та його стосунки з жінками)* і *Без ґрунту*.

Повість *Без ґрунту* автор оприлюднив без кінцевої частини в журналі *Український засів* (Харків 1942-1943, 2, 3, 4), а для книжкового видання переробив грунтовно весь текст на Заході, правдоподібно, на думку впорядника Ю. Шевельова, 1946-ого або 1947-ого — Про Куліша, Петрова та його *Романи Куліша* з'явилася нещодавно нотатка Валерія Шевчука в *Вітчизні* 1989, 8), у якій читаємо:

(...) Петров і спробував зрозуміти цю дивовижну людину (Куліша), яка не раз «зіскакувала з рейок», як зазначав про себе й сам. Зрештою, цікава гра долі: І сам біограф Куліша — людина так само складної і важкої біографії (...). Але в його добробу й справді чимало близьких книжок, і однією з таких є *Романи Куліша* (...). Очевидно, недаремно (Петров) ним (Кулішем) так пильно цікавився, бо й сам був «Кулішевого духу», мав у собі немало й від авантюристи. Але не про це зараз ідеться, а про одну з його найкращих книжок, яка й до сьогодні зберегла наукове й естетичне значення і цілком заслуговує, щоб бути перевиданою. (...) Отже, Петров так і розглядає ці романи — як частку душі великого мистця. Я не помилився, назвавши П. Куліша великим мистцем. Він справді великий, але не завжди яснодухий. Не завжди велич і яснодухість ідуть у парі (...). (Великим) Куліш ставав у часи своєї яснодухості, а в часи, коли його дух малів, велич свою напевне втрачав; зрештою, переливи чи спалахи величі й малости в душі визначної особистості — це одна із надзвичайно цікавих тем для дослідника. Власне, Петров і намагається розглянути цей душевний комплекс, який трапляється в мистців, бо не тільки в творчості своїй Пантелеїмон Куліш сходив од яснодухості до малости, а й в приватному житті.

Шевчук звертається такими словами до читача майбутнього видання повісті *Романи Куліша*, яка йому — читачеві — вже й доступна в нашій найновішій збірці творів В. Домонтовича:

Отже, перед тобою, читачу, буде захоплююче читання, одна з цікавих спроб розібратись у духовому світі в міру його пізнання, одного з найвизначніших і найсуперечливіших, найскладніших діячів української культури 19 століття, — відсилаю тебе на труд спробувати його збагнути.

За чергою виходу це третя книжка нашої збірки прози В. Домонтовича. Цінаожної: 30,00 ам. доларів, — усіх разом: 75,00 ам. доларів.

Книжку/-и можна набути в книгарнях, у видавництві «Сучасність» чи в його представництві в США:

В Європі:

SUCASNIST

Müllerstr. 33, Rgb.
8000 München 5

Tel.: (089) 26-37-73

У всіх інших країнах:

Sucasnist/Mr. Y. Smyk

744 Broad St., Suite 1116
Newark, NJ 07102-3892

Tel.: (201) 622-0545

Fax: (201) 622-1933

I. СИДОРОВИЧ

МАЛА ЗБІРКА ЦІННИХ ОПОВІДАНЬ

Оповідання, Юліян Мовчан. Науково-Дослідне Товариство Української Термінології, Нью Йорк, 1988.

Стовідсоткові літературознавці почали б інакше. Але я до них не належу тому й починаю без стовідсотковості:

ІСПІТ. Пилип Бовдуренко помножує вороже катування свого ж народу, але й сам падає жертвою совісти, збудженої колишнім приятелем Петром Заморою. Крихта совісти є і в катів «наших рідних»...

ПОЦІЛУНОК. Сотник Заболотний з групою «західняків» (може — повстанці?) з приходом німців потрапив у рідні йому околиці Києва й розповідає побратимам своїм про «гоголівську русалку» Орисю, як 21 рік тому з затасеним серцем й по уші закоханим приглядався він її щоденним купелям у Дніпрі. Та «серце має свій розум, якого розум не знає». Ці слова Паскаля дражнили Заболотного, бо ж він висаджував у повітря більшовицькі бронепоїзди, «діставав зброю з дна моря», а тут — фіяско. Все ж Орися пізніш вилятувала його від чекістів, що гналися за ним, довгим і палким останнім поцілунком.

НЕСПОДІВАНКА. «Начитана, освічена й поважна» Катря «свідомо уникала чоловічого товариства». Навіть «чагаринкова» приємність не довела до закохання. Зрадила ж «свинка» й «Божий бичок» ущалививсь «точною копією Мирона» та несподіваною любов'ю до Катрі.

КОРИЧНЕВА БРАМА. Доктор Кірхнер та бльондинка Матільда погодились одружитись і шукали квартиру. Щасливий випадок коло коричневої брами підказав Кірхнеру, чому вона лиш до нього не хоче прйти перед шлюбом...

Оправдання?.. «Проституція — найстарша жіноча професія....»

ЗУСТРИЧ. Інж. А. Сніжкові запрошення. Літ. Мист. Клуб має зустріч з довголітнім засланцем Колими Антоном... Воскреслий?... Батько?.. У вісім років син сільського вчителя Андрій з криком вибіг з хати за побитою й поволоченою надвір будьоновцями матір'ю. Сильно приголомшений ударом чобота в бік, наче крізь сон, вчув він пронизливий серце крик матері, останній перед пострілом. Над ранок навідався батько, за яким шукали будьоновці, забрав Андрійка й майнув до «загадкового» Тютюнника. Та перейти фронту не вдалось. Матінка-ніч нагородила світ Божий зрадливим світанком. Пристрілений батько випустив руку хlopця, а вдар прикладом гвинтівки в спину звалив і Андрійка. Опісля доля занесла його в Галицькі землі. А зустріч — винагорода Божа — з батьком, який не впізнав його, і є фіналом.

ЯК Я ПОЛАВ... Треба вміти заможного зодягнути по-пролетарському. Автор знаменито впорався з цим, щоб Підлабузниченка таки вибрали депутатом. Аж ось прийшли й другі окупанти. Перевзув його автор у чистенькі чоботи, поголив, причепурив і нагородив «зеленкуватим капелюхом» з китицею кінського хвоста та й послав «боротися за нову Европу». Еге ж, фольсдойчем — аби жити стало краще й веселіше. I

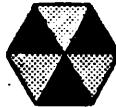
Complete Home Comfort!

- Автоматична, контролювана комп'ютером доставка оліви
- 24 години, 7 днів тижнево радіодиспетчерська обслуга
- Продаж і обслуга домашнього огрівального устаткування
- Обслуговуємо Торонто, Ошаву і околиці
- Все фінансуємо на догідні сплати.

SIPCO OIL LIMITED

83 Six Point Road, Toronto M8Z 2X3,

Tel. 232-2262

ВІ МОЖЕТЕ ПЛАТИТИ БЕЗКОШТОВНО У COMMUNITY TRUST CO. 2299 BLOOR ST. W.

так чотири роки. А в ДіПі таборах таки не пощастило. Брехав, брехав про себе, аби «на дурничку» зазиву шоколядку, консерву чи помаранчу дістати, але демократична гіерархія УНРА видала йому посвідку не на згадані й вельми бажані речі, а до ... «варіятської» лікарні.

ОСЕЛЕДЕЦЬ І ПАННА СТЕФКА. Баварія. Канцеляристка ДіПі табору задумала її собі відмолодитись, пройтись, як багато інших, і собі з «молодим, високим, чорнявим і пристійним» студентом медицини, який по-донжуанському позирав на неї, як їй це здавалось, коли вона проходилася мостом над срібнобліскучим Ізаром. Та помилілась: залибився в її цінному хутрі й за всяку ціну хотів він же його мати — за сири й консерви та чудові шотляндські оселедці...

А тепер я запитаю свого читача: чи не варто б довідатись обширніше, з першоджерела про все це? Може я десь-щось пропустив? Може дивлюсь я й на світ інакше? А може й між рядками там щось написано?.. Купіть і прочитайте. А тоді й довідаєтесь, що літературознавцем, таким як я, дуже легко стати: читати, читати й читати... і більше нічого. Приписувати сьогоднішнє минулому будь-хто зуміє, а щоб це було навпаки — треба таки стовідсоткового. Мовником бути легше — сподобаєтесь завжди комусь.

Є в книжці дещо й про автора. Єдине, що можна математикам ствердити, це те, що народивсь він десь коло Житомира 1913 року (8 літ до описаного 1921-го), а також те, що «Харківський паровозник» і Інститут Журналістики час-від-часу збурюють його медичні погляди на довколишній світ і доктор медицини (Львів — 1943) Юліян Мовчан вибуває полум'ям житих спогадів про переживання в цім світі особисті й майстерно спостережені ним наші, людські. Поза багатьма нагородами в царині медицини авторові таких спогадів найкращою винагородою стане щира вдячність читачів його коротких, але багатозмістових, повчальних та дотепно-саркастичних оповідань.

НАДІСЛАНІ НОВІ КНИЖКИ

Франц Кафка. ОПОВІДАННЯ у перекладі Івана Кошевівця. Обкладинка Надії Штендери. Бібліотека Прологу і Сучасності ч. 186. Вид-во «Сучасність», 1989. 260 стор. Ціна 15 ам. дол. Замовляти в книгарнях або у В-ві «Сучасність».

Василь Витвицький. МУЗИЧНИМИ ШЛЯХАМИ; спогади. Обкл. Марії Голінати. Бібліотека Прологу і Сучасності ч. 183. Вид-во «Сучасність», 1989. 217, 4 стор. портр. Ціна 14 ам. дол. Замовляти в книгарнях або у В-ві «Сучасність».

ТУДИ ДЕ БІЙ ЗА ВОЛЮ; збірник військово-політичних матеріалів у пам'ять Максима Скорупського-Макса, курінного УПА. Зібрала й упорядкувала Колегія. Технічна редакція — Василь Михальчук. Лондон — Париж, Фундація ім. О. Ольжича у Великій Британії, 1989. 479 стор., портр. Ціна не подана. Замовляти в книгарнях або в представництвах Фундації ім. Ольжича.

Леся Бризгун-Шанта. МОЯ ТАЄМНИЦЯ; оповідання для молоді. Портрети — Людмила Шанта. Вид-во «Карпати», Торонто, 1988. 182 стор., ілюстр. Ціна не подана. Замовляти в авторки або в українських книгарнях.

Леся Бризгун-Шанта. МАНДРІВКА КУРЧАТКА-ХОВТЕНЯТКА. Малюнки — Христина Мізур. Торонто, Вид-во для дітей «Карпати», 1989. 24 стор. ілюстр. Ціна не подана. Замовляти у видавництві «Карпати»: Karpaty Pub. Co., 98 Dawson St., Toronto, Ont., Canada M6H 1N3.

В. Домонтович. ПРОЗА. Три томи. Редакція й супровідна стаття Юрія Шевельова. Том другий: РОМАНИ КУЛІША. БЕЗ ГРУНТУ. Вид-во Сучасність, 1989. 475 стор. Обкладинка Ярослави Геруляк. Бібліотека Прологу і Сучасності. ч. 179. Ціна 30 ам. дол. Ціна всіх трьох томів 75 ам. дол. Замовляти в книгарнях або безпосередньо у видавництві Сучасність.

Ф. Миколаєнко. ДОЛЯ СКИТАЛЬСЬКА; короткі оповідання і гуморески. Ілюстрації автора. Тувумба, Австралія, 1988. 152 стор. Ціна 6 дол. Замовляти в автора або в вид-ві «Нові Дні».

Марія Ревакович. ШЕПОТИННЯ, ШЕПОТИННЯ; поезії. Обкладинка і рисунки Анни Ревакович. Нью-Йорк, В-во Нью-Йоркської Групи, 1989. 57 стор., ілюстр. Ціна 7 amer. дол. Книжку можна набути, звертаючись на адресу Нью-Йоркської Групи.

Колумб був першим європейським соціалістом: як поїхав — не знову куди іде, приїхавши — не знову, де він є, а як повернувся то не знову звідки. І це все за позначені гроші.

ДОСІ НЕ РЕАБІЛІТОВАНА

За нею прийшли вдень, себто, коли вона й не чекала, бо брали тоді, як правило, посеред ночі. Хоча, по правді, чекання арешту було десь у самій підвідомості, бо ж усіх навколо брали, брали, брали... Були такі колективи, де всіх до одного збрали і замінили іншим колективом, «нашим». Таке сталося у Молдавії, у республіках Середньої Азії та в усіх автономних... Але ж вона була наша! І весь колектив її теж був наш, а її родичка у Росії, у Радянській Росії, мала цілком виняткові права, не мала жодної альтернативи... Але час такий непевний, а її становище — таке хистке, що слід було чекати найгіршого.

І ось раптом... Схопили... Повели... Косяться на носик-гострячок, який загнутий догори, а не донизу, як у нормальніх літер...

За столом двоє слідчих: один дивиться зизом, сердитий — аж страх бере. Другий — спокійний, ніби навіть добрий.

Добряк почав допит:

- Як ваше прізвище, ім'я, по батькові?
- Літера Г, означаю зривний Г.
- Псевдонім маєте?
- Мене обзывають «російське Г»...

Зляк аж підскочив:

- Ні, не російське Г, не бреши! Ти латинське G!
- Добряк поглядом притишив Зляка.

— Рік народження?

— Та я зареєстрована в українській абетці 1861 року, у словнику Грінченка, в першому томі мені виділено сторінки 345 — 352 для слів, які я починаю...

Зляк знову підскочив:

- От бач — у контрреволюційному словнику!
- Чому ви його так називаєте? — не стрималася літера Г.
- Бо він виданий до революції!
- Так тоді треба казати не контр-, а ДО-, дореволюційний...

Коли Зляк викричався. Добряк питав далі:

— Значить, у словнику тобі виділено сім сторінок. А літері Г, нормальний, яка у кирилиці називалася *hlahol*, «глагол», виділено аж 82 сторінки. Це у чотирнадцять разів більше, ніж тобі. Ти ж знаєш, що більшість завжди права! Чого ти пнулася в окрему літеру? Народ тебе не визнає!

Зляк знову почав репетувати:

— Це самостійництво! Вона захотіла бути самостійною буквою! Ах ти ж негідниця...

Літера Г почала і сама гедзикуватися:

— А в російській абетці? Ви ж її знаєте! Там тільки я, там тільки Г, Г, Г. Там отої вашої Г, отого «глагол» геть нема! Тільки в словах Бог та Господь ще зберігається ота старослов'янська літера! Чому ж ви російське Г не арештовуєте? Чому ви її не допитуєте, звідки вона взялася у російській мові???

Обоє слідчі оставпіли. Вони зовсім не чекали такого вибуху і були навіть спантелічені. А літера Г вела далі:

— А наш предок народився у древньому Римі. Його зареєстрували 235 року до народження Христа! Його матір'ю була літера С, яка читалася К. Унизу до хвостика С приробили перетинку і вийшло Г, яке й читалося як КГ. Та триста-п'ятсот літ тому мене теж писали отак: КГ. Подивіться старовинні грамоти. Про це писали у своїх наукових розвідках чимало вчених — і Павловський, і Житецький, і Кримський...

Нарешті! Зляк оговтався:

— Записуй — аристократка! Має родичів за кордоном, у Римі. Агент багатьох розвідок.

Літера Г спантелічено дивиться на Зляка:

— Яких розвідок?

— Ти сама призналася. А яких розвідок — це ти нам зараз скажеш. Ну? Хто тебе закинув?

— Як це закинув?

— Не прикрайдайся! Тебе розкусили — ти закинута з-за кордону з метою диверсії!

— Та ви що — я??

Підключився знову Добряк:

— Не крути! Ти сама сказала на початку допиту, що ти «зривна».

— Бо я є зривна, бо вимовляюсь вибухово — КГ!

— Ну от: Зривна, вибухівка!

— Але ж я не диверсантка! Клянусь! — уже справді перелякалася літера.

— З яких ти розвідок? Признавайся по-доброму!

— З наукових! — знову вибухнула Г.

— О, це вже близче до суті. А яка це країна? — спитав Зляк у Добряка. — Наукія? Чи це Наукові острови?

Добряк теж замислився:

Літера Г зрадила з передишкі і не заважала слідчим думати.

— Німецька — у Німеччині, турецька — у Туреччині! Щось я такої країни не знаю.

Зляк зрадів:

— То, може, ми відкрили геть нову розвідку?

Він взявся за телефон, подивився на літеру Г:

— З якої країни? Мовчиш?! Не кажеш? Зараз подзвоню начальнику (подзвонив). Так, це ми... Не признаєшся... Тяжко признаєшся. Ось каже, що вона з розвідки... цієї... ну як її? Ага, з наукової. То ми тут думаємо, що це за держава і не розуміємо. Га? Ага. Ага, ага... Так... так...

Його лице наливалося кров'ю. Руки почали тремтіти. Рука стислася в кулак. Він ступив кілька кроків уперед і збив літеру Г на підлогу. Ще якийсь час вислуховував крик начальника, потім обережно поклав трубку і підстрібнув до розпростертій Літері Г...

Довго потім кигикала Літера Г, шкодувала, що так пожартувала: кілька днів їй не давали спати, пiti, їсти, навіть лягати. Вона стояла на одній нозі, душа її розривалася, але носик не опускався долі! Вона все ще сподівалася, що розберуться і випустять.

Через якийсь місяць літеру Г знову викликали на допит. «А раптом?» — думала вона. Та стріли її ті самі слідчи.

— Підпиши, що ти у 1929 році була закинута до нас з метою диверсії.

— Та яку ж я можу зробити диверсію, я, проста літера??

— У тебе була мета націоналістична — довести, що російська мова біdnіша, ніж українська, бо не має літери Г для слова Господь і Бог. Пункт другий — ти хотіла довести, що у церковно-слов'янській мові усі Г були *hlahol*, «глагол», а не КГ. Пункт третій: наклеп на нашу мову, що у нас є слово Бог. А у нас нема Бога! Ми його відмінили! — зареготав Зляк. — Так само і тебе відмінимо!

Літера Г все ще не опускала носика:

— А як же ви без мене відрізнятиме слова ГАВ і ГАВ? Грати і ГРАТИ?

Тут уже обое слідчі зареготали.

— Поки ти Гав-Гав — ми не ловили КГАВ! За те, що ти посміла нам на нервах ГРАТИ, ми тебе посадимо за КГРАТИ. Ха-ха-ха! Раз ти хотіла в цьому слові жити — ось і живи собі у КГРАТАХ.

І пішла Літера КГ за кграти і досі там живе, не-реабілітована, хоча багато-багато наукових розві... наукових праць написано на її захист.

І ось без цієї літери думаю тепер: гвалт чи кгвалт? Гніт чи кгніт? газди чи кгазди? Гав ловимо чи кгав?

Олекса Різниченко
(«Україна»)

м. Первомайськ Миколаївської області.

ЛЕТЮЧИЙ ГАРБУЗ

(евгеніка)

Неймовірних розмірів гарбуз виріс у колгоспі «Черовний шлях», на присандбіній ділянці діда Кишеньки. Ніхто не підохрівав у гарбуза космічного походження, отже його літальні здібності об'явилася повною несподіванкою.

Дід Кишенька не розгубився. Приладнав віжки і стремена, скочив верхи на білокорого красуня:

— Вперед! — та й полетів над своєю хатою, аж лелека здивовано підняв крила.

А от голова колгоспу, товариш Печатка не оцінив цих аеромобільних властивостей. Небудені розміри він побачив вже давно. Наближалася обласна сільсько-господарська виставка. Там тебе зфотографують в газету: «Голова колгоспу, товариш Іван Іванович Печатка з гарбузом-чемпіоном.»

Правда, Конституція СССР каже, що збіжжя «вирощене на присадбній ділянці іде в особисте користування колгоспного двору». Цебто, по-закону гарбуз належить дідові Кишеннці.

Та голова так собі думає, що Конституція писалася як **підсобна** література, що влада належить тому, хто стоїть **біля руля**, і при потребі дідові можна приставити **плян до двору**.

Як надійшли вісті про дідову космонавтику, туман дратливости запаморочив голову товариша Печатки:

— Роздавить старий ведмідь мого гарбуза! — загарчав голова. І наказав сконфіскувати експонат на виставку.

Ось гарбуз у сільраді. Високий, білий стоїть перед кімнати. Заходить дід Кишенька.

— Це твоя тиква? — питав Печатка.

— Гарбуз? Так мій — шамкотить старий. Це я його поживним гноїком підсилив, поливав джерельною водичкою, накривав травою від гарячого соня, ласкато говорив до нього, як до лошаті...

Дід цього не зінав, але, власне, через оте говорення гарбуз був запрограмований на українській мові і розумів накази тільки по-пшеничному.

— Ти так говориш, будь-то це не тиква, а жива кобила.

— А жива ж! От сядьте на неї верхи і покатайтесь! — запрошує дід.

Начальникові дуже кортить покататися, але не в присутності свідка:

— Ти що, посміятися з представителя власті хочеш? — загрозливо питав він. — Так тобі не доведеться! Ану, котись звідси ковбасою!

— Дякую! — кланяється дід, радий, що його відпустили так легко. — А як сядете, то не кажіть **впірьод**, а кажіть **вперед**!

— Знаю, як казати і без твоєї бабушки...

Залишившись наодинці, Печатка всівся на гарбуза і гукнув немов той справжній чапаєвець:

— Вперед!

Білий красень зрушив з місця, легенько виплив крізь двері на вулицю, піднявся під саміснікі хмари і нумо літати! Понад лісами, байраками та розораним степом.

Там він літає й досі. Товариш Печатка не знає, як спинитися. Пробував накази по-російському, так русифікація ще гарбузів не зачепила. Пробував і по-українському, та ніяк не натрапить на правильне слово. Так буває з людиною, про яку кажуть, що вона до чужих ще не пристала, а від своїх вже відсталася.

Евген Гаран

Найперше людина вчиться говорити, а вже пізніше вчиться мовчати.

Єдине, що вносить в нашу пресу трохи життя — це посмертні згадки.

Українець дається дуже легко намовити, але дуже тяжко його переконати.

У Польщі тепер ніщо не клейтися, крім подертих стозолотівок.

(«Лис Микита»)

ПОСМЕРТНІ ЗГАДКИ

МИКОЛА ЛІВИЦЬКИЙ ПРЕЗИДЕНТ УНР В ЕКЗИЛІ

У п'ятницю 8 грудня 1989 р., після довгої і тяжкої недуги, упокоївся в Бозі на 82-му році життя Президент Української Народної Республіки в екзилі — бл. п. Микола Лівицький.

Похоронні відправи відбулися в катедрі св. Володимира у Філадельфії.

Після Заупокійної Літургії тіло покійного було перевезено до Церкви-Пам'ятника у Бавнд Бруку. Останню Заупокійну Літію очолив Блажен. Митрополит Мстислав, попередивши її прощальним словом.

Прощаючи Покійного, Владика Митрополит висловив глибоке співчуття родині Покійного — його дружині Гельді та сестрі і швагрові Наталі й Петрові Хододним.

Сподіваємося, що хтось з близьких приятелів Покійного прише «Новим Дням» про бл. п. президента Миколи Андрійовича Лівицького відповідну статтю.

ВІЧНА ПАМ'ЯТЬ СПОЧИЛОМУ!

АРХІЄПІСКОП ВОЛОДИМИР ДІДОВИЧ

В суботу, 20-го січня 1990 р. в Мюнхені, Німеччина, несподівано відійшов у Вічність, на 68-році життя багатонадійний архієпископ УАПЦ бл. п. Володимир Дідович.

Владика Володимир народився на Крем'янеччині 1922 року, брав замолоду активну участь в революційно-визвольній боротьбі українського народу, після війни був членом проводу українських націоналістів, членом Президії УНРади, довголітнім головним секретарем Українського Вільного Університету.

Від 1981 р. присвятив своє життя службі Української Автокефальної Православної Церкви й останні роки очолював її Австралійську і Ново-Зеляндську єпархію. Тлінні останки Владики Володимира перевезені до С. Бавнд Бруку й похоронені на українському цвинтарі св. Андрія.

Хай буде вічна пам'ять Покійному.

ПИСЬМЕННИК ЮРІЙ КОСАЧ

В середу, 10-го січня 1990 р., після довгої і тяжкої недуги закінчив свій складний життєвий шлях видатний український письменник і драматург, небіж Лесі Українки, Юрій Косач, нар. на Волині в 1909 році.

Не зважаючи на контроверсійність деяких дій і писань покійного, його мистецькі твори, і зокрема ті, з останнього періоду життя — «Сузір'я Лебедя», «Володарка Понтиди», «Чортівська скеля» — залишається тривалим фондом української літератури.

Покійний похований на українському православному цвинтарі св. Андрія в С. Бавнд Бруку.

Для всіх українців і їхніх родин
у скорботний час місце Вічного покою.

ST. VOLODYMYR
UKRAINIAN CEMETERY

УКРАЇНСЬКИЙ ЦВИНТАР
СВ. ВОЛОДИМИРА

в Оквилл, Онт.

- Шороку спільна молитва й окремі поминки за душі тут спочилих.
- Дбайливий догляд Адміністрації та запевнена майбутність відносним міністерством Провінції Онтаріо через т. зв. „Вічний Фонд Укр. Цвинтаря Св. Володимира“!
- Дві окремі Секції: УПА і Братства Дивізійників, прикрашені чудовими пам'ятниками.
- Порада і поміч в перенесеннях останків (праху) з інших цвинтарів-поховань!
- Ціни за місця-ділянки найнижчі в околиці! Добрий доїзд! Близький Дім Культури!
- За додатковими інформаціями просимо звертатися на число телефонів:

Години — 9:30 до 4:30 БЮРО — 827-1647

В наглій потребі до хати: 620-4953

ЛАТИШКО АНДРІЙ — адміністратор

ПРОФ. ПЕТРО ХОЛОДНИЙ

В кінці січня цього року упокоївся в США, на 88-му році життя, один з останніх старшин Армії УНР, відомий в діаспорі український артист-маляр проф. Петро Холодний, молодший. Похоронений 30 січня на цвинтарі св. Андрія в С. Бавнд Бруку.

Родині Покійного висловлюємо глибоке співчуття.

У ПАМ'ЯТЬ П. К. ВОЛИНЯКА

Будучи близькими приятелями Петра Кузьмовича, вважаємо «Сповідь теперішнього редакторя» надзвичайно вчасною і правдивою. Ми обое, знаючи хоч трохи, як Ви працюєте, скільки це у Вас забирає часу (і за яку винагороду!), дуже Вам обоим вдячні за Вашу працю в «Н.Д.» (як напевно й багато сот інших читачів). І як у грудневому числі п. Е. Дзвонник (з Кенори) сказав, нехай оці \$50.00 на пресовий фонд «Нових Днів» будуть квітами признання і подяки і покійному Петрові Кузьмовичу, і обом Вам за Вашу віддану, благородну та всім нам потрібну і не завжди вдячну працю...

Людмила і Василь Неліпи

ЛИСТИ ДО РЕДАКЦІЇ

ЩЕ ПРО МОВУ І ПРАВОПИС

Статті Віктора Поліщука «Живе дерево мови української» закінчуються пропагуванням теперішнього правопису, прийнятого в Україні. В. Поліщук, наприклад, пише: «Отже у справі букви «г» нема чого розпинатися. У світлі мовної практики в Україні «гра не варта свіч»... Далі йде його твердження, що «не можна до правопису, чинника, який регулює національну мову — головний атрибут нації, підходить легковажно, керуючись фальшиво зрозумілою політикою або навіть амбіціями». Пан Поліщук обстоює «юридичний аспект правопису», тобто, як накажуть згори, так має бути.

Не забираю слова у мовних фахових і юридичних справах, але хочу звернути увагу на те, що нині українська мова не є головним атрибутом нації, і смішно, що в українській державі «удержавнюють» той атрибут нації — і то дуже половинчасто. З того закону, як можна довідатися з «Літературної України», культурні діячі на Україні зовсім не задоволені, і запитання: Чи сьогоднішній правопис в Україні не є політично мотивований?

Саме тепер там іде боротьба за «головний атрибут нації» — мову, і за правопис, який відповідав би вимогам української мови для навчання в школах та вимови при читанні, особливо, коли так поширилася російська мова серед населення. Залучую одну статтю з голосами з газети «Молодь України» та фейлетон з журналу «Україна» про нещасну й не реабілітовану букву «г». Таких голосів багато більше у радянській пресі, що хоче поміщувати такі турбування за мову. Слід теж згадати, що однією з причин усунення Леся Танюка з посту режисера Молодіжного театру в Києві була постановка з скетчем, як букви «г» відрізають пилою отої догори задертій ріжок. Якби «застійним силам» на Україні не залежало так на тій «правописній політиці», то вони б не застосовували таких «неполітичних» засобів.

Тим часом якось промінув Рік української мови безслідно, без проголошення якихось вартісних проектів. А при вживанні української мови на поселеннях відчувається горіng (як висловиться по-українському?) в щоденному житті для тих, що хочуть розмовляти українською мовою, хоч би взяти для прикладу у кредитівках чи спортивних клубах. Чому ніхто досі не опрацював і не видає англо-українського й навпаки словника часто вживаних фінансових слів, зворотів і термінів? Українських фінансових установ є понад 60, а при теперішній можливості засновувати спільні підприємства, такий словник пригодився б не одному бізнесменові. Це саме стосується і до спортивої діяльності, де існує така сама потреба на поселеннях.

Може б Рік української мови продовжити бодай на декаду?

Р. Колісник, Торонто

СЯ МОВИТЬ МОВА

У кількох попередніх «Нових Днях» достойний Віктор Поліщук дав читачам дуже мудру лекцію про «дерево» української мови. Все є файнно-красно, лише даремно він бідкається чому наша діаспора не приймає кіївського правопису. Мене, муляра, це штуркнуло в ребра і хо-

четься мені хляпнути по його писанні вапном. Бо, наприклад, як хлоп називається Гемінгвей, то чому він бідний, Богу-духа-винний, мав би бути по-нашому Хуемінгвей — на який гатунок? Та й пригадався мені один молодець з Кобеляк, що вдома вивчив німецьку мову, і говорив досить плавно, лише німці не знали що він хоче, бо замість казати «добре», він казав «капелью... Людей можна заставити писати всяким правописом, але чи гусей в Україні зможуть заставити ге-гати? Хіба попірізують ім язики. Але найгірше, що як наша мова тут і там розвинеться в інші напрямки, і колись, як діаспора вернеться в Україну, то брат брата не зрозуміє. Та це хіба вже аж по страшнім суді, в царстві божім на Землі, як спустять з неба Новий Єрусалим.

Про нашу мову пролито вже багато чорнила, але ще якось ніхто не пояснив, чи плягу в Україні назвали чумою тому, що її принесли чумаки, чи перевізників соли назвали чумаками тому, що вони принесли чуму. Нехясно й те, чому того, хто мурує, в нас називають мулярем. Та ж він не мулює муль, а мурує мур. В поляків він є мураж. А ще гірше з рушникарем, бо він зовсім не робить рушників, він лише направляє пальну зброю. Та й рушник не є рушник, бо нічого не рушає. Він є ручник, бо втирають в нього руки — по-польськи речнік, а по-німецьки гандтух. Ну, а козацьких вождів називали гетьманами напевно тому, що козаки козакували — проганяли їх геть. Не хочеш робити так, як ми кажемо — пішов к чорту геть...геть! Дуже кепсько є також із словом «різниця», бо воно зараз нагадує (в обидвох правописах) різню, якусь різанину і християнинові робиться слабо, бо біг-ме кров тече.

Та, говорила-їхала, а по-українськи, мабуть, найкраще говорять наші лемки. Бо як-не-як, а вони бороняться від польських впливів так завзято, що навіть «матка божа» кажуть «матка біжа», щоб не подобало на польське. Мусять, бо такий світ!

М. Костка-Понятовський, Сан Дієго

НЕВИКОРИСТОВУВАНІ НАГОДИ

Матеріали в поважній американській пресі часто могли б бути приводом для поширювання нами інформації про українські справи. На жаль, українці, особливо молодіші, які легко володіють англійською мовою, не використовують доброї нагоди для популяризації і спростовувань хочби питань найпершої важки.

Наприклад, американський популярний журнал «Ньюсвік» з 4-го грудня 1989 р. помістив окрему статтю про український католицький рух на Україні. Матеріал написаний назагал симпатично, не обійшовши однаке без замітки про нашу колаборацію з німцями і страждання жидів, заподіяні українцями. Такі завважання на нашу адресу появляються постійно і їх слід активно і чесно відпаровувати.

Немає в світі нації без шубравців і українська нація не є виїмком; однаке згадані злочини у нашому випадку дуже перебільшені. Крім «легкого елементу» в підступні сіті нацистів попадали часами благородні душі, які опинялися перед «неможливим» вибором, як

і Юденрати. Люди, які закидають нам співпрацю з німецьким окупантами, інформовані фальшиво, «з другої руки». Не могло бути співпраці (колаборації) між служами-невільниками і зарозумілими німецькими «юберменшами». Як колись татари, так німецькі окупанти ловили нашу молодь і висилали до Німеччини в ясир! Чужомовна преса (хоч би в «Листах читачів» і вулиця (маніфестації!) повинні дізнатись про це таки від нас самих!

С. Ю., США

ОПУС БЕЗРОДИННОГО КНЯЗЯ

Надмірно вдячним будучи за Ваш ласкавий відгук на мої стислослови та вірші, був знову ж не дуже то пріємно діткнути нашою хохлацькою нездатністю торговельно забезпечити, побічно з іншим, також відповідний рівень начужинних оприлюднень, коли увесь тягар безоглядно скидають саме на справжніх словотворців, примушених всежиттєво виснажуватися і глибоко вгризатися у високотворчість (що й без того мало кому під силу!) та ще й витрачати власну духонаснагу додатково на буденне прожиттєвазоробляння (як і мое визискуваньно-оплатне викладання в німогімназіях — від 270 до 652 н. марок місячно за 25 років і 22 н.м. годинноуніверситетських, договірнопрофесорних за 2 тижневогодини). Це ж єдино науковцям у своїй галузі далеко легше принарадити на українотеми дописувати! Ганебно-обурливо, що всі українолюбні складачі, друкарі, редактори, видавці при цьому достаньо заробляють на своє існування — та не поети, хоч і саме їхнім коштом!! Всупереч усім законам світу їхні авторні права ще й зневажливо затопчують, при патріотічнім гласі до того!!! Цим українозлочинцям, звичайно ж, досить друкувати всіляку пересічність, будучи збайдужілими до особливих потреб сучася показати нарешті нелюбному світові високі україномовні якості письменнотворчості, а не відвіштовхувати її у вироджену чужописність. Належачи до невизнавальних за життя, давно збайдужів я до ще жевріючих дрібнотиражностей (мене в Енциклопедію Антиукраїнства не втиснути!), буду таки Батьківщинного визнання заслужено ждати: мої же ваговитих наукових теорій (понад 30) однаково ніде не освітили, поховавши живцем здавна й надію зфільмувати давню легенду про песиголовців, у бабусі списану...

Щодо мене, — то я співпрацював післявоєнно дещо з П. Волиняком у зальцбурзьких «Нових днях», особливо як моворедактор, доки головний — Сагайдачний — не своїх диких полонізмів позувся, а мене, їх усуваючого. Опісля друкувався в «Українських Вістях», «Києві» і багатьох інших. Власнопридбані титули мені байдужі, але «кн» — це просто «князь», бо я, хоча й випадково, лише правом народження (за котре надто дорого заплатив у голодувально-переслідувальних часах: знищеннем усіх рідних і спадом у безпритульництво, з котрого гірко було викараскатися до багатоосвітності) став по головній лінії прямим нащадком усіх великих князів Київської Русі та поза нею (навіть ватиканські документи це стверджують). І хоч герб був пізніше родинно змінений, але жовотоблакиття геральдичних барв залишилося: звідси й книгобарвність. Після війни ґрунтовно відмовившися як гетьманців, так і царівців репрезентувати, будучи не владолюбом і не фікціоністом, — проте далеко не схильний затерти майже 1200-річне існування моїх історичних предків (серед них і чотирьох церквою освяче-

них та останніх нею не огрішнених — за винятком «відступника» Святослава). І якщо російці ще передреволюційно друкували «граф Лев Толстой» (між іншими, фактично перейменованих українських Розумовських!), а англійці досі «Лорд Байрон», то вживання скромного «кн» далеко не соромне... Та приречені до неосяжного всепізнання, ще й безгрішні (хай і не в безгрішності) — завжди безродинні, отже в повнозрілості до потойбіччя існуочи, певний перехоплення династії якнайможливіше русифікованими князями Довгорукими. Хоч усвідомлення нездійснності всеохоплення не відроджує втрачених мною можливостей, як і маруддя безлуння на вже створене (за котре кожного західноєвропейця давно б нобелювали) нікого не ощасливлює, — лишаюся і в надальшій бездрукності Вами не отірчений, Вас належно шануючий (хоч гонорового паперу і не вживаючий)

кн. В. Старицький

Шановний княже Старицький!

Здається, в чужому оточенні Ви відрвались від нашої дійсності. Далеко не всі «українолюбні складачі, друкарі, редактори і видавці достатньо заробляють на своє існування» цим фахом. Наприклад, і я понад 10 років редагував «Нові Дні», заробляючи на своє існування щоденною працею в університеті. Тепер «заробляю» в основному із скромної пенсії. Тож не вважайте себе винятково покривдженим, а робіть те, що підказує Вам Ваш родовий стан. — М. Дальний

КОРОТКО ПРО «НОВІ ДНІ

Висилаю Вам «моні ордер» на суму 50 дол. Це на річну передплату «Нових Днів», а остатча на потреби цього дуже вартісного журналу. Дай Боже всім Вам здоров'я, щоб Ви ще могли його в такі тяжкі часи видавати...

Г. М. Пашковська, Річмонд Гілл

**

... Журнал дуже добре і цікаво редактований. Редакторові бажаю багато сил і здоров'я для продовжування так корисної для читачів праці.

Роман Ричок, Мейплвуд

**

...Хочу додати, що Ваш журнал завжди читаю з великою пріємністю; він є найкращий український журнал в Канаді...

Л. Шар, Оттава

**

...Прошу передати пані Аді Горготі мою гратуляцію за її чудову гумореску на тлі «перестройки» («Нові Дні», жовтень 1989). Дійсно, цей її твір бездоганний? Була б велика шкода, якщо б вона не продовжувала працювати у цьому жанрі...

Павло Форманюк, Лос Анджелес

„Нові Дні“, лютій 1990

**ПОЖЕРТВИ НА ПРЕСОВИЙ ФОНД
„НОВИХ ДНІВ“**

КАНАДА:

Євтушка Володимир, Ошава	\$100.00
Гамула Петро, Mississauga	50.00
Лясковський Антін, Джанетвілл	50.00
Наливайко Наталка, Гамільтон	50.00
Неліпа Василь і Людмила, Торонто	50.00
Юрченко Іван, Салт Сте. Марі	40.00
Корженівський Володимир і Валентина, Торонто	25.00
Глушко Степан, Торонто	25.00
Барабаш Микола, Торнгіл	25.00
Рудевська Єфросина, Саскатун	25.00
Маслівець Є. і В., Торонто	25.00
Романенко Марія і Григорій, Торонто	25.00
Гірич Б., Монреал	25.00
Скрипник Софія і Ярослав, Едмонтон	25.00
Яковишенко Володимир, Висага	25.00
Петрашко М., Торонто	20.00
Логуш Марія, Роксборо	25.00
Войчишин д-р Іван і Юлія, Оттава	20.00
Літвінов Є. В., Торонто	20.00
Яворський Я., Монреал	15.00
Венгринович Є., Торонто	15.00
Вовкодав Олег і Юлія, Калгари	15.00
Конюк Віктор, Скарборо	15.00
Семенюк Зіна, Торонто	15.00
Бренко Іван, Ст. Кетерінс	15.00
Ткаченко Кость, Садбури	15.00
Безбах М. і В., Кіченер	10.00
Демчук о. Богдан, Роблин	10.00
Верига Василь і Оксана, Торонто	10.00
Качура М., Бімсвілл	10.00
Смеречинська Іванна, Торонто	10.00
Сосновська Оксана, Торонто	10.00
Юсипчук Ольга, Едмонтон	10.00
Лещишин Ярослав, Гамільтон	10.00
Логин Варвара, Гамільтон	10.00
Шарварковська Л., Оттава	10.00
Мацків Татьяна, Торонто	7.00
Добринь О., Вітбі	5.00
Базюк В., Едмонтон	5.00
Вацік Василь, Іслінгтон	5.00
Вовкодав К., Торонто	5.00
Михалків Т. Садбури	5.00
Мельник Василь, Монреал	5.00
Журавський Остап, Вінніпег	5.00
Ткаченко Анна, Летбридж	5.00
Тримполець П., Вінніпег	5.00
Новак Віктор, Кіченер	5.00
Мричка П., Реджайна	5.00
Романик Дмитро, Торонто	5.00
Ярмольчук В., Кіченер	5.00
Шумук Іван, Вернон	5.00
Гасинець Ф., Вудсток	5.00
Струк Д., Торонто	5.00
Пуска Б., Торонто	5.00
Жураківський В., Ст. Кетерінс	5.00
Станченко Дмитро, Пікірінг	5.00
Кулячин А., Сардіс	5.00
С.Ш.А.:	
Чишкала Микола, Нью-Йорк	\$950.00
Шкребець Андрій, Чікаго	77.00
Одарченко Петро, Такома Парк	52.00
ОДУМ і Т-во Одумівських Приятелів, Чікаго	50.00

Карпенко-Криниця Петро, Напа шпиталь	35.00
Лисий Володимир, Міннеаполіс	30.00
Ростун Василь, Чікаго	27.00
Бражник Олександра, Нью-Йорк	27.00
Сахно Марія, Гардіен, Мейн	27.00
Маковійчук А., Чікаго	27.00
Щербак Микола, Кліфтон	27.00
Д-р Джуль П., Гросе Пойнте Шорс	27.00
Союз Українок Америки, Відділ 43, Філадельфія	25.00
Орел Тарас, Норт Берген	22.00
Д-р Б. Шебунчак, Блюмфілд	22.00
Гувер-Гриневич Анна, Сакраменто	20.00
Костирик Микола, Скарменто	20.00
Романишин Тетяна, Торонто	20.00
Ступак Степан, Дес Плейнс	14.00
Полєць Олександер, Ст. Антони	14.00
Бакало Варвара, Бруклін	12.00
Павленко Василь, Філадельфія	12.00
Боднаренко М. Філадельфія	12.00
Сулківська Марія, Стерлінг Гейтс	12.00
Смик М. і П., Детройт	10.00
Царик Леонід, Савт Велз	10.00
Поліщук Ю., Пітсбург	10.00
Боб'як Роман, Напанок	7.00
Кошман Л., Ютіка	7.00
Барнич Йосип, Монтерей Парк	7.00
Пальчик Д., Детройт	7.00
Костюк Григорій, Сільвер Спрінг	7.00
Новохацький І., Фокс Рівер Гров	7.00
Д-р Ричок Роман, Мейплвуд	7.00
Бунт Дарія, Бры	7.00
Форманюк Є., Елмгурст	7.00
Горбуля Олександер, Парма	7.00
Сеник-Коваль Надія, Вітніг	7.00
Кайдан Іван, Севен Гіллс	7.00
Гаврющенко Сергій, Парспіані	7.00
Гришко Василь і Галина, Голівуд	7.00
Кавка Микола, Дркс Гіл	5.00
Шевченко Ігор, Сіятел	5.00
Нагорний Юрій, Мартінсвіл	4.00
Парубченко В., Філадельфія	4.00

ЗАОКЕАНСЬКІ КРАЇНИ:

Нитченко Дмитро, Австралія	\$46.00
Дібрівний І., Честер Гіл, Австралія	40.00
Петренко Віра, Норвегія	27.00
Комар О., Клімзінг, Австралія	20.00
Ярмола Іван, Гудвуд, Австралія	20.00
Чорний Г., Генлі Біч, Австралія	10.00
Чорнорай Сергій, Лондон	£10.00
Гладківський О., Рідніг, Англія	£10.00
Боднарчук П., Шірлі, Англія	£5.00
Клімницький Віктор, Фелікс Стов, Англія	£5.00

ПРИЄДНАЛИ НОВИХ ПЕРЕДПЛАТИНИКІВ:

Горгота Ада, Канада	2
Таня Гук, Німеччина	1

ПЕРЕДПЛАТИЛИ ЖУРНАЛ ДЛЯ НЕЗАМОЖНИХ:

О. Меркело, США	1
М. Г. Ценко, США	4
Т. Романишин, Канада	1
Я. Скрипник, Канада	1

Щиро дякуємо всім жертвовавцям за допомогу в фінансуванні «Нових Днів». Продовження списку буде в наступному числі.

Редакція і Адміністрація.

POSTAGE PAID AT TORONTO
Second Class Mail Registration
Number 1668 °
If not delivered please return to:
NOWI DNI
P.O. Box 400, STA „D“
TORONTO, ONT.
CANADA M6P 3J9

CHARTERS TO UKRAINE

HELLO, UKRAINE!

KIEV-LVIV-TERNOPILO

DEPARTURE: May 20; June 3; July 1, 29; August 26; September 9, 23.

15 days from \$2495.00 to \$2999.00

THE BEST OF UKRAINE

KIEV-CHERNIVTSI-TERNOPILO-LVIV-YALTA

DEPARTURE: May 20; June 17; August 12; September 9, 23.

15 days from \$2599.00 to \$2999.00

LONG STAY: VISIT WITH FAMILY AND FRIENDS

‘A’ GOLDEN UKRAINE

KIEV 4 days, LVIV 9 days

15 days from \$2399.00 to \$2899.00

‘B’ HOSPITABLE UKRAINE

KIEV 4 days, TERNOPILO 9 days

DEPARTURE: May 20 to September 23.

15 days from \$2399.00 to \$2899.00

FESTIVE UKRAINE

KIEV-ZAPORIZHYA-ODESSA-LVIV

DEPARTURE: June 3; July 1, 15; August 12; September 9, 23.

15 days from \$2599.00 to \$2999.00

HORSEBACK RIDING & CAMPING

KIEV-POLTAVA & REGION

DEPARTURE: July 29, August 12.

15 days prices n/a

ADVENTURE TOUR TO COSSACK LANDS

KIEV-POLTAVA-ZAPORIZHYA

DEPARTURE: May 20; September 9, 23.

15 days prices n/a

ITINERARY 16-1

KIEV-POLTAVA-KHARKIV-ROSTOV/DON-KRASNODAR-MOSCOW

DEPARTURE: June 3,17.

15 days prices n/a

ITINERARY 16-3

KIEV-ROSTOV/DON-KRASNODAR-SOCHI-LENINGRAD

DEPARTURE: August 26.

15 days prices n/a

DNIEPER RIVER CRUISE

15 days prices n/a.

A luxury cruise ship will be your hotel for 14 days. Comfortable 2 bed cabins with private facilities, full board, sightseeing at all stops, a chance to fish, swim in the Dniper, and sun on its banks. Sightseeing at all stops by motorcoach. You may prepay for your relatives in Ukraine to join you on this cruise.

DEPARTURE: July 20.

Contact your travel agent or Intours for your FREE brochure with detailed departure dates and prices.

BOOKINGS CAN ONLY BE DONE THROUGH YOUR TRAVEL AGENT.

INTOURS CORPORATION
1013 Bloor Street West
TORONTO, Ontario M6H 1M1
Telephone (416) 537-2165

Intours
Corporation

Telex 06-218557
WATTS 1-800-268-1785
Telefax (416) 536-1627
Reservac SAM 91575